

**לאומי | דין וחשבון של הדירקטוריון
והנהלה
30.09.2020**

בנק לאומי לישראל בע"מ וחברות מוחזקות שלו
תמצית דוח כספי ליום 30 בספטמבר 2020
תוכן העניינים

עמוד

דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה

א. סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה

5	מידע כספי תמציתי ומדדי ביצוע עיקריים
7	מידע צופה פני עתיד בדוח הדירקטוריון והנהלה

ב. הסבר וניתוח לתוצאות ולמצב העסקי

8	מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים
13	שינויים מהותיים בסעיפים בדוחות הכספיים
15	התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברוח כולל אחר
25	המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון
38	מגזרי פעילות - גישת הנהלה
43	מגזרי פעילות פיקוחיים
46	חברות מוחזקות עיקריות

ג. סקירת הסיכונים

47	החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם
48	סיכוני אשראי
74	סיכוני שוק
80	סיכון נזילות
81	סיכונים תפעוליים
82	סיכונים אחרים

ד. מדיניות ואומדנים חשובנאיים קריטיים, בקרות ונהלים

87	מדיניות חשובנאית ואומדנים בנושאים קריטיים
89	בקרות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי
90	דירקטוריון

91

Certification הצהרה

דוחות כספיים

94	דוח סקירת רואי החשבון המבקרים המשותפים
95	דוח רווח והפסד מאוחד
96	דוח מאוחד על הרווח הכולל
97	מאזן מאוחד
98	דוח על השינויים בהון מאוחד
104	דוח על תזרימי מזומנים מאוחד
107	פירוט הביאורים

ממשל תאגידי, פרטים נוספים ונספחים

א. ממשל תאגידי

236	שינויים בדירקטוריון
237	המבקרת הפנימית

ב. פרטים נוספים

237	השליטה בבנק
237	מינויים ופרישות
238	מבנה ארגוני
238	הסכמים מהותיים
239	חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית
246	דירוג אשראי

ג. נספחים

247	שיעורי הכנסה והוצאה
254	מילון מונחים
264	אינדקס

דין וחשבון של הדירקטוריון וההנהלה

דוח הדירקטוריון נערך בהתאם להוראות הדיווח לציבור של המפקח על הבנקים. הכללים שישומו בעריכת דוחות הביניים הינם עקביים לכללים ששימשו בעריכת הדוח השנתי ליום 31 בדצמבר 2019. יש לעיין בדוחות אלה ביחד עם [הדוח השנתי של 2019](#).

מידע כספי תמציתי ומדדי ביצוע עיקריים

להלן מדדי ביצוע עיקריים (ב-%)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר	לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		
	2019	2019	2020	2019	
9.8	10.4	4.5	8.7	8.4	תשואת הרווח הנקי המיוחס לבעלי מניות הבנק להון ^(א)
0.76	0.80	0.32	0.66	0.58	תשואת הרווח הנקי המיוחס לבעלי מניות הבנק לנכסים ממוצעים ^{(א)(ה)}
123	121	137	121	137	יחס כיסוי נזילות
3.02	3.05	2.49	2.81	2.69	יחס הכנסות ^(ב) לנכסים ממוצעים ^{(ג)(ה)}
56.8	55.2	55.0	60.0	50.4	יחס יעילות
1.92	1.93	1.71	1.82	1.71	יחס הכנסות ריבית, נטו לנכסים ממוצעים ^{(ג)(ה)}
0.70	0.70	0.64	0.69	0.61	יחס עמלות לנכסים ממוצעים ^{(ג)(ה)}
33.9	33.8	37.9	29.3	36.8	שיעור הפרשה למס מהרווח לפני מיסים הכנסות ריבית נטו, ליתרה ממוצעת של נכסים נושאי ריבית (NIM) ^(א)
2.14	2.15	1.92	2.03	1.92	סך כל ההכנסות לסך כל הנכסים הממוצעים בניהול הקבוצה ^{(ב)(ג)(ד)}
0.91	0.93	0.79	0.85	0.87	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות לסך כל הנכסים הממוצעים בניהול הקבוצה ^{(ג)(ד)}
0.52	0.52	0.43	0.51	0.44	סך כל הנכסים הממוצעים בניהול הקבוצה ^{(ג)(ד)}

ליום 31 בדצמבר	ליום 30 בספטמבר		
	2019	2020	
11.88	11.73	11.71	יחס הון עצמי רובד 1
15.67	15.55	15.81	ההון הכולל לרכיבי סיכון ^(א)
7.35	7.40	6.66	יחס מינוף
7.6	7.7	7.0	הון המיוחס לבעלי מניות הבנק למאזן

להלן מדדי איכות אשראי עיקריים (ב-%)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר	לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		
	2019	2019	2020	2019	
0.22	0.21	1.05	0.26	0.76	הוצאות בגין הפסדי אשראי מתוך היתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(א)
0.20	0.20	0.92	0.16	0.77	מזה: הוצאות בגין הפרשה קבוצתית מתוך היתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(א)
1.16	1.15	1.75	1.15	1.75	שיעור יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין האשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור
1.23	1.21	1.25	1.21	1.25	שיעור אשראי לציבור פגום או בפיגור של 90 ימים או יותר מיתרת האשראי לציבור
(0.24)	(0.18)	(0.16)	(0.08)	(0.03)	שיעור מחיקות חשבונאיות נטו מאשראי ממוצע לציבור

- (א) הון - בתוספת זכויות שאינן מקנות שליטה והתאמות שונות.
- (ב) סך כל ההכנסות - הכנסות ריבית נטו והכנסות שאינן מריבית.
- (ג) על בסיס שנתי.
- (ד) כולל פעילות חוץ מאזנית.
- (ה) הנכסים הממוצעים הינם סך הנכסים המאזניים המניבים והאחרים.

להלן נתונים עיקריים מדוח רווח והפסד

לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר	לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		
2019	2019	2020	2019	2020	
במיליוני ש"ח					
3,522	2,780	1,212	765	750	רווח נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק
8,841	6,678	6,506	2,092	2,216	הכנסות ריבית, נטו
609	451	2,282	181	547	הוצאות בגין הפסדי אשראי
5,081	3,881	2,980	1,132	1,253	הכנסות שאינן מריבית
3,225	2,426	2,457	800	788	מזה: עמלות
7,908	5,832	5,221	1,936	1,749	סך כל הוצאות התפעוליות והאחרות
4,325	3,304	2,788	1,043	942	מזה: משכורות והוצאות נלוות
<u>רווח נקי למניה המיוחס לבעלי מניות הבנק (בשקלים חדשים):</u>					
2.37	1.87	0.83	0.52	0.52	רווח נקי בסיסי ומדולל

להלן נתונים עיקריים מהמאזן

ליום 31 בדצמבר	ליום 30 בספטמבר		
2019	2019	2020	
במיליוני ש"ח			
468,781	455,117	528,050	סך כל הנכסים
76,213	63,066	117,555	מזה: מזומנים ופיקדונות בבנקים
84,949	85,781	95,164	ניירות ערך
282,478	280,374	286,374	אשראי לציבור, נטו
432,907	419,514	490,467	סך כל ההתחייבויות
373,644	359,896	427,115	מזה: פיקדונות הציבור
6,176	4,295	10,685	פיקדונות מבנקים
19,958	20,002	17,368	אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים
35,406	35,144	37,128	הון המיוחס לבעלי מניות הבנק
<u>נתונים נוספים:</u>			
25.1	24.7	15.1	מחיר למניה (בשקלים חדשים)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר	לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		
2019	2019	2020	2019	2020	
95.38	75.09	-	20.87	-	דיבידנד למניה (באגורות)

מידע צופה פני עתיד בדוח הדירקטוריון וההנהלה

דוח הדירקטוריון וההנהלה כולל, בנוסף לנתונים המתייחסים לעבר, גם מידע והערכות המתייחסים לעתיד, המוגדרים בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968 (להלן - החוק) כ"מידע צופה פני עתיד". מידע צופה פני עתיד מתייחס לאירוע או לעניין עתידיים שהתממשותם אינה ודאית ואינה בשליטתו של הבנק בלבד.

מידע צופה פני עתיד מנוסח בדרך כלל באמצעות מילים או ביטויים כגון "הבנק מאמין", "הבנק צופה", "הבנק מצפה", "הבנק מתכוון", "הבנק מתכנן", "הבנק מעריך", "מדיניות הבנק", "תכניות הבנק", "תחזית הבנק", "צפוי", "אסטרטגיה", "יעדים", "עלול להשיע" וביטויים נוספים המעידים על כך שמדובר בתחזית לעתיד ולא בעובדות עבר.

מידע צופה פני עתיד הנכלל בדוח הדירקטוריון וההנהלה ונסמך, בין השאר, על תחזיות לעתיד בנושאים שונים הקשורים להתפתחות הכלכלית בארץ ובעולם ובמיוחד לשוקי המטבע ושוקי ההון, לחקיקה, להוראות גורמי פיקוח, להתנהגות המתחרים, להתפתחויות טכנולוגיות ולנושאי כח אדם.

כתוצאה מאי היכולת לחזות בוודאות שאמנם תחזיות אלה תתממשנה ומכך שבפועל האירועים יכולים להיות שונים מאלו שנחזו, קוראי הדוח צריכים להתייחס בזהירות למידע המוגדר כ"צופה פני עתיד", שכן הסתמכות על מידע כאמור כרוכה בסיכונים ובאי וודאות והתוצאות הכספיות והעסקיות העתידיות של קבוצת לאומי עשויות להיות שונות באופן מהותי.

הבנק אינו מתחייב לפרסם עדכון למידע צופה פני עתיד הכלול בדוחות אלה. האמור אינו גורע מחובות הדיווח של הבנק על פי כל דין.

מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים התפתחויות עיקריות במשק¹

רקע כללי

מרבית מדינות העולם חוו מאז חודש ינואר 2020 גלי תחלואה משמעותיים בשל התפשטות מגפת הקורונה. נכון למועד פרסום הדוח, למעלה מ-320 אלף אנשים נדבקו בישראל ולמעלה מ-2,700 איש נפטרו. מרבית הממשלות בעולם פעלו בדרך של הטלת סגר, הפסקת חלקים משמעותיים מן הפעילות הכלכלית וטיפול בנפגעי המחלה, תוך הגדלה ניכרת של ההוצאות לטיפול באזרחים והעסקים אשר עבודתם הופסקה. במהלך הרבעון השני הוחל בפתיחת המשקים וחזרה מדורגת לפעילות ובמהלך הרבעון השלישי עלתה התחלואה בקרב מדינות רבות, בכללן ישראל אשר נכנסה לסגר שני בחודש ספטמבר 2020. בראשית הרבעון הרביעי, החריפה מגמה זו במדינות רבות. הבנקים המרכזיים ברחבי העולם פעלו במגוון של כלים לצורך תמיכה בפעילות הכלכלית, מעבר להורדות הריבית.

המשק העולמי

ב-13 באוקטובר 2020, עדכנה קרן המטבע הבינלאומית (IMF), את תחזיותיה לשנת 2020 כאשר היא מדגישה את אי הוודאות המובנית (ולכן מקשה על החיזוי) באשר למגיפה ולגורמים הקשורים בה. תחזית זו, מתבססת על תרחיש מרכזי לפיו ישמר ריחוק חברתי גם במהלך 2021 אשר יפחת עם הזמן ככל שיתרחב השימוש בחיסון וטיפולים אחרים. ביחס לתחזית קודמת (מחודש יוני) נרשם שיפור, בעיקר כתוצאה מנתוני צמיחה לרבעון השני של 2020, אשר היו גרועים פחות מאלה שעמדו בבסיס התחזיות הקודמות, במדינות רבות, בפרט בארה"ב, אירופה והודו. לפי התחזית, תוצר המשק העולמי צפוי להצטמצם בכ-4.4% בשנת 2020 (לעומת צמיחה בקצב של כ-2.8% בשנת 2019, דהיינו פער שלילי של כ-7% תוצר) תוך התאוששות לקצב צמיחה של כ-5.2% בשנת 2021. באשר למשקים המובילים, היקפי הנזק משמעותיים אף הם: בארה"ב ובפרט באזור האירו צפויים קצבי צמיחה שליליים, של כ-4.3% ו-8.3%, בהתאמה.

צמיחה עולמית/שיעור שינוי ריאלי

מקור: IMF – World economic outlook/October 2020

2019	2020	
2.8%	(4.4)%	עולם
2.2%	(4.3)%	ארה"ב
1.3%	(8.3)%	אזור האירו
0.7%	(5.3)%	יפן
1.5%	(9.8)%	בריטניה
6.1%	1.9%	סין
4.2%	(10.3)%	הודו

מגפת הקורונה הביאה את הבנקים המרכזיים הגדולים בעולם ליישם מדיניות מוניטרית מרחיבה מאוד, כולל שימוש בכלים מגוונים מעבר לכלי הריבית, התומכים בשוקי ההון והכספים. הבנק המרכזי של ארה"ב, לדוגמה, הוריד את הריבית לטווח של 0.25%-0.00% ופעל באמצעים שונים להרחבה כמותית. בכל המשקים המובילים, הריבית מצויה ברמה אפסית, בחלקם היא אף שלילית ונראה כי לא תעלה בעת הקרובה. גם הריבית לטווח ארוך מצויה ברמות נמוכות מאד ובחלק מהמשקים היא אף ברמה שלילית.

הצמיחה במשק הישראלי

משבר הקורונה החל להשפיע לשלילה על צמיחת המשק הישראלי כבר ברבעון הראשון של 2020, בו נרשמה צמיחה שלילית של כ-6.7% במונחים שנתיים בהשוואה לרבעון הרביעי בשנת 2019. השבתת המשק ופתיחתו במהלך הרבעון השני של השנה הביאו לירידה חדה נוספת בפעילות אשר הסתכמה בכ-28.8%, במונחים שנתיים, ביחס לרבעון הראשון, כאשר בענפים מסוימים, למשל, בתחום התיירות והתרבות, הפעילות הייתה חלקית ועם התגברות התחלואה ברבעון השלישי של השנה היא הושבתה שוב. עם זאת, מדדים שונים לפעילות המשק ברבעון השלישי מלמדים על שיפור בפעילות ביחס לרבעון השני. שוק העבודה הושפע באופן מיידי מהמשבר ובחודש אפריל 2020, כמיליון וחצי עובדים ועובדות, נעדרו מעבודתם - רובם הוצאו לחופשה ללא תשלום כאשר גם בחודש ספטמבר, עדיין קרוב לשש מאות אלפי עובדים טרם הוחזרו לעבודתם.

¹ מקורות הנתונים: פרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בנק ישראל, משרד האוצר, הבורסה לניירות ערך, IMF.

החזרה לשגרת פעילות, גם אם שונה מהמוכר (לפחות עד מציאת חיסון לנגיף) תושפע מהחלטות שיתקבלו בארץ ובעולם לבלימת ההתפשטות הנגיף והתנהלות הציבור. בנק ישראל העריך, בתחזית מה-22 באוקטובר, 2020, כי התוצר צפוי לקטון ב-5.0% ב-2020, לאחר קצב צמיחה של כ-3.5% בשנת 2019. זאת, בהנחה של תרחיש השליטה, לפיו בהמשך השנה ייושם בהצלחה מתווה של שגרת קורונה, כך שהתחלואה תתייצב ברמה שתאפשר פעילות נרחבת יחסית. לפי תרחיש זה, השליטה במגיפה מאפשרת רמה גבוהה יחסית של פעילות כלכלית, כך שב-2021 הצמיחה צפויה להיות יחסית גבוהה - כ-6.5%. בנק ישראל הציג גם תרחיש של שליטה נמוכה על התפתחות התחלואה לפיו התוצר ב-2020 צפוי להתכווץ ב-6.5%. זאת בהנחה שרמת התחלואה אינה יציבה והפעילות הכלכלית מוגבלת לסירוגין כך שמעתה ועד מציאת החיסון יתרחשו מספר גלי תחלואה שיתבטאו בצמצום הפעילות הכלכלית.

תקציב המדינה ומימון

בתשעת החודשים הראשונים של השנה הסתכם הגירעון בתקציב המדינה בכ-102.4 מיליארד ש"ח לעומת גירעון של כ-31.1 מיליארד ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. בשנים עשר החודשים שהסתיימו בספטמבר 2020, הסתכם הגירעון בכ-123.5 מיליארד ש"ח (9.1% תוצר). בחודש מרס 2020, החלו להתבטא השפעות משבר הקורונה על התקציב, בעיקר בתחום ההכנסות ממיסים אשר ירדו באופן משמעותי. על רקע העובדה שמאז ראשית השנה, פעלה הממשלה ללא מסגרת תקציב מאושרת, התאפשר לה להוציא 1/12 מתקציב 2019 בכל חודש, מצב אשר הגביל את יכולת ההרחבה התקציבית הנדרשת בעת הנוכחית. לנוכח משבר הקורונה, נדרשה הממשלה להוציא סכומים ניכרים ולפיכך אושר ב-7 באפריל, 2020, תיקון לחוק ומאז בוצעו חמישה תיקונים נוספים להוראת השעה בהתייחס להרחבת ההוצאה לטיפול במשבר הקורונה, המאפשרים לממשלה להגדיל את ההוצאה מעבר למגבלת התקציב שתוארה לעיל וזאת לצורך מימון ההתמודדות עם המשבר ולמטרה זו בלבד.

מאז חודש מרס 2020, החליטה הממשלה על שורה של צעדים בהיקף כולל העולה על כ-100 מיליארד ש"ח כדי לסייע למשק להתמודד עם המשבר כמפורט בהמשך.

הגדלת היקף ההוצאות לצורך התמודדות עם צרכי המשק והירידה החדה בצפויה בהכנסות המדינה כתוצאה מירידת הפעילות הכלכלית, צפויה להביא להגדלת הגירעון באופן משמעותי. על פי תחזית חטיבת המחקר של בנק ישראל מה-22 באוקטובר, 2020, הגירעון בתקציב צפוי להסתכם בשנת 2020 בכ-13 אחוזי תוצר.

לצורך גיוון מקורות המימון של הגירעון, והקלת הנטל על שוק האג"ח המקומי, גייסה הממשלה בחודשים מרס ואפריל, 2020, כ-10 מיליארד דולר בהנפקות אג"ח לטווח ארוך שביצעה בחו"ל. זאת בהמשך לכ-3 מיליארד דולר אשר גויסו בהנפקת אג"ח שהייתה בחודש ינואר 2020. בראשית חודש אוקטובר 2020, גויסו בשווקים הגלובליים כ-1.5 מיליארד יורו. ההנפקות בוצעו לטווחים של שנתיים וארבע שנים והריבית הממוצעת בהן עמדה על פחות מ-0.02%.

סחר חוץ

הגירעון המסחרי של ישראל הסתכם בחודשים ינואר-ספטמבר 2020, בכ-14.6 מיליארד דולר, בהשוואה לגירעון של כ-17.3 מיליארד דולר בתקופה המקבילה אשתקד. הירידה בגירעון המסחרי מקורה בצמצום משמעותי יותר ביבוא לעומת הירידה ביצוא. זאת, על רקע משבר הקורונה. עם זאת, כאשר מנטרלים רכיבים תנודתיים כמו אוניות, מטוסים, יהלומים וחומרי אנרגיה, הגירעון התרחב בכ-1.4 מיליארד דולר בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. עיקר ההשפעה על השינוי בהיקף הגירעון המסחרי בתקופת הדוח הייתה לצמצום בערך היבוא של חומרי האנרגיה.

שער החליפין ויתרות המט"ח

בתשעת החודשים הראשונים של השנה, ייוסף השקל ביחס לדולר בשיעור של כ-0.4% וביחס לאירו הוא פוחת בשיעור של כ-3.8%. במהלך חודש מרס 2020, נרשמה מידת תנודתיות גבוהה בשוק המט"ח ושערו של השקל מול הדולר פחת והגיע עד ל-3.862 ש"ח ב-17 במרס. פעילות בנק ישראל, המתוארת בהמשך, פעלה למיתון התנודתיות והתחזקות השקל.

יתרות מטבע החוץ בבנק ישראל עמדו בסוף חודש ספטמבר 2020, על כ-160.6 מיליארד דולר, בהשוואה לכ-126.0 מיליארד דולר בסוף חודש דצמבר 2019. הגידול הניכר ביתרות מקורו ברבעון השני והשלישי של השנה והוא מוסבר בעיקר בשערך היתרות, ספיגת אשראי דולרי, העברות הממשלה מחו"ל ורכישות מט"ח בהיקף של כ-14.4 מיליארד דולר.

אינפלציה ומדיניות מוניטרית

מדד המחירים לצרכן (המדד "בגין") ירד בחודשים ינואר-ספטמבר, ב-0.7%, בדומה לשיעור הירידה במדד בשנה שהסתיימה בספטמבר 2020. מדובר בסטייה משמעותית מיעד יציבות המחירים (3%-1%) אותו קבעה הממשלה. משבר הקורונה צמצם את יכולת איסוף הנתונים השגרתיים של הלמ"ס מאז חודש מרס, מצב שהצריך שימוש בכלים שונים לצורך השלמת הנתונים החסרים.

מדד המחירים לצרכן ("הידוע") ירד בחודשים ינואר-ספטמבר 2020, ב-0.6%.

במהלך הרבעון הראשון של השנה לא חל שינוי בריבית בנק ישראל והיא עמדה על 0.25%. לאור עוצמת הפגיעה בפעילות הכלכלית בישראל, החליטה הועדה המוניתרית ב-6 באפריל, 2020, על הורדת הריבית מ-0.25% ל-0.1%, שיעור אשר לא השתנה מאז. בהחלטת הועדה מיום 22 באוקטובר, 2020, היא ציינה כי "לאור עוצמת הפגיעה של המשבר בפעילות הכלכלית, הועדה ממשיכה להפעיל מגוון כלים כדי להעמיק את מידת ההרחבה של המדיניות המוניתרית ולהבטיח את המשך פעילותם התקינה של השוקים הפיננסיים. הועדה תרחיב את השימוש בכלים הקיימים, כולל כלי הריבית, ותפעיל כלים נוספים, ככל שתעריך שהמשבר מתארך והדבר נדרש כדי להשיג את יעדי המדיניות המוניתרית, ולמתן את הפגיעה הכלכלית שנוצרה כתוצאה מהמשבר".

שוק ההון הישראלי

מדד המניות וניירות הערך הניתנים להמרה ירד בתשעת החודשים הראשונים של השנה ב-14.2% לאחר שעלה בשנת 2019 בכ-17.8%. עיקר ירידות השערים היה בחודש מרס 2020 עם החרפת משבר הקורונה בעולם ובארץ אשר השפיע לשלילה על שוקי ההון בעולם כולו. ברבעון השני, על רקע ההקלות בסגר, עלה המדד, אשר המשיך ועלה גם ברבעון השלישי בהשפעת תכניות הסיוע הממשלתיות.

מחזור המסחר היומי הממוצע של המניות וניירות הערך הניתנים להמרה בחודשים ינואר-ספטמבר, עלה בשיעור של כ-48.2% בהשוואה לממוצע 2019 והסתכם בכ-1.926 מיליארד ש"ח.

שוק אגרות החוב הממשלתיות התאפיין בחודשים ינואר-ספטמבר בהתפתחויות שונות לאורך התקופה: ברבעון הראשון של השנה, נרשמו ירידות שערים בפרט בחודש מרס, עם החרפת משבר הקורונה ורצון הציבור לממש נכסים פיננסיים בהיקף ניכר. ברבעון השני נרשמה התאוששות ועליות שערים ואילו ברבעון השלישי ירדו השערים. מדד אגרות החוב הממשלתיות צמודות המדד ירד בתקופת הדוח בשיעור של כ-0.5% ואילו מדד אגרות החוב הממשלתיות הלא-צמודות עלה בשיעור של כ-1.5%.

במדד אגרות החוב הלא-ממשלתיות (אג"ח חברות) צמודות המדד, נרשמו בתשעת החודשים הראשונים של השנה ירידות שערים של כ-3.3%, בעיקר ברבעון הראשון, לאור החשש מהשפעת המשבר על מצב החברות. ברבעון השני והשלישי נרשמה התאוששות והמדד עלה.

תכניות הסיוע של ממשלת ישראל

משבר הקורונה, שגרם לפגיעה כלכלית קשה ומהירה במשקי הבית ובעסקים, הביא את ממשלת ישראל להחליט בחודש מרס 2020, על שורה של צעדים בהיקף כולל של כ-80 מיליארד ש"ח, אשר הורחבו בחודש מאי לכ-100 מיליארד ש"ח, לצורך התמודדות עם המשבר. התכנית כללה בעיקר קרנות הלוואה בערבות מדינה ותמיכה בעצמאים.

בחודש יולי החליטה הממשלה על רשת ביטחון לשכירים, עצמאיים ועסקים עד יוני 2021 שעקרונותיה המרכזיים הם מתן וודאות לשנה הקרובה ומהירות בהעברת הכסף לחשבון. להערכת נגיד בנק ישראל, עלותה התקציבית הפוטנציאלית של התכנית מסתכמת בעשרות מיליארדי שקלים. בנוסף, ב-29 ביולי אישרה הכנסת את תכנית הסיוע הכלכלי במסגרתה מרבית תושבי ישראל יקבלו מענקים בהיקף מצטבר של יותר מ-6 מיליארד ש"ח.

בסוף חודש ספטמבר 2020, אישרה הכנסת שורת מהלכים לצמצום הפגיעה במשק במהלך תקופת הסגר השני והעמקת המענה הכלכלי לעסקים, ביניהם הורדת רף הפגיעה בעסק לקבלת מענק הוצאות קבועות בחודשים ספטמבר-אוקטובר ל-25%, מתן מקדמות על חשבון מענק הוצאות קבועות, תכנית שימור עובדים מקיפה ודחיית ההפחתה בדמי האבטלה. לצורך מימון הצעדים האמורים, וכן הצפי בהרחבת אוכלוסיות הזכאים בשל ההגבלות שהוטלו בשלב זה, אישרה מליאת הכנסת את הגדלת ההוצאה הממשלתית בשנת 2020 ב-2.5 מיליארד ש"ח לצורך התמודדות עם משבר הקורונה ובשנת 2021 ב-8 מיליארד ש"ח נוספים. הגידול לא יהיה חלק מחישוב מגבלת ההוצאה לשנים הבאות.

תכנית מוניתרית של בנק ישראל

בנק ישראל, פעל החל מחודש מרס 2020, באמצעות שורה של צעדי מדיניות, מעבר להורדת הריבית ל-0.1%, כדי לתמוך בשוקי ההון, לסייע בתמסורת המדיניות המוניתרית ולהקל על לקוחות המערכת הבנקאית, העסקים והצרכנים. בין שאר הפעולות ניתן למנות:

1. פעילות בשוק הפתוח כולל רכישה בשוק המשני של אג"ח ממשלתיות מסוגים שונים ולתקופות שונות לפדיון ב-85 מיליארד ש"ח, על מנת לוודא ששוק האג"ח הממשלתי מתפקד כיאות ומתוך מטרה להקל על תנאי האשראי במשק ולתמוך בפעילות הכלכלית וביציבות הפיננסית.
2. ביצוע עסקות ריפוי עם אג"ח ממשלתי וכן עם אג"ח תאגידיות בדירוג AA ומעלה, כבטוחות, מול מוסדות פיננסיים.
3. הקלות רגולטוריות שונות לטובת מתן שירותים לציבור.

4. הפעלת כלי נזילות נוסף בשווקים הפיננסיים, בהיקף של עד 15 מיליארד דולר, אשר נועד לספק נזילות דולרית לבנקים המקומיים. ברבעון השלישי בנק ישראל חדל לגלגל את העסקאות שביצע ונכון ל-30 בספטמבר 2020 יתרת העסקאות עומדת על אפס.
  5. הפחתת דרישות ההון מהבנקים המסחריים בנקודת אחוז.
  6. הנחייה לדירקטוריונים של הבנקים לבחון מחדש את מדיניות חלוקת הדיבידנד והרכישה העצמית של מניות בעת הזו.
  7. בנק ישראל מציע לבנקים תכנית של הלוואות בריבית קבועה לטווח של 3 שנים בגובה של 0.1% לצורך הגדלת היצע האשראי לעסקים קטנים וזעירים ללא מגבלה על גובה ההלוואות, כשבכוונתו להפעיל אותה עד להודעה חדשה. ב-6 ביולי הודיע בנק ישראל על חידוש תכנית ההלוואות לטווח ארוך, שסיפק הבנק למערכת הבנקאית, במטרה להגדיל את היצע האשראי לעסקים קטנים וזעירים. במהלך חודש ספטמבר במסגרת זו הוקצו הלוואות למערכת הבנקאית בהיקף של 3.5 מיליארד ש"ח. היקף ההלוואות במסגרת תכנית אלה (כולל התוכנית מחודש אפריל) עומד על 12.2 מיליארדי ש"ח.
  - ב-22 באוקטובר, 2020, הודיע בנק ישראל על נדבך חדש בתכנית להקלת האשראי לעסקים קטנים וזעירים בהיקף של עד 10 מיליארד ש"ח שיופיע עד סוף חודש יוני 2021. במסגרת התכנית, בנק ישראל יספק למערכת הבנקאית הלוואות לטווח של ארבע שנים בריבית קבועה של מינוס 0.1%, כנגד הלוואות שהבנקים יעניקו לעסקים קטנים וזעירים, ובתנאי שהריבית על ההלוואות לעסקים קטנים וזעירים לא תעלה על פריים +1.3%.
  8. תכנית לרכישת אג"ח קונצרני בשוק המשני. בנק ישראל ירכוש אג"ח בהיקף של 15 מיליארד ש"ח על בסיס סמן רחב של ניירות ערך. הסמן כולל אך ורק חברות בדירוג A- ומעלה, ואינו כולל אג"ח של חברות זרות, אג"ח בעלות מרכיב הוני ואג"ח שלא צמודות לשקל ואינן בריבית קבועה.
- צעדים אלה של בנק ישראל תמכו בהגברת היציבות בשווקים הפיננסיים וככך הקלו על הבנק לסייע ללקוחותיו, הן במגזר העסקי והן במגזר משקי הבית.

השפעת משבר הקורונה

התפשטות נגיף הקורונה בחודש ינואר 2020 החלה להשפיע על מרבית מדינות העולם במהלך הרבעון הראשון של 2020. מרבית הממשלות פעלו בדרך של הטלת סגר זמני, הפסקת חלקים משמעותיים מן הפעילות הכלכלית וטיפול בנפגעי המחלה, תוך הגדלה ניכרת של ההוצאות לטיפול באזרחים והעסקים אשר עבודתם הופסקה. הבנקים המרכזיים ברחבי העולם פעלו במגוון של כלים לצורך תמיכה בפעילות הכלכלית, מעבר להורדות הריבית.

משבר הקורונה הינו אירוע משמעותי מתמשך המשבש את הפעילות העסקית והכלכלית ומלווה בחוסר וודאות משמעותית לגבי אורכו ומידת השפעתו. השלכות המשבר על הכלכלה העולמית והמקומית הינן משמעותיות, תוך כדי ירידה ניכרת של התוצר הגולובלי השנה, ובהתאם לכך תתכן השפעה מהותית על עסקי הבנק.

בהעדר חיסון יעיל בהפצה נרחבת ו/או תרופה יעילה, דרך ההתמודדות עם הנגיף כוללת הקפדה על כללי ריחוק חברתי, לרבות סגר, דבר אשר ממשיך ומשבש את הפעילות הכלכלית התקינה, כאשר נקודת הסיום של המשבר אינה נראית באופק בעת הנוכחית. בהעדר צעדים יעילים לשם השגת שליטה במצב התחלואה משבר הקורונה בהיבטיו הכלכליים עלול להימשך עוד פרק זמן ממושך.

על מנת לתת מענה לצרכים הנוכחיים ולאפשר המשכיות עסקית, יחידות מרכזיות בלאומי עברו לתצורת עבודה חדשה המשלבת עבודה מהבית ופיצול פיזי של יחידות אורגניות לקפסולות. בוצעו התאמות בתהליכי העבודה והבקרה. במטרה לוודא כי החשיפה נשארת בגבולות סובלנות הסיכון נקבעו בקרות עסקיות, תהליכיות ומיכוניות המגדרות את הסיכונים. מאחר ומדובר בתצורת עבודה דינמית המשתנה מעת לעת מתקיים תהליך שוטף לבחינת השינויים הנדרשים בתהליכי העבודה והתאמתם לסובלנות הסיכון.

בהתאם להערכה סובייקטיבית, כתוצאה מהמשבר ואי הבהירות ביחס להתפתחות התחלואה, צעדי הסגירה במשק והמדיניות הכלכלית עלתה רמת החומרה של הסיכון המערכתי העולמי והסיכון המערכתי המקומי ברבעון הראשון של שנת 2020 "לבינונית-גבוהה", והחל מהרבעון השני של שנת 2020 "לגבוהה". כמו כן, רמת חומרת סיכון האשראי הכולל וחומרת סיכון איכות לווים ובטחונות עלתה החל מהרבעון השני של שנת 2020, "לבינונית-גבוהה".

הערכות הבנק בדבר השפעות המשבר על חומרתם של כלל גורמי הסיכון אינן וודאיות ועשויות להשתנות בהתאם להתפתחויות המשבר והשלכותיו על הכלכלה וכן על עסקי הבנק. ההערכות אלה הינן מידע צופה פני עתיד, כהגדרתו בפרק [מידע צופה פני עתיד](#).

הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בסביבה המקרו כלכלית באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים.

בעקבות משבר הקורונה החליט הפיקוח על הבנקים (במכתב המפקחת על הבנקים מתאריך 29 במרס 2020), להפחית בדרישות הלימות ההון הרגולטורי המזערי. בעקבות זאת, דירקטוריון הבנק החליט ביום 16 באפריל 2020 לקבוע כי יעד הון עצמי רובד 1 הפנימי יעמוד על 9.5% חלף 10.5% וכי הבנק יפסיק, בשלב זה, את חלוקת הדיבידנד ואת המשך ביצוע תכניות הרכישה העצמית של מניות הבנק.

כמו כן, לאור העלייה ברמת הסיכון, הבנק מקפיד לאורך כל תקופת המשבר על תהליכי חיתום אשראי קפדניים. במסגרת זו, חודדו דגשים בהעמדת אשראי בתקופת המשבר והודקו תהליכי החיתום של הבנק, ומתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר מוקדי סיכון והתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות ככל שיידרש.

לצד זאת הבנק בוחן את הדרכים למתן סיוע ללקוחות הבנק שנקלעו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר. במסגרת זו מובאות בחשבון השפעות המשבר ונעשית בחינה מעמיקה של הלקוחות נוכח המשבר. בעקבות המשבר גדלו ההוצאות להפסדי אשראי והסתכמו בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2020 בסך של 2,282 מיליון ש"ח. עיקר הגידול הינו בהפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי. ההפרשה להפסדי אשראי של הבנק מייצגת את אומדני הבנק. הפרשה זו מהווה אומדן המבוסס על שיקול דעת משמעותי שהופעל בתקופה המדווחת בסביבה משתנה המאופיינת בחוסר וודאות חריג.

למידע נוסף ראה [פרק סיכוני אשראי בדוח על הסיכונים ליום 30 בספטמבר 2020](#).

עם התפשטות נגיף הקורונה, חלה עלייה ברמת התנדויות של גורמי הסיכון בשווקים הפיננסיים ונרשמו ירידות ערך משמעותיות בשווקי המניות והאשראי הסחיר, ותנודות חריפות בעקומי הריבית חסרי הסיכון ושערי החליפין. ברבעון השני של השנה התנדויות בשווקים התמתנה וחלה התאוששות בשוק ההון. עם זאת חוסר הוודאות בשווקים עדיין קיים, והתנדויות בשווקים הפיננסיים יכולה להימשך.

במהלך הרבעון השלישי יחס ה-LCR גדל בעיקר בגין גידול בפקדונות הציבור בקיזוז פירעון כתבי התחייבות. לכל אורך התקופה הנסקרת יחס LCR במט"ח ובכלל המטבעות היה גבוה מהדרישה הרגולטורית.

מתחילת השנה חל גידול משמעותי בחשיפת השווי ההוגן לשינויים כריבית, וכן נרשמו תנודות בחשיפה בעיקר במחצית הראשונה של השנה על רקע השפעת המשבר והתנדויות בשוקי ההון.

יובהר כי קיים חוסר ודאות לגבי ההשלכות של התמשכות מגפת הקורונה והשפעתם על שוקי ההון בארץ ובעולם.

למידע נוסף ראה פרק [סיכוני שוק בדוח על הסיכונים ליום 30 בספטמבר 2020](#).

הבנק מקפיד, לאורך כל תקופת המשבר, על ניהול סיכונים מוקפד ובחינה מתמדת של האירועים ודרכי הפעולה, על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות והאסטרטגיה שלו, ככל שיידרש.

למידע נוסף בדבר אופן ניהול הסיכונים, המבנה הארגוני ותרבות ניהול הסיכונים בקבוצה ראה פרק [גישת התאגיד הבנקאי לניהול סיכונים ופרק מידע נוסף על חשיפה לסיכון והערכתו בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2019](#).

חלק מהמידע המובא לעיל הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה והתוצאות הנובעות ממשמעות זו ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

שינויים מהותיים בסעיפים בדוחות הכספיים

התוצאות בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2020 (להלן - "התקופה המדווחת"), הושפעו מהותית לרעה מההשפעות הישירות והעקיפות הנובעות מהתפשטות נגיף הקורונה, לרבות התפרצות הגל השני בחודשים האחרונים, הסגר שהוחל בעקבותיו וחוסר הוודאות לגבי משכו של המשבר והשפעותיו העתידיות. כתוצאה מהאמור, ומחוסר הוודאות כלפי העתיד, גדלה משמעותית בתקופה המדווחת ההוצאה להפסדי אשראי. יצוין כי הרוב המכריע של הגידול בהוצאה להפסדי אשראי הינו על רקע גידול בהפרשה הקבוצתית, כדי לתת מענה להתפתחויות עתידיות שליליות במצבם הכלכלי של הלווים.

הרווח הנקי המיוחס לבעלי המניות (להלן - "הרווח הנקי") בתקופה המדווחת הסתכם לסך של כ-1,212 מיליון ש"ח בהשוואה לרווח בסך של כ-2,780 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הרווח הנקי לרבעון השלישי הסתכם לסך של כ-750 מיליון ש"ח, בהשוואה לרווח בסך של כ-765 מיליון ש"ח, בתקופה המקבילה אשתקד.

התשואה להון בתקופה המדווחת עמדה על שיעור של כ-4.5% בהשוואה לכ-10.4% בתקופה המקבילה אשתקד (9.6% בנטרום השפעת מכירת לאומי קארד אשתקד). התשואה להון ברבעון השלישי עמדה על שיעור של כ-8.4% בהשוואה לשיעור של כ-8.7% ברבעון המקביל אשתקד.

יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון עמד ליום 30 בספטמבר 2020 על שיעור של 11.71%. יחס ההון הכולל ליום 30 בספטמבר 2020 עמד על שיעור של 15.81%.

הכנסות הריבית נטו בתקופה המדווחת ירדו בכ-172 מיליון ש"ח, קיטון בשיעור של כ-2.6%, לעומת התקופה המקבילה אשתקד. הקיטון בהכנסות הריבית נטו נובע בעיקר מהמדד השלילי בתקופה המדווחת בשיעור של (0.6%) בהשוואה למדד חיובי בשיעור של 0.5% בתקופה המקבילה אשתקד. ירידת ריבית בנק ישראל וריבית הפד קוזזה כתוצאה מהגידול ביתרה הממוצעת של נכסים נושאי ריבית.

ההוצאות בגין הפסדי אשראי לתשעה חודשים ראשונים של שנת 2020 משקפות שיעור הוצאה של כ-1.05% מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור לעומת שיעור הוצאה של כ-0.21% בתקופה המקבילה אשתקד. הגידול המשמעותי בשיעור ההוצאה להפסדי אשראי נובע מהשפעת השינויים בסביבה המקרו כלכלית על רקע התפרצות גל שני משמעותי בישראל והסגר הנוסף שהוחל בעקבותיו, שעלול להעמיק את ההשפעה של המשבר הכלכלי ואת אי הוודאות לגבי השלכותיו. עיקר הגידול בתקופה המדווחת מתבטא בהפרשה הקבוצתית, אשר הגידול בה מהווה כ-88% מסך ההוצאה להפסדי אשראי בתקופה המדווחת. הגידול בהפרשה הקבוצתית הינו, כאמור, על רקע הגידול בחובות הבעייתיים והחמרה באינדיקטורים הכלכליים העומדים בבסיס חישוב ההפרשה, כדי לתת מענה להחמרה אפשרית במצב הלווים ברבעונים הבאים, ולהתפתחות שלילית אפשרית בימי הפיגור, על רקע אי הוודאות הקיימת בנוגע למשכו של המשבר והשפעותיו העתידיות.

יצוין כי שיעור ההוצאה להפסדי אשראי ברבעון השלישי של שנת 2020 היה נמוך יותר בהשוואה לשני הרבעונים הראשונים של השנה ועמד על 0.76% בהשוואה לשיעור של 1.20% ברבעון הראשון של השנה ושיעור של 1.19% ברבעון השני של השנה.

לפרטים נוספים ראה פרק [סיכוני אשראי](#) להלן.

הכנסות מימון שאינן מריבית בתקופה המדווחת הסתכמו לסך של כ-487 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של כ-1,303 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד (989 מיליון ש"ח ללא השפעת מכירת לאומי קארד אשתקד). עיקר הירידה מקורה בהפסדים שנרשמו בסעיף זה ברבעון הראשון של השנה, על רקע הירידות בשוקי ההון ומהשפעת נגזרים והפרשי שער. כן יצוין כי ההכנסות לתקופה המדווחת כוללות בתוכן רווח משיערוך של מניות ויזה ארה"ב בסך של 92 מיליון ש"ח (לפני השפעת מס). ההכנסות לתקופה המקבילה אשתקד כוללות הכנסות בסך של כ-123 מיליון ש"ח ממכירת סופר פארם וממכירת שב"א (לפני השפעת מס).

בהקשר זה יצוין כי ברבעון השני והשלישי של השנה התנודתיות בשווקים הפיננסיים התמתנה וחלה התאוששות בשוק ההון. עם זאת חוסר הוודאות בשווקים עדיין קיים, והתנודתיות יכולה להימשך.

חלק מהמידע המובא לעיל הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה והתוצאות הנובעות ממשמעות זו ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

העמלות התפעוליות והאחרות עלו בכ-31 מיליון ש"ח בתקופה המדווחת לעומת התקופה המקבילה אשתקד. עיקר הגידול מקורו בעמלות מניירות ערך ובעמלות המרה, על רקע עלייה במחזורי העסקאות ובביקוש למט"ח, בעיקר ברבעון הראשון של השנה עם התפרצות נגיף הקורונה. גידולים אלו קוזזו חלקית בירידה בעמלות ניהול חשבון, ובעמלות טיפול באשראי, בין היתר, על רקע ירידה בפעילות במשק בשל הקורונה.

הוצאות התפעוליות והאחרות ירדו בתקופה המדווחת לעומת התקופה המקבילה אשתקד בסך של כ-611 מיליון ש"ח, קיטון בשיעור של 10.5%.

הוצאות השכר והנלוות ירדו בשיעור של 15.6% בעיקר על רקע הפרשות למענקים, בהתחשב בתוצאות הכספיות. ההוצאות התפעוליות האחרות, לרבות הוצאות האחזקה והפחת, ירדו בשיעור של 3.8%.

הרווח הבסיסי הנקי למניה המיוחס לבעלי המניות בתקופה המדווחת הסתכם לכ-0.83 ש"ח לעומת 1.87 ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

דיבידנד ורכישה עצמית - בהמשך להנחיות בנק ישראל החליט דירקטוריון הבנק בחודש אפריל 2020 להפסיק בשלב זה את חלוקת הדיבידנד ואת המשך ביצוע הרכישה העצמית של מניות הבנק.

התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברווח כולל אחר

להלן השינוי ברווח הנקי ברבעון שלישי של 2020 לעומת התקופה המקבילה אשתקד

		לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		
		2019	2020	השינוי
במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח			באחוזים
		2,092	2,216	5.9
		181	547	+
		1,132	1,253	10.7
		1,936	1,749	(9.7)
		1,107	1,173	6.0
		324	432	33.3
		783	741	(5.4)
		(8)	8	+
		10	(1)	-
		765	750	(2.0)
		8.7	8.4	
		0.52	0.52	

להלן השינוי ברווח הנקי בתשעה חודשים ראשונים של 2020 לעומת התקופה המקבילה אשתקד

		לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		
		2019	2020	השינוי
במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח			באחוזים
		6,678	6,506	(2.6)
		451	2,282	+
		3,881	2,980	(23.2)
		5,832	5,221	(10.5)
		4,276	1,983	(53.6)
		1,444	752	(47.9)
		2,832	1,231	(56.5)
		(22)	(5)	77.3
		30	14	(53.3)
		2,780	1,212	(56.4)
		10.4	4.5	
		1.87	0.83	

להלן התפתחות הרווח הנקי לפי רבעונים

		2019				2020	
רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	
במיליוני ש"ח							
2,120	2,466	2,092	2,163	2,169	2,121	2,216	
(18)	288	181	158	860	875	547	
1,555	1,194	1,132	1,200	246	1,481	1,253	
1,946	1,950	1,936	2,076	1,803	1,669	1,749	
1,747	1,422	1,107	1,129	(248)	1,058	1,173	
621	499	324	386	(39)	359	432	
1,126	923	783	743	(209)	699	741	
(24)	10	(8)	7	(14)	1	8	
10	10	10	8	9	6	(1)	
1,092	923	765	742	(232)	694	750	
12.7	10.6	8.7	8.7	(2.6)	7.7	8.4	
0.73	0.62	0.52	0.51	(0.16)	0.48	0.52	

הכנסות ריבית, נטו

הכנסות הריבית, נטו של קבוצת לאומי הסתכמו בתשעה החודשים הראשונים של השנה ב-6,506 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-6,678 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, קיטון בשיעור של 2.6%. הכנסות הריבית נטו ברבעון השלישי של השנה הסתכמו לסך של 2,216 מיליון ש"ח, בהשוואה לסך של 2,092 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, גידול בשיעור של 5.9%.

הכנסות הריבית נטו בתשעת החודשים הראשונים של השנה הושפעו לרעה מהמדד השלילי בסך של כ-104 מיליון ש"ח בעוד שבתקופה המקבילה אשתקד התוצאות הושפעו לטובה מהמדד בסך של כ-91 מיליון ש"ח. המדד לתשעת החודשים הראשונים של השנה היה שלילי בשיעור של 0.6% לעומת מדד חיובי בתשעת החודשים הראשונים אשתקד בשיעור של 0.5%.

הכנסות הריבית ברבעון השלישי של השנה הושפעו לטובה מהמדד החיובי בסך של כ-31 מיליון ש"ח בעוד שבברבעון המקביל אשתקד התוצאות הושפעו לרעה מהמדד בסך של כ-118 מיליון ש"ח. המדד ברבעון השלישי של השנה היה חיובי בשיעור של 0.1% בהשוואה למדד שלילי בשיעור של 0.7% ברבעון המקביל אשתקד.

בנוסף להשפעה בגין הפרשי המדד כמתואר לעיל, הושפעו הכנסות הריבית נטו לרעה מירידת שיעורי הריבית. השפעות אלו קוזזו בחלקן בגידול ביתרה הממוצעת של הנכסים נושאי ריבית.

היחס של הכנסות ריבית, נטו לבין היתרה הממוצעת של נכסים נושאי ריבית (התשואה נטו על נכסים נושאי ריבית) בתשעה החודשים הראשונים של השנה הינו 1.92% לעומת 2.15% בתקופה המקבילה אשתקד.

פער הריבית הכולל בתקופה המדווחת הינו 1.79% לעומת פער של 1.91% בתקופה המקבילה אשתקד.

להלן נתונים על פערי הריבית בחלוקה למגזרים:

במגזר המדדי פער הריבית בתקופה המדווחת עמד על שיעור של 1.08% לעומת 0.95% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר המט"ח פער הריבית 0.79% לעומת 0.82% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר השקלי הלא צמוד פער הריבית 2.03% לעומת 2.21% בתקופה המקבילה אשתקד.

חלק מהמידע המובא לעיל הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה והתוצאות הנובעות ממשמעות זו ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

למידע נוסף בנוגע להכנסות והוצאות ריבית ראה נספח 1 - [שיעורי הכנסות והוצאות וניתוח השינויים בהכנסות והוצאות ריבית](#).

הוצאות בגין הפסדי אשראי

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר			
	2020	2019	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח
הוצאה פרטנית בגין הפסדי אשראי	274	17	257
הוצאה קבוצתית בגין הפסדי אשראי	2,008	434	1,574
סך כל ההוצאה בגין הפסדי אשראי	2,282	451	1,831
מזה:			
הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי מסחרי	1,852	327	1,525
הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לדיור	190	14	176
הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי פרטי אחר	237	112	125
הוצאות (הכנסות) להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לבנקים וממשלות	3	(2)	5
סך כל ההוצאה בגין הפסדי אשראי	2,282	451	1,831
יחסים באחוזים:			
שיעור ההוצאה הפרטנית בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(א)	0.13	0.01	0.12
שיעור ההוצאה להפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(א)	1.05	0.21	0.84
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור	(0.16)	(0.18)	0.02
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור	(9.00)	(15.40)	6.40
	41.56		11.11

(א) על בסיס שנתי.

התפתחות הוצאות בגין הפסדי אשראי לפי רבעונים

		2019			2020		
רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	
במיליוני ש"ח							
(124)	73	68	42	104	175	(5)	
הוצאה (הכנסה) פרטנית בגין הפסדי אשראי							
106	215	113	116	756	700	552	
הוצאה קבוצתית בגין הפסדי אשראי							
(18)	288	181	158	860	875	547	
סך כל ההוצאה (ההכנסה) בגין הפסדי אשראי							
מזה:							
(22)	203	146	127	739	615	498	
הוצאות (הכנסות) להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי מסחרי							
(9)	24	(1)	8	31	107	52	
הוצאות (הכנסות) להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לדיוור							
14	60	38	22	87	155	(5)	
הוצאות (הכנסות) להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי פרטי אחר							
(1)	1	(2)	1	3	(2)	2	
הוצאות (הכנסות) להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לבנקים וממשלות							
(18)	288	181	158	860	875	547	
סך כל ההוצאה (ההכנסה) בגין הפסדי אשראי							
יחסים באחוזים:							
(0.18)	0.10	0.10	0.06	0.14	0.24	(0.01)	
שיעור ההוצאה (ההכנסה) הפרטנית בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(*)							
(0.03)	0.41	0.26	0.22	1.20	1.19	0.76	
שיעור ההוצאה (ההכנסה) להפסדי אשראי מהיתרה הרשומה הממוצעת של האשראי לציבור ^(*)							
(0.02)	(0.07)	(0.08)	(0.06)	(0.07)	(0.06)	(0.03)	
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור							
(1.87)	(6.05)	(7.30)	(4.90)	(4.96)	(4.06)	(1.44)	
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור							

(א) על בסיס שנתי.

למידע נוסף בנוגע להוצאות הפסדי אשראי ראה [ביאור 6 וביאור 13](#).

בעקבות משבר הקורונה גדלו הוצאות להפסדי אשראי בעיקר בגין האשראי המסחרי שכולל בתוכו את האשראי לעסקים קטנים וזעירים, אשראי לעסקים בינוניים ועסקים גדולים. מתוך הוצאה להפסדי אשראי בסך 2,282 מיליון ש"ח, סך של 2,008 מיליון ש"ח הינו הפרשה קבוצתית שגדלה על רקע החמרה באינדיקטורים הכלכליים העומדים בבסיס חישוב ההפרשה, וזאת כדי לתת מענה לגידול האפשרי בהפרשה הפרטנית ברבעונים הבאים, ולהתפתחות שלילית אפשרית בימי הפיגור, על רקע אי הוודאות הקיימת.

הכנסות שאינן מריבית

		לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	
		2019	2020
באחוזים	השינוי במיליוני ש"ח		
		1,303	487
הכנסות מימון שאינן מריבית	(816)		
עמלות	31	2,426	2,457
הכנסות אחרות	(116)	152	36
סך הכל	(901)	3,881	2,980

התפתחות הכנסות שאינן מריבית לפי רבעונים

		2019			2020		
רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	
במיליוני ש"ח							
665	333	305	383	(660)	690	457	
הכנסות (הוצאות) מימון שאינן מריבית							
809	817	800	799	893	776	788	
עמלות							
81	44	27	18	13	15	8	
הכנסות אחרות							
1,555	1,194	1,132	1,200	246	1,481	1,253	
סך הכל							

לאור ההפסדים משוק ההון ברבעון הראשון של השנה, משקל ההכנסות שאינן מריבית מסך כל ההכנסות (קרי, הכנסות מריבית, נטו והכנסות שאינן מריבית) בתשעה חודשים ראשונים של השנה עמד על שיעור של 31.4% לעומת 36.8% בתקופה המקבילה אשתקד ו-36.5% בכל שנת 2019.

להלן פירוט הכנסות מימון שאינן מריבית

		לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	
		2019	2020
באחוזים	השינוי במיליוני ש"ח		
		577	(255)
הכנסות (הוצאות) נטו בגין מכשירים נגזרים והפרשי שער, נטו בגין פעילויות שאינן למטרות מסחר	(832)		
		152	311
רווחים ממכירת אג"ח זמינות למכירה, נטו	159		
		93	144
רווחים ודיבידנד ממניות שאינן למסחר ^(א)	51		
		287	(2)
רווחים (הפסדים) ממכירת מניות של חברות מוחזקות ^(ב)	(289)		
		15	-
רווחים בגין הלוואות שנמכרו, נטו	(15)		
		50	227
הכנסות נטו בגין מכשירים נגזרים בגין פעילויות למטרות מסחר	177		
		129	62
רווחים שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו ^(א)	(67)		
סך הכל	(816)	1,303	487

- (א) רווחים שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו כוללים גם השפעת הפרשי שער.
 (ב) בתשעה החודשים הראשונים בשנת 2019 כולל רווח ממכירת לאומי קארד בסך של 314 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) ורווח ממכירת סופר-פארם בסך של 71 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס). בקיזוז הפסד ממכירת השלוחה ברומניה בסך 99 מיליון ש"ח.
 (ג) בתשעה החודשים הראשונים של שנת 2020 כולל שיערוך מניות ויזה בסך 92 מיליון ש"ח ובשנת 2019 כולל רווח ממכירת מניות שב"א ושיערוך בסך של 52 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס).

להלן פירוט הכנסות מימון שאינן מריבית לפי רבעונים

			2019			2020	
רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	
במיליוני ש"ח							
219	73	285	132	(527)	214	58	הכנסות (הוצאות) נטו בגין מכשירים נגזרים והפרשי שער, נטו בגין פעילויות שאינן למטרות מסחר
2	32	118	39	134	86	91	רווחים ממכירת אג"ח זמינות למכירה, נטו
60	60	(27)	92	(206)	124	226	רווחים (הפסדים) ודיבידנד ממניות שאינן למסחר
314	70	(97)	-	(2)	-	-	רווחים (הפסדים) ממכירת מניות של חברות מוחזקות
-	-	15	-	-	-	-	רווחים בגין הלוואות שנמכרו, נטו
25	78	(53)	98	(26)	163	90	הכנסות (הוצאות) נטו בגין מכשירים נגזרים בגין פעילויות למטרות מסחר
45	20	64	22	(33)	103	(8)	רווחים (הפסדים) שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו ^(א)
665	333	305	383	(660)	690	457	סך הכל

(א) רווחים (הפסדים) שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו כוללים גם השפעת הפרשי שער.

להלן פירוט העמלות

		לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		
		2019	2020	
באחוזים	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	
(6.0)	(31)	519	488	ניהול חשבון
12.3	59	481	540	פעילות בניירות ערך ובמכשירים נגזרים מסוימים
6.5	15	230	245	כרטיסי אשראי
(13.9)	(20)	144	124	טיפול באשראי
(9.9)	(22)	222	200	עמלות הפצת מוצרים פיננסיים
12.1	33	273	306	הפרשי המרה
(1.2)	(4)	326	322	עמלות מעסקי מימון
0.4	1	231	232	עמלות אחרות
1.3	31	2,426	2,457	סך כל העמלות

להלן פירוט העמלות לפי רבעונים

רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	2019		2020		במיליוני ש"ח
			רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	
175	172	172	171	172	155	161	ניהול חשבון
160	158	163	156	198	177	165	פעילות בניירות ערך ובמכשירים נגזרים מסוימים
71	85	74	80	85	78	82	כרטיסי אשראי
55	45	44	53	43	39	42	טיפול באשראי
70	76	76	74	72	64	64	עמלות הפצת מוצרים פיננסיים
91	91	91	88	137	85	84	הפרשי המרה
109	114	103	105	108	103	111	עמלות מעסקי מימון
78	76	77	72	78	75	79	עמלות אחרות
809	817	800	799	893	776	788	סך כל העמלות

הגידול בעמלות בתשעת החודשים הראשונים של השנה בהשוואה לאשתקד מקורו בעמלות מניירות ערך ובעמלות המרה, על רקע עלייה במחזורי העסקאות ובביקוש למט"ח, בעיקר ברבעון הראשון של השנה עם התפרצות נגיף הקורונה. גידולים אלו קוזזו בירידה בעמלות ניהול חשבון, ובעמלות טיפול באשראי, בין היתר, על רקע ירידה בפעילות במשק בשל הקורונה.

להלן פירוט ההכנסות האחרות

באחוזים	השינוי	לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	
		2019	2020
		במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח
(95.0)	(19)	20	1
(73.5)	(97)	132	35
(76.3)	(116)	152	36

להלן פירוט ההכנסות האחרות לפי רבעונים

רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	2019		2020		במיליוני ש"ח
			רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	
8	9	3	2	(3)	4	-	רווחים (הפסדים) מיעודה לפיצויים
73	35	24	16	16	11	8	הכנסות אחרות כולל מכירת בניינים וצ'יוד
81	44	27	18	13	15	8	סך הכל

הוצאות תפעוליות ואחרות

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר			
	2020	2019	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
משכורות והוצאות נלוות	2,788	3,304	(516) (15.6)
פחת והפחתות	520	447	73 16.3
הוצאות אחזקת בניינים וציוד	626	677	(51) (7.5)
הוצאות אחרות	1,287	1,404	(117) (8.3)
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	5,221	5,832	(611) (10.5)

הוצאות תפעוליות ואחרות לפי רבעונים

2020							2019						
רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שלישי	
במיליוני ש"ח													
942	911	935	1,021	1,043	1,125	1,136	942	911	935	1,021	1,043	1,125	
157	183	180	153	152	147	148	157	183	180	153	152	147	
214	184	228	244	227	223	227	214	184	228	244	227	223	
436	391	460	658	514	455	435	436	391	460	658	514	455	
1,749	1,669	1,803	2,076	1,936	1,950	1,946	1,749	1,669	1,803	2,076	1,936	1,950	

ההוצאות התפעוליות והאחרות בתשעה החודשים הראשונים של שנת 2020 מהוות 55.0% מסך כל ההכנסות לעומת 55.2% בתקופה המקבילה אשתקד ו-56.8% בכל שנת 2019. בנטרול הרווח ממכירת לאומי קארד ו-56.9% ו-58.1% לספטמבר ודצמבר 2019 בהתאמה.

סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות (במונחים שנתיים) מהווה 1.32% מסך כל המאזן, לעומת 1.71% בתקופה המקבילה אשתקד ולעומת 1.69% בכל שנת 2019.

הוצאות השכר ירדו בהשוואה לתקופה מקבילה אשתקד בעיקר על רקע הפרשות למענקים.

הוצאות שכר

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר			
	2020	2019	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
שכר ונלוות	2,529	3,043	(514) (16.9)
הוצאות פנסיה, פיצויים ופרישה	259	261	(2) (0.8)
סך הכל הוצאות שכר	2,788	3,304	(516) (15.6)

הוצאות שכר לפי רבעונים

2020						2019							
רבעון שלישי		רבעון שני		רבעון ראשון		רבעון רביעי		רבעון שלישי		רבעון שני		רבעון ראשון	
במיליוני ש"ח													
851		823		855		926		953		1,035		1,055	
91		88		80		95		90		90		81	
942		911		935		1,021		1,043		1,125		1,136	
שכר ונלוות													
הוצאות פנסיה, פיצויים ופרישה													
סך הכל הוצאות שכר													

להלן תמצית דוח על הרווח הכולל:

הרווח הכולל לתקופה המדווחת הסתכם לסך של 2,269 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של 1,417 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הפער בין הרווח הכולל לתקופה לרווח הנקי מקורו בעיקר בהתאמות להתחייבויות לעובדים על רקע עליית שיעור ההיוון בסך של 953 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) בתוספת התאמות בגין אגרות חוב זמינות למכירה בסך של כ-636 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס). התאמות אלה נזקפות ישירות לרווח כולל אחר ובתקופות מאוחרות יותר נזקפות לרווח והפסד.

יובהר כי בתקופה הנוכחית קיימת תנודתיות משמעותית בשוקי ההון בארץ ובעולם בעקבות התמשכות מגפת הקורונה, כך שהתנודתיות בשווי השוק של הנכסים הפיננסיים עלולה להימשך.

חלק מהמידע המובא לעיל הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה והתוצאות הנובעות ממשמעות זו ראה פרק ["מידע צופה פני עתיד"](#).

שינויים ברווח (הפסד) כולל אחר מצטבר לתקופה של שלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020 ו-2019

רווח (הפסד) כולל אחר לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה							
רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות לבעלי מניות הבנק		רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות לבעלי מניות הבנק		רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות לבעלי מניות הבנק		רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות לבעלי מניות הבנק	
רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות לבעלי מניות הבנק	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות לבעלי מניות הבנק	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות לבעלי מניות הבנק	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות לבעלי מניות הבנק	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות לבעלי מניות הבנק	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות לבעלי מניות הבנק	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות לבעלי מניות הבנק	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות לבעלי מניות הבנק
226	(147)	-	(6)	(2,934)	(2,861)	(33)	(2,828)
265	(41)	-	(2)	(927)	(705)	(11)	(694)
491	(188)	-	(8)	(3,861)	(3,566)	(44)	(3,522)
1,017	(194)	32	(13)	(3,554)	(2,712)	(28)	(2,684)
28	(12)	-	(7)	231	240	(6)	246
1,045	(206)	32	(20)	(3,323)	(2,472)	(34)	(2,438)

[ראה הערות בעמוד הבא.](#)

שינויים ברווח (הפסד) כולל אחר מצטבר לתקופה של תשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020 ו-2019

רווח (הפסד) כולל אחר לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה							
רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה		רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
התאמות בגין הצגת אגרות חוב (2018 - ניירות ערך) זמינות למכירה לפי שווי הוגן	התאמות מתרגום נטו לאחר השפעת גידורים ^(ב)	התאמות מתרגום נטו בגין גידורי תזרים מזומנים	התאמות מתרגום נטו בגין גידורי תזרים המאזני	התאמות מתרגום נטו בגין הטבות לעובדים ^(א)	סך הכל	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018	(317)	(73)	-	(9)	(1,763)	(2,162)	(2,132)
שינוי נטו במהלך התקופה	835	(115)	-	1	(2,121)	(1,400)	(1,382)
השפעה מצטברת בגין היישום לראשונה של כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב ^(א)	(27)	-	-	-	-	(27)	(27)
מכירת מניות של חברה מאוחדת ^(ה)	-	-	-	-	23	23	19
יתרה ליום 30 בספטמבר 2019	491	(188)	-	(8)	(3,861)	(3,566)	(3,522)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019	624	(199)	(2)	(13)	(3,948)	(3,538)	(3,495)
שינוי נטו במהלך התקופה	421	(7)	34	(7)	625	1,066	1,057
יתרה ליום 30 בספטמבר 2020	1,045	(206)	32	(20)	(3,323)	(2,472)	(2,438)

שינויים ברווח (הפסד) כולל אחר מצטבר לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019

רווח (הפסד) כולל אחר לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה							
רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה		רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
התאמות בגין הצגת ניירות ערך זמינות למכירה לפי שווי הוגן	התאמות מתרגום נטו לאחר השפעת גידורים ^(ב)	התאמות מתרגום נטו בגין גידורי תזרים מזומנים	התאמות מתרגום נטו בגין גידורי תזרים המאזני	התאמות מתרגום נטו בגין הטבות לעובדים ^(א)	סך הכל	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018	(317)	(73)	(9)	-	(1,763)	(2,162)	(2,132)
שינוי נטו במהלך השנה	968	(126)	(4)	(2)	(2,208)	(1,372)	(1,355)
השפעה מצטברת בגין היישום לראשונה של כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב ^(א)	(27)	-	-	-	-	(27)	(27)
מכירת מניות של חברה מאוחדת ^(ה)	-	-	-	-	23	23	19
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019	624	(199)	(13)	(2)	(3,948)	(3,538)	(3,495)

(א) התאמות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ שמטבע הפעילות שלהן שונה ממטבע הפעילות של הבנק.

(ב) רווחים (הפסדים) נטו בגין גידור השקעה נטו במטבע חוץ.

(ג) ההתאמות בגין הטבות לעובדים כוללות את עלויות תכניות הפרישה מרצון שבוצעו.

(ד) השפעה מצטברת בגין יישום לראשונה של כללי החשבונאות המקובלים בבנקים בארה"ב בנושא מכשירים פיננסיים (ASU 2016-01) ולרכות העדכונים המתחייבים אליהם. ראה **ביאור 1. כד. בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2019**.

(ה) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה, למידע נוסף ראה **ביאור 136. בדוחות הכספיים ליום 31 דצמבר 2018**.

המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון

המאזן של קבוצת לאומי הסתכם ב-30 בספטמבר 2020 ב-528.1 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-468.8 מיליארד ש"ח לסוף 2019 - גידול של 12.6%, ובהשוואה לספטמבר 2019 גידול של 16.0%.

ערך הנכסים הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע חוץ מסך מאזן הקבוצה הינו כ-113.3 מיליארד ש"ח, כ-21.5% מסך הנכסים. בתשעה חודשים ראשונים של 2020 יוסף השקל ביחס לדולר של ארה"ב ב-0.4%, פוחת ביחס לאירו ב-3.8% ויוסף ביחס לליש"ט ב-3.3%. השפעת השינויים בשערי החליפין בתשעת החודשים הראשונים של השנה על המאזן של הקבוצה היתה זניחה.

סך כל הנכסים בניהול הקבוצה - סך כל המאזן וכן תיקי ניירות ערך של הלקוחות וקופות גמל וקרנות השתלמות לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי וניהול פיקדון, מסתכמים בכ-1,642 מיליארד ש"ח ב-30 בספטמבר 2020, בהשוואה לסך של כ-1,621 מיליארד ש"ח בסוף 2019.

1. להלן ההתפתחות בסעיפי המאזן העיקריים

		30 בספטמבר		31 בדצמבר	
		2020		2019	
		במיליוני ש"ח		באחוזים	
סך כל המאזן		528,050	468,781	12.6	16.0
מזומנים ופיקדונות בבנקים		117,555	76,213	54.2	86.4
ניירות ערך		95,164	84,949	12.0	10.9
אשראי לציבור, נטו		286,374	282,478	1.4	2.1
בניינים וציוד		2,886	3,043	(5.2)	(2.9)
פיקדונות הציבור		427,115	373,644	14.3	18.7
פיקדונות מבנקים		10,685	6,176	73.0	+
אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים		17,368	19,958	(13.0)	(13.2)
הון המיוחס לבעלי מניות הבנק		37,128	35,406	4.9	5.6

2. להלן התפתחות בסעיפים חוץ מאזניים עיקריים

		30 בספטמבר		31 בדצמבר	
		2020		2019	
		במיליוני ש"ח		באחוזים	
אשראי תעודות, נטו		755	727	3.9	(31.9)
ערבויות להבטחת אשראי, נטו		4,800	5,219	(8.0)	(6.4)
ערבויות לרוכשי דירות, נטו		20,521	21,230	(3.3)	(1.8)
ערבויות והתחייבויות אחרות, נטו		16,173	16,099	0.5	(0.8)
מסגרות אשראי של כרטיסי אשראי שלא נוצלו, נטו		15,520	14,824	4.7	6.1
מסגרות חו"ד ומסגרות אשראי אחרות בחשבונות לפי דרישה, שלא נוצלו, נטו		12,945	12,431	4.1	4.9
התחייבויות בלתי חוזרות לתת אשראי שאושר ועדיין לא ניתן והתחייבויות להוצאת ערבויות, נטו		51,547	45,282	13.8	16.4
מכשירים נגזרים ^(א)		763,146	763,365	-	(4.4)
אופציות מכל הסוגים		113,379	218,622	(48.1)	(68.2)

(א) כולל עסקאות "פורוורד", חוזי החלפות פיננסיות, swaps, futures ונגזרי אשראי.

למידע נוסף ראה [ביאור 11](#).

למידע נוסף בנושא צמצום סך מסגרות האשראי בכרטיסי אשראי בהתאם להוראות סעיף 9ג) לחוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה), התשע"ז-2017, ראה פרק [חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית](#).

האשראי לציבור, נטו

האשראי לציבור נטו בקבוצת לאומי, הסתכם ב-30 בספטמבר 2020 לסך של כ-286.4 מיליארד ש"ח בהשוואה לסך של כ-280.4 מיליארד ש"ח ליום 30 בספטמבר 2019, גידול בשיעור של כ-2.1% ובהשוואה לסך של כ-282.5 מיליארד ש"ח בסוף 2019, גידול בשיעור של כ-1.4%.

בנוסף לאשראי לציבור משקיעה הקבוצה בניירות ערך של חברות המסתכמים ב-30 בספטמבר 2020 ב-19,905 מיליון ש"ח בהשוואה ל-18,141 מיליון ש"ח בסוף 2019, והמגלמים גם הם סיכוני אשראי.

משבר הקורונה

עם פרוץ משבר הקורונה, הבנק נערך באמצעים שונים לתת שירות ללקוחותיו, גם במסגרת עבודה מהבית. במשך כל התקופה, ניתן שירות רציף לכלל הלקוחות. כמו כן, בוצעו התאמות למוצרים הבנקאיים בהתאם למאפייני התקופה הייחודיים.

החשש של הלקוחות, בעיקר ביחס לאשראי המסחרי, מהשלכות המשבר וחוסר הוודאות באשר לעיתוי וקצב החזרה לשגרה, הביאו רבים מן הלקוחות לבקש דחיית חלויות. הבנק העמיד אשראים במסגרת הקרן בערבות מדינה להלוואות לעסקים, נתן אפשרות להקפאת תשלומים (גרייס) בהלוואות משכנתא וכן אפשרות לדחיית פירעונות לתקופה מוגבלת בהלוואות ללקוחות הפרטיים והמסחריים. עד לסמוך לתאריך פרסום הדוח הכספי העמיד הבנק במסגרת הקרן בערבות מדינה להלוואות לעסקים כ-5.5 מיליארד ש"ח.

כמו כן, הבנק המשיך לקיים קשר רציף עם לקוחותיו בכדי ללוות אותם בתקופה זו בצורה מיטבית.

למידע נוסף בנוגע להשפעת משבר הקורונה ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

הרבעון הנוכחי בדומה לרבעון השני התאפיין בחזרה מסוימת לשגרה, אך עדיין לא לשגרה מלאה במגזר העסקי. בשל קיטון הפעילות במשק, חלה ירידה בביקוש לאשראי במגזר העסקי. לאור המשבר המתמשך, פעילות המגזר העסקי מחייבת המשך מעקב ובקרה צמודים אחר ההתפתחויות.

להלן התפתחות האשראי לציבור, לאחר הפרשה להפסדי אשראי לפי ענפי משק עיקריים

	30 בספטמבר		31 בדצמבר	
	2020	2019	השינוי	במיליוני ש"ח
	במיליוני ש"ח		במיליוני ש"ח	
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור	87,660	83,954	3,706	4.4
אנשים פרטיים - אחר	25,461	27,398	(1,937)	(7.1)
בינוי ונדל"ן	66,074	62,187	3,887	6.3
מסחרי	27,526	28,212	(686)	(2.4)
תעשייה	20,351	20,134	217	1.1
אחר	59,302	60,593	(1,291)	(2.1)
סך הכל	286,374	282,478	3,896	1.4

למידע נוסף בנוגע להתפתחות האשראי וסיכוני האשראי לפי ענפי משק ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

סיכון אשראי בעייתי

להלן סיכון אשראי בעייתי לאחר הפרשות פרטניות וקבוצתיות

31 בדצמבר		30 בספטמבר		2020		2019	
מאזני	חוץ מאזני	מאזני	חוץ מאזני	מאזני	חוץ מאזני	מאזני	חוץ מאזני
במיליוני ש"ח							
2,250	253	1,997	2,154	128	2,026	2,250	253
469	108	361	506	34	472	469	108
2,349	271	2,078	4,196	307	3,889	2,349	271
5,068	632	4,436	6,856	469	6,387	5,068	632

31 בדצמבר		30 בספטמבר		2020		2019	
מאזני	חוץ מאזני	מאזני	חוץ מאזני	מאזני	חוץ מאזני	מאזני	חוץ מאזני
במיליוני ש"ח							
4,920	7,355	4,920	7,355	4,920	7,355	4,920	7,355
1,460	1,509	1,460	1,509	1,460	1,509	1,460	1,509
6,380	8,864	6,380	8,864	6,380	8,864	6,380	8,864
1,312	2,008	1,312	2,008	1,312	2,008	1,312	2,008
5,068	6,856	5,068	6,856	5,068	6,856	5,068	6,856

למידע נוסף בנוגע לאשראי בעייתי ראה פרק [סיכוני אשראי וכיאר 13](#).

לפרטים בדבר הנחיות הפיקוח על הבנקים במסגרת התמודדות עם נגיף הקורונה, ראה [כיאר 4.1](#).

ניירות ערך

השקעות הקבוצה בניירות ערך ב-30 בספטמבר 2020 הסתכמו ב-95.2 מיליארד ש"ח, בהשוואה ל-84.9 מיליארד ש"ח בסוף 2019, גידול של 12.0%.

ניירות הערך בקבוצה מסווגים לארבע קטגוריות: ניירות ערך למסחר, מניות שאינן למסחר, אגרות חוב זמינות למכירה ואגרות חוב מוחזקות לפדיון.

סיווג נייר ערך הנרכש על ידי הבנק לתיק ניירות ערך למסחר, לאגרות חוב זמינות למכירה, למניות שאינן למסחר או לתיק אגרות חוב מוחזקות לפדיון מתבצע במועד רכישתו ונעשה בהתאם לכוונת הבנק לשימוש בנייר. ניירות שנרכשים לצורכי מסחר (או במטרה לגדר רכיבים אחרים של התיק למסחר), לצורכי עשיית שוק או במסגרת חדר עסקאות, מסווגים לתיק ניירות ערך למסחר. ניירות הנרכשים במסגרת ניהול הנכסים וההתחייבויות של הבנק מסווגים בתיק הזמין למכירה או כמניות שאינן למסחר (החל מיום 1 בינואר 2019). אגרות חוב הנרכשות על מנת להחזיקן עד לפדיון מסווגות בתיק המוחזק לפדיון.

ניירות ערך למסחר מוצגים במאזן לפי שווי הוגן, וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת נזקף לדוח רווח והפסד. אגרות חוב זמינות למכירה מוצגות במאזן לפי שווי הוגן, וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת מוצג בסעיף נפרד בהון ברווח כולל אחר שנקרא "התאמות בגין הצגת אגרות חוב זמינות למכירה לפי שווי הוגן" בניכוי המס המתייחס. החל מיום 1 בינואר 2019 מניות שאינן למסחר שיש להן שווי הוגן זמין מוצגות במאזן לפי שווי הוגן וההפרש בין השווי ההוגן לעלות מוצג בסעיף נפרד במסגרת הכנסות מימון שאינן מריבית ברווח והפסד ונקרא "רווחים (הפסדים) נטו שטרם מומשו ממניות שאינן למסחר". בכל מקרה שבו קיימת ירידת ערך שהינה בעלת אופי אחר מזמני ההפרש נזקף לרווח והפסד. אגרות חוב מוחזקות לפדיון מוצגות במאזן לפי עלות מופחתת.

בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2020 נרשמה קרן הון חיובית מניירות ערך בסך של 636 מיליון ש"ח (לפני השפעת מס) לאור המשך עלייה בשווי ניירות הערך אשר החלה במהלך הרבעון השני.

יובהר כי בתקופה הנוכחית קיימת תנודתיות משמעותית בשוקי ההון בארץ ובעולם בעקבות התמשכות מגפת הקורונה, כך שהתנודתיות בשווי השוק של הנכסים הפיננסיים עלולה להימשך.

חלק מהמידע המובא לעיל הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה והתוצאות הנובעות ממשמעות זו ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

להלן סיווג סעיף ניירות הערך במאזן המאוחד

31 בדצמבר 2019				30 בספטמבר 2020			
אגרות חוב		אגרות חוב		אגרות חוב		אגרות חוב	
ניירות ערך למסחר ^(ב)	מניות לא למסחר ^(א)	מניות לא למסחר ^(א)	מחזקות לפדיון	ניירות ערך למסחר ^(ב)	מניות לא למסחר ^(א)	מחזקות לפדיון	מחזקות לפדיון
במיליוני ש"ח							
אגרות חוב							
38,927	2,715	33,132	3,080	42,781	5,813	32,976	3,992
18,334	213	18,121	-	21,045	250	20,795	-
101	101	-	-	404	336	68	-
9,798	201	9,597	-	9,637	149	9,488	-
9,445	154	7,748	1,543	9,836	93	7,528	2,215
193	53	140	-	261	59	202	-
4,439	87	3,530	822	7,152	64	6,286	802
3,712	-	3,712		4,048	24	4,024	
84,949	3,524	3,712	72,268	5,445	95,164	6,788	4,024
77,343	7,009						
סך כל ניירות הערך							

- (א) כולל רווחים שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן בסך 2,003 מיליון ש"ח שנרשמו ברווח כולל אחר (31 בדצמבר 2019 - 1,090 מיליון ש"ח).
- (ב) כולל רווחים שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן בסך 34 מיליון ש"ח שנרשמו ברווח והפסד (31 בדצמבר 2019 - 25 מיליון ש"ח).
- (ג) מזה: ממשלת ארה"ב בסך 12,794 מיליון ש"ח (31 בדצמבר 2019 - 12,690 מיליון ש"ח).
- (ד) מרבית אגרות החוב של מוסדות פיננסיים זרים הינם מסוג supranational או עם גיבוי מדינות.

ליום 30 בספטמבר 2020 כ-81.3% מתיק הנוסטרו של הקבוצה סווג כזמין למכירה, כ-7.1% כתיק למסחר, כ-4.2% כמניות שאינן למסחר וכ-7.4% כתיק לפדיון. כ-4.3% משווי ניירות הערך הינן השקעות במניות של חברות שאינן מוצגות על בסיס השווי המאזני, אלא לפי עלות או שווי שוק של המניות הנסחרות בבורסה.

למידע בנוגע לשווי ניירות ערך לפי אופן המדידה ראה [ביאור 15.A](#).

התיק הזמין למכירה

1. בתשעה חודשים ראשונים של 2020 היה גידול ברווח כולל אחר בגין אגרות חוב זמינות למכירה בסך 636 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) בהשוואה לגידול בסך של 1,265 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) בתקופה המקבילה אשתקד.

2. בתשעה חודשים ראשונים של 2020 נזקפו לרווח והפסד רווחים נטו ממכירת אגרות חוב זמינות למכירה בסך של 311 מיליון ש"ח בהשוואה לרווחים נטו בסך 152 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

היתרה המצטברת נטו של התאמות לשווי הוגן של אגרות חוב המחזקות בתיק הזמין למכירה ליום 30 בספטמבר 2020 מסתכמת בסכום חיובי של 1,045 מיליון ש"ח (לאחר השפעת המס), לעומת סכום חיובי של 624 מיליון ש"ח בסוף 2019. סכומים אלה מייצגים רווחים נטו שטרם מומשו לתאריכי הדוחות.

למידע בנוגע להתאמות לשווי הוגן של ניירות זמינים למכירה שנזקפו להון ראה [ביאור 5](#).

התיק למסחר

ב-30 בספטמבר 2020, בתיק למסחר יש כ-6.8 מיליארד ש"ח אגרות חוב, לעומת 3.5 מיליארד ש"ח אגרות חוב ב-31 בדצמבר 2019. נכון ל-30 בספטמבר 2020 התיק למסחר מהווה כ-7.1% מסך תיק הנוסטרו של הקבוצה לעומת 4.1% ב-31 בדצמבר 2019.

בגין אגרות חוב למסחר נרשמו בתשעה חודשים ראשונים של 2020 בדוח רווח והפסד רווחים שמומשו וטרם מומשו בסך של 57 מיליון ש"ח לעומת רווחים בסך 127 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

השקעות במניות ובקרנות

סך כל ההשקעות במניות ובקרנות מסתכמות ליום 30 בספטמבר 2020 בכ-4,048 מיליון ש"ח, מזה מניות סחירות 2,651 מיליון ש"ח ושאינן סחירות 1,397 מיליון ש"ח. החל מינואר 2019, שינויים בשווי ההוגן של מניות וקרנות שאינן למסחר שטרם מומשו יוכרו באופן שוטף ישירות בדוח רווח והפסד במקום ברווח הכולל האחר.

מסך כל ההשקעה 4,024 מיליון ש"ח מסווגים בתיק שאינו למסחר ו-24 מיליון ש"ח מסווגים בתיק למסחר.

ההון הנדרש בגין השקעות אלה עומד ליום 30 בספטמבר 2020 על סך של 516 מיליון ש"ח.

למידע נוסף בנוגע להרכב התיק ראה [ביאור 5](#).

השקעות בניירות ערך שהונפקו בחו"ל

א. השקעות באגרות חוב מגובות נכסים שהונפקו בחו"ל

תיק ניירות ערך מגובי נכסים של הקבוצה (משכנתאות ושאינים משכנתאות), שכולו מדורג בדרוג השקעה (Investment Grade), מסתכם בכ-9.8 מיליארד ש"ח (כ-2.8 מיליארד דולר) ל-30 בספטמבר 2020 לעומת 9.4 מיליארד ש"ח בסוף 2019. מתוך התיק הנ"ל ל-30 בספטמבר 2020 כ-7.5 מיליארד ש"ח (כ-2.2 מיליארד דולר) מסווג בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר ובתיק לפדיון.

התיק הזמין למכירה של השקעות באגרות חוב מגובי נכסים בחו"ל ליום 30 בספטמבר 2020 כולל השקעה באגרות חוב מגובות משכנתאות בסכום של כ-5.6 מיליארד ש"ח. 93.18% מסך אגרות החוב המגובות משכנתאות שבתיק הזמין הונפקו על ידי סוכנויות פדראליות בארה"ב (FNMA, FHLMC, GNMA) ומדורגות, נכון למועד הדוח, בדירוג AAA.

נכון ליום 30 בספטמבר 2020 הסתכמה עליית הערך המצטברת נטו שנזקפה להון עצמי הנובעת מתיק אגרות החוב המגובות משכנתאות בכ-108 מיליון ש"ח.

סך אגרות החוב המגובות משכנתאות שאינן בערבות מדינה (ארה"ב) ואינן בחסות מוסדות פדראליים אמריקאים, מסתכם בכ-417 מיליון ש"ח.

התקופה החזויה לפדיון של כל תיק אגרות החוב המגובות משכנתאות היא כ-3.02 שנים בממוצע (מ"מ). בנוסף לאגרות החוב המגובות משכנתאות, כולל התיק הזמין למכירה של הקבוצה גם אגרות חוב אחרות מגובות נכסים שאינם משכנתאות בסך של 1.9 מיליארד ש"ח, מתוכן אגרות חוב מסוג CLO בסך של כ-1.5 מיליארד ש"ח. התקופה החזויה לפדיון של תיק אגרות החוב המגובות נכסים שאינם משכנתאות היא כ-4.4 שנים בממוצע.

למידע נוסף בנוגע להשקעות באגרות חוב מגובות נכסים ראה [ביאור 5](#).

ב. השקעות בניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל

בתיק ניירות הערך של הקבוצה ב-30 בספטמבר 2020 כ-47.2 מיליארד ש"ח (13.7 מיליארד דולר) ניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל. 44.3 מיליארד ש"ח (12.9 מיליארד דולר) הינן מאגרות החוב המסווגות בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר ובתיק לפדיון. 99.98% מסך ניירות הערך הינם בדירוג השקעה והם כוללים בעיקר ניירות ערך של ממשלת ארה"ב, בנקים ומוסדות פיננסיים, אגרות חוב של חברות בדרוג השקעה והיתר בעיקר ניירות ערך של ממשלת ישראל.

למידע נוסף בנוגע לחשיפה מוסדות פיננסיים זרים ראה פרק [סיכוני אש"א](#).

ליום 30 בספטמבר 2020 הסתכמה יתרת עליית הערך המצטברת בהון העצמי בגין אגרות חוב שאינם מגובות נכסים שהונפקו בחו"ל, ושהם בתיק הזמין למכירה ב-1,085 מיליון ש"ח (שהם 714 מיליון ש"ח לאחר מס).

כאמור, בנוסף לתיק הזמין למכירה קיימים ניירות ערך שאינם מגובים בנכסים גם בתיק למסחר ובתיק לפדיון. התיק למסחר כולל בעיקר ניירות ערך של מדינות, בנקים ומוסדות פיננסיים. 87.46% מניירות הערך שבתיק למסחר הינם בדירוג השקעה (Investment Grade).

שווי התיק למסחר שאינו מגובה בנכסים ב-30 בספטמבר 2020 הסתכם ב-0.5 מיליארד ש"ח (0.1 מיליארד דולר). ההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת, במידה שיש הפרש כזה, נזקף לרווח והפסד.

השקעות באגרות חוב - שהונפקו בישראל

ההשקעות באגרות חוב שהונפקו בישראל הסתכמו ב-30 בספטמבר 2020 בכ-37.3 מיליארד ש"ח, מזה סך של 36.6 מיליארד ש"ח אגרות חוב שהונפקו על ידי ממשלת ישראל בשקלים, והיתר אגרות חוב שהונפקו על ידי חברות. כ-40.6% מההשקעות באגרות חוב חברות שהם כ-0.3 מיליארד ש"ח נכללו בתיק הזמין למכירה, והיתר בתיק למסחר.

תיק אגרות החוב של חברות, שבתיק הזמין למכירה בהיקף של 0.3 מיליארד ש"ח כולל קרן הון חיובית בסך של 11 מיליון ש"ח.

כל אגרות החוב של החברות שבתיק למסחר רשומות למסחר וסחירות בבורסה.

למידע נוסף ראה [ביאור 5](#).

פיקדונות הציבור

פיקדונות הציבור בקבוצה הסתכמו ב-30 בספטמבר 2020 בכ-427.1 מיליארד ש"ח בהשוואה לסך של כ-359.9 מיליארד ש"ח ליום 30 בספטמבר 2019, גידול בשיעור של כ-18.7%, ובהשוואה לסך של כ-373.6 מיליארד ש"ח בסוף 2019, גידול של 14.3%.

הגידול הינו בין היתר על רקע מעבר של כספים משוק ההון לפיקדונות על רקע התנודות בשווקים עקב נגיף הקורונה, וגידול בפיקדונות של גופים מוסדיים.

הלך התפתחות ביתרות הנכסים הכספיים החוץ מאזניים של הלקוחות בקבוצת לאומי

	30 בספטמבר		31 בדצמבר	
	2020	2019	השינוי	2020
תיקי ניירות ערך ^(א)	785,522	815,120	(29,598)	(3.6)
נכסים כגנים ניתנים שירותי תפעול: ^{(א)(ב)(ג)}				
קרנות נאמנות	20,210	56,280	(36,070)	(64.1)
קופות גמל ופנסיה	164,968	150,291	14,677	9.8
קרנות השתלמות	143,310	130,336	12,974	10.0

(א) לרבות שינוי בשווי השוק של ניירות ערך ושווי הניירות שבמשמרת (custody) של קרנות נאמנות וקופות גמל, לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי ומשמורת.

(ב) הקבוצה בארץ אינה מנהלת קרנות נאמנות, קופות גמל וקרנות השתלמות.

(ג) נכסי לקוחות לגביהם מעניקה הקבוצה שירותי ניהול תפעולי, כולל יתרות הקופות של לקוחות מיועצים בלאומי.

אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבות נדחים

אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבויות נדחים הסתכמו ב-30 בספטמבר 2020 בכ-17.4 מיליארד ש"ח בהשוואה לכ-20.0 מיליארד ש"ח בסוף 2019, קיטון בשיעור של 13.0% ובהשוואה לספטמבר 2019 קיטון של 13.2%.

תשקיף מדף והנפקת אגרות חוב

ביום 25 במאי 2018 פרסם הבנק תשקיף מדף בהתאם להיתר שהתקבל מרשות לניירות ערך. ביום 18 במאי 2020 החליטה הרשות לניירות ערך להאריך את התקופה להצעת ניירות ערך על פי תשקיף המדף עד ליום 24 במאי 2021.

ביום 29 בינואר 2020, הנפיק הבנק סך של 750 מיליון דולר ארה"ב ערך נקוב כתבי התחייבות נדחים סדרה לאומי \$ 2031. הסדרה נרשמה למסחר ברצף מוסדיים בבורסה בתל-אביב.

כתבי התחייבות הנדחים סדרה לאומי \$ 2031 עומדים לפדיון בתשלום אחד, לאחר 11 שנים ממועד הנפקתם, כאשר לבנק עומדת האפשרות לבצע פדיון מוקדם לאחר 6 שנים ממועד הנפקתם, בכפוף לתנאים מסוימים.

כתבי התחייבות הנדחים סדרה לאומי \$ 2031 נושאים ריבית שנתית קבועה בשיעור של 3.275% לשנה, עד ליום 29 בינואר 2026, אשר תשולם בתשלומים חצי שנתיים. במועד זה, בהינתן אי מימוש זכותו של הבנק לפדיון מוקדם, תעודכן הריבית הנקובה בכתבי התחייבות הנדחים סדרה לאומי \$ 2031, כך שמאותו מועד, הריבית השנתית תהיה שווה לסכום של תשואת אג"ח ממשלת ארה"ב ל-5 שנים במועד שינוי הריבית, ומרווח בשיעור של 1.631%, כמפורט במסמכי ההנפקה.

בהתקיים נסיבות לאירוע מכוון (אירוע מכוון לאי קיימות או אירוע מכוון לספיגת הפסדי קרן, המוקדם מביניהם), יומרו כתבי התחייבות הנדחים סדרה לאומי \$ 2031 למניות על פי ממוצע שערי הסגירה שנקבעו למניות הבנק בבורסה ב-14 ימי המסחר העוקבים האחרונים לפני היום בו נמסרה הודעת ההמרה (מתורגם לדולר ארה"ב לפי השער באותו מועד), או על פי שער הרצפה שנקבע (3.6048 דולר ארה"ב, כפוף להתאמות), כגובה מביניהם.

כתבי התחייבות הנדחים סדרה לאומי \$ 2031 כשירים להכלל בהון רובד 2 החל ממועדי הנפקתם.

על פי דוח הצעת מדף מיום 2 ביוני 2020 הנפיק הבנק ביום 4 ביוני 2020 סך של כ-2.4 מיליארד ש"ח אגרות חוב סדרה 181. אגרות החוב עומדות לפדיון בתשלום אחד ביום 5 בספטמבר 2023, צמודות למדד המחירים לצרכן, ונושאות ריבית שנתית בשיעור של 1% אשר תשולם אחת לשנה ביום 5 בספטמבר של כל אחת מהשנים 2020 עד 2023 כולל. אגרות חוב סדרה 181 אינן מוכרות לצורך הון פיקוחי.

למידע נוסף ראה דיווח מידי מיום 17 בפברואר 2020, דיווח מידי מיום 19 במאי 2020 ודיווחים מידיים מיום 4 ביוני 2020.

ביום 30 ביוני 2020 נפרעו אגרות חוב סדרה 177 של הבנק בערך נקוב של כ-5.3 מיליארד ש"ח. אגרות חוב אלה לא היוו חלק מההון הפיקוחי של הבנק.

למידע נוסף ראה דיווח מידי מיום 11 בנובמבר 2020.

ביום 10 בנובמבר 2020 נפרעו כתבי התחייבות נדחים סדרה י"ד של הבנק בערך נקוב של כ-0.9 מיליארד ש"ח. לפי הוראות בנק ישראל, כתבי ההתחייבות הנדחים נכללו בהון הפיקוחי בכפוף להוראות המעבר שבהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299, ובכפוף להפחתה בשיעור שווה בחמש השנים האחרונות שלפני פירעונם. בהתאם, בשנה האחרונה שלפני הפירעון, כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה י"ד לא היו חלק מההון הפיקוחי של הבנק.

פדיון מוקדם של שטרי הון נדחים

ביום 8 ביולי 2020 החליט דירקטוריון הבנק לפדות בפדיון מוקדם מלא את שטרי הון סדרות 300 ו-301 אשר הונפקו לציבור באוגוסט 2009. בהתאם לכך, ביום 10 באוגוסט 2020 נפדו שטרי הון בסכום כולל של כ-2.1 מיליארד ש"ח (כולל הפרשי הצמדה בסדרה 300).

למידע נוסף ראה דיווח מידי מיום 8 ביולי 2020, דיווח מידי מיום 16 ביולי 2020 ודיווח מידי מיום 11 באוגוסט 2020.

הון והלימות ההון

ההון המיוחס לבעלי מניות הבנק הסתכם ב-30 בספטמבר 2020 ב-37,128 מיליון ש"ח, לעומת 35,406 מיליון ש"ח בסוף 2019, גידול של 4.9%. העלייה נובעת בעיקר מהרווח לתקופה, העלייה בקרן הון בגין אגרות חוב זמינות למכירה ומירידה בהתחייבויות בגין הטבות לעובדים על רקע עליית ריבית ההיוון במהלך התקופה.

יחס הון המיוחס לבעלי מניות הבנק לסך מאזן ב-30 בספטמבר 2020 הינו 7.0% בהשוואה ל-7.6% ב-31 בדצמבר 2019.

הון זה מהווה בסיס לחישוב ההון הפיקוחי המשמש לחישוב יחס הלימות ההון של הבנק בתוספת מכשירים הוניים והתאמות פיקוחיות כפי שנקבע בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 של הפיקוח על הבנקים.

מבנה הלימות ההון^(א)

30 בספטמבר		31 בדצמבר	
2020		2019	
במיליוני ש"ח			
הון לצורך חישוב יחס ההון			
הון עצמי רובד 1, לאחר התאמות פיקוחיות וניכויים	38,086	36,882	37,603
הון רובד 2, לאחר ניכויים	13,341	12,009	11,987
סך הכל הון כולל	51,427	48,891	49,590
יתרות משוקללות של נכסי סיכון			
סיכון אשראי	297,423	285,989	288,340
סיכונים שוק	5,314	5,313	5,008
סיכון תפעולי	22,448	23,205	23,116
סך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון	325,185	314,507	316,464
יחס ההון לרכיבי סיכון			
יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון	11.71%	11.73%	11.88%
יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון	15.81%	15.55%	15.67%

(א) למידע נוסף בגין מבנה הלימות ההון ראה [ביאור 9א](#).

יחס הון עצמי רובד 1 ב-30 בספטמבר 2020 הינו 11.71%, ירידה של כ-0.17% לעומת 31 בדצמבר 2019.

הירידה ביחס הון עצמי רובד 1 נובעת, בעיקר, מהגידול בנכסי סיכון אשראי.

מבנה ההון הפיקוחי

במאי 2013 פרסם הפיקוח על הבנקים את ההוראות הסופיות ליישום באזל 3 בישראל, וזאת על ידי תיקון הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 211-201 (להלן בפרק זה: "ההוראות"). הוראות אלה נכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2014 בכפוף להוראות המעבר שנכללו בהוראות ניהול בנקאי תקין מספר 299 של הפיקוח על הבנקים.

על פי הוראות אלו, רכיבי ההון בקבוצה לצורך חישוב הלימות ההון משויכים לשני רבדים:

1. הון רובד 1, הכולל הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף.

2. הון רובד 2.

סיכום הרבדים האלו מכונה "בסיס ההון לצורך הלימות ההון" או "ההון הפיקוחי" או "ההון הכולל".

הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף

הון עצמי רובד 1 כולל את ההון המיוחס לבעלי מניות הבנק בתוספת חלק מזכויות המיעוט (זכויות שאינן מקנות שליטה בהון של חברות בת שאוחדו) ובניכוי מוניטין, נכסים בלתי מוחשיים אחרים, והתאמות פיקוחיות וניכויים נוספים.

בנוסף לאלו, נכללות התאמות להון עצמי רובד 1, אשר נובעות מיישום תכניות התייעלות תפעולית וכן מאופן חישוב ריבית ההיוון שמשמשת לחישוב ההתייבות לזכויות עובדים, כמפורט בהמשך.

הון רובד 1 נוסף, מורכב ממכשירי הון העומדים בקריטריונים שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202. בקבוצת לאומי לא קיימים מכשירי הון ברובד זה.

הון רובד 2

הון רובד 2 כולל בעיקר מכשירי הון ויתרת הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי בכפוף לתקרה שנקבעה בהוראות.

לגבי מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 בתאריך 31 בדצמבר 2013 נקבעו הוראות מעבר ותקרת הכרה, כמפורט בהוראות, כך שהסכום המוכר בגינם בפועל הינו הנמוך מבין סכומם המופחת של המכשירים עצמם ותקרת הכרה המתבססת על יתרת מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 ביום 31 בדצמבר 2013 אשר מופחתת בתחילת כל שנה ב-10% עד ליום 1 בינואר 2022. בשנת 2020 תקרת ההכרה הינה 20%.

מכשירי הון המונפקים מתחילת שנת 2014 נדרשים לעמוד בקריטריונים המפורטים בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202. לצורך הכללתם בהון הקריטריונים העיקריים שעל המכשיר לכלול הינם: (1) מנגנון לספיגת הפסדי קרן על ידי המרה למניות רגילות או הפחתת המכשיר כאשר יחס הון עצמי רובד 1 של התאגיד הבנקאי יורד מ-5%; (2) סעיף הקובע שבהתרחש האירוע המכונן לאי-קיימות (כמוגדר בנספח ה' להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202), יומר המכשיר באופן מיידי למניות רגילות או יימחק.

למידע בנוגע להנפקות כתבי התחייבויות נדחים שהנפיק הבנק בשנת 2020 והכשירים להיכלל בהון רובד 2 ראה פרק [אגרות חוב שטרי הון וכתבי התחייבויות נדחים](#).

תיאור המאפיינים העיקריים של מכשירי הון פיקוחי שהונפקו מוצג באתר האינטרנט של הבנק בכתובת: www.leumi.co.il בפרק אודות > מידע כספי > גילוי לפי נדבך 3 של באזל ומידע נוסף על סיכונים.

הלימות ההון

יחסי ההון מחושבים כיחס שבין ההון לנכסי הסיכון המשוקללים. יחס הון עצמי רובד 1 מחושב כיחס שבין סכום הון עצמי רובד 1 לנכסי הסיכון המשוקללים, ויחס ההון הכולל מחושב כיחס שבין סכום ההון הכולל לנכסי הסיכון המשוקללים.

יעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי בנק ישראל

לפי הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 201 "מדידה והלימות הון - מבוא, תחולה וחישוב דרישות", כפי שהיתה בתוקף עד ליום 1 במרס 2020, תאגיד בנקאי גדול, שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד מהווה לפחות 20% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית בישראל, נדרש לעמוד ביחס הון עצמי רובד 1 מזערי בשיעור של 10%, וביחס הון כולל מזערי בשיעור של 13.5% וזאת החל מיום 1 בינואר 2017. דרישה זו חלה על לאומי.

כמו כן, על פי הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 329 "מגבלות למתן הלוואות לדירור" התאגיד הבנקאי נדרש להגדיל את יעד הון עצמי רובד 1 ואת יעד ההון הכולל, בשיעור המבטא 1% מיתרת הלוואות לדירור.

חוזר לתיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 201 בנושא מדידה והלימות הון - חישוב דרישות להון מזערי ולתיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 218 בנושא יחס המינוף

ביום 1 במרס 2020 פרסם בנק ישראל חוזר לעדכון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 201 בנושא מדידה והלימות הון - מבוא, תחולה וחישוב דרישות ולעדכון הוראה מספר 218 בנושא יחס המינוף. בהתאם לחוזר, ההוראות תוקנו כך שתאגיד בנקאי שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד שווה או עולה על 24% (חלף 20% על פי ההוראות טרם החוזר), מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית, יחזיק ביחס הון עצמי רובד 1 לנכסי סיכון משוקללים שלא יפחת מ-10%, ביחס הון כולל לנכסי סיכון משוקללים שלא יפחת מ-13.5% וביחס מינוף שלא יפחת מ-6%. תוקף החוזר מיום פרסומו. לתיקון ההוראות אין השפעה על דרישות ההון המזערי של לאומי.

חוזר להתאמות להוראות ניהול בנקאי תקין לצורך התמודדות עם משבר הקורונה (הוראת שעה) - הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 250

ביום 29 במרס 2020 פרסם מכתב המפקחת על הבנקים בנושא "חלוקת רווחים בעקבות משבר הקורונה" (להלן: מכתב המפקחת על הבנקים מיום 29 במרס 2020). במכתב הודיעה המפקחת על הפחתה בדרישות ההון הרגולטוריות המזעריות החלות על הבנקים, וזאת בעקבות משבר הקורונה ובמסגרת מכלול הצעדים שנקטו על ידי בנק ישראל בעקבות המשבר. כמו כן, התבקשו כל הבנקים לבחון מחדש את מדיניות חלוקת הדיבידנד והתכנית לרכישה עצמית של מניות, על רקע משבר הקורונה ואי הוודאות, מתוך ציפייה שהמקורות ההוניים שישתחררו כתוצאה מההקלה לא יישמשו לצורך חלוקת דיבידנדים או ביצוע רכישה עצמית של מניות.

ביום 31 במרס 2020 פרסם בנק ישראל חוזר בנושא התאמות להוראות ניהול בנקאי תקין לצורך התמודדות עם משבר הקורונה (הוראת שעה) (הוראה מספר 250) (להלן: הוראת השעה), על רקע התפתחות אירוע נגיף הקורונה והשלכותיו על הכלכלה בעולם ובישראל. בין יתר הוראות החוזר נקבעה התאמה להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 201 בנושא "מדידה והלימות הון", כך שתאגיד בנקאי שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד שווה או עולה על 24% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית, יחזיק ביחס הון עצמי רובד 1 לנכסי סיכון משוקללים שלא יפחת מ-9% וביחס הון כולל לנכסי סיכון משוקללים שלא יפחת מ-12.5% (חלף 10% ו-13.5% בהתאמה, עובר לפרסום החוזר). הוראה זו חלה על לאומי.

תוקף הוראת השעה המקורית היה עד ליום 30 בספטמבר 2020. ביום 16 בספטמבר 2020 פרסם בנק ישראל חוזר המאריך את תוקפה של הוראת השעה עד ליום 31 במרס 2021 (תום תוקף ההוראה). תוקף ההקלה ביעדי ההון יהיה עד תום 24 חודשים מתום תוקף ההוראה, ובלבד שיחסי ההון של התאגיד הבנקאי לא יפחתו מיחסי ההון במועד תום תוקף ההוראה או יחסי ההון המזעריים שחלים על התאגיד הבנקאי טרם הוראת השעה, הנמוך מביניהם.

בהתאם, יעדי ההון המזעריים החלים על לאומי ליום 30 בספטמבר 2020 הינם יחס הון עצמי רובד 1 לנכסי סיכון משוקללים שלא יפחת מ-9% ויחס הון כולל לנכסי סיכון משוקללים שלא יפחת מ-12.5%.

ביום 27 באפריל 2020 פרסם בנק ישראל חוזר להתאמות נוספות להוראות ניהול בנקאי תקין לצורך התמודדות עם משבר הקורונה (הוראת שעה) (הוראה מספר 250). על פי החוזר, במטרה לסייע ולהפחית את השפעות המשבר על נוטלי המשכנתאות, נקבע בהוראת השעה כי בגין הלוואות לדיוור אשר יועמדו בתקופת המשבר (החל מיום 19 במרס 2020 ועד תום תוקף ההוראה), לא תחול דרישת ההון הנוספת בשיעור של 1% מיתרת הלוואה, הקבועה בסעיף 14א. להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 329 בנושא מגבלות למתן הלוואות לדיוור. תוקף הוראה זו הוארך עד ליום 31 במרס 2021, במסגרת החוזר מיום 16 בספטמבר 2020 להארכת תוקף הוראת השעה.

בהתאם להוראת השעה, ובתוספת דרישת ההון בגין יתרת הלוואות לדיוור, דרישות ההון המינימליות שחלות על הבנק ליום 30 בספטמבר 2020 הינן 9.24% ליחס הון עצמי רובד 1 ו-12.74% ליחס ההון הכולל.

ביום 15 בנובמבר 2020 פרסם בנק ישראל חוזר להתאמות נוספות להוראות ניהול בנקאי תקין לצורך התמודדות עם וירוס הקורונה (הוראת שעה) (הוראה מספר 250). על פי החוזר נקבעה התאמה להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 218 בנושא "יחס המינוף", כך שתאגיד בנקאי יעמוד ביחס מינוף שלא יפחת מ-4.5% על בסיס מאוחד (חלף 5% עובר לפרסום החוזר). תאגיד בנקאי שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד הוא 24% או יותר מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית, יעמוד ביחס מינוף שלא יפחת מ-5.5% (חלף 6% עובר לפרסום החוזר). בהתאם לחוזר, יהיה על לאומי לעמוד ביחס מינוף מזערי של 5.5%. עם תום תוקף הוראת השעה, תמשיך ההקלה לחול עוד 24 חודשים, ובלבד שיחסי המינוף לא יפחתו מיחס המינוף במועד תום תוקף ההוראה או יחס המינוף המינימאלי שחל על התאגיד הבנקאי טרם הוראת השעה, הנמוך מביניהם. הוראה זו חלה על לאומי מיום פרסום החוזר.

תכנון ההון ויעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי הבנק

תכנון ההון בקבוצת לאומי משקף ראייה צופה פני עתיד של תיאבון ופרופיל הסיכון, האסטרטגיה העסקית והלימות ההון הנדרשת כתוצאה מכך. תכנון ההון מאושר על ידי ההנהלה ודירקטוריון הבנק ולוקח בחשבון את הצמיחה בפעילות של מרכזי הרווח השונים בקבוצה וגורמים נוספים המשפיעים על עמידת הבנק בדרישות ההון, כגון: תחזיות רווח, שינויים ברווח כולל אחר, התאמות פיקוחיות, השפעת הוראות מעבר ושיעור הגידול בנכסי הסיכון. תחזית יחסי ההון נבחנת גם תחת מבחני רגישות ותרחישי קיצון שונים.

מדיניות הקבוצה שאושרה על ידי הדירקטוריון הינה להחזיק רמת הלימות הון הגבוהה מהסף המזערי שיוגדר מעת לעת על ידי בנק ישראל ואשר לא תפחת משיעור ההון הנדרש לכיסוי הסיכונים כפי שהם מוערכים בתהליך ה-ICAAP. בנוסף, הוגדרו יעדי הון לעת אירוע תרחיש קיצון.

במסגרת הליך הסקירה הפיקוחי, הנחה הפיקוח על הבנקים על קביעת יעדי הון פנימיים אשר יהלמו את פרופיל הסיכון של הבנק. בהמשך לכך, דירקטוריון הבנק אישר להגדיל את יעד ההון העצמי רובד 1 הפנימי של הבנק באופן שמיים 31 בדצמבר 2017 יעמוד על 10.5%.

לאור האמור במכתב המפקחת על הבנקים מיום 29 במרס 2020 ובהוראת השעה, ובהתאם להפחתה בדרישות הרגולטוריות המזעריות החלות על הבנקים בעקבות משבר הקורונה, כמפורט לעיל, החליט דירקטוריון הבנק ביום 16 באפריל 2020 לקבוע כי יעד הון עצמי רובד 1 הפנימי יעמוד על 9.5% חלף 10.5%.

למידע נוסף ראה דיווח מיידי מיום 16 באפריל 2020 (אסמכתא: 2020-01-034294).

מדיניות חלוקת דיבידנד

ביום 20 בנובמבר 2017 אישר דירקטוריון הבנק מדיניות חלוקת דיבידנד לפיה מדי רבעון יחולק דיבידנד בגובה של עד 40% מהרווח הנקי של הבנק, בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף. בכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו, גם לאחר חלוקת הדיבידנד.

ביום 6 במרס 2019 אישר דירקטוריון הבנק שינוי במדיניות חלוקת הדיבידנד לפיו מדי רבעון יחולק דיבידנד בגובה של עד 50% מהרווח הנקי של הבנק, בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף. זאת, בכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו, גם לאחר חלוקת הדיבידנד. חלוקת הדיבידנד בפועל כפופה להחלטות פרטניות של הדירקטוריון בטרם כל חלוקה, ובכפוף להוראות הדין שחלות על חלוקת דיבידנד ובכלל זה הוראות חוק החברות והוראות בנק ישראל.

כאמור לעיל, במכתב המפקחת על הבנקים מיום 29 במרס 2020, התבקשו כל הבנקים לבחון מחדש את מדיניות חלוקת הדיבידנד ותכנית הרכישה העצמית, על רקע משבר הקורונה. בהמשך לאמור במכתב, ולאור הוראת השעה (הוראה מספר 250), שפורסמה ביום 31 במרס 2020, החליט דירקטוריון הבנק ביום 16 באפריל 2020 להפסיק, בשלב זה, את חלוקת הדיבידנד ואת המשך ביצוע תכנית הרכישה העצמית של מניות הבנק.

למידע נוסף ראה דיווח מיידי מיום 16 באפריל 2020 (אסמכתא: 2020-01-034294).

פרטים בדבר דיבידנד ששולם

מועד ההכרזה	מועד תשלום	דיבידנד למניה	דיבידנד ששולם במזומן
		באגורות	במיליוני ש"ח
24 במאי 2018	19 ביוני 2018	19.18	292
14 באוגוסט 2018	6 בספטמבר 2018	23.96	361
12 בנובמבר 2018	10 בדצמבר 2018	25.08	375
6 במרס 2019	3 באפריל 2019	18.40	275
26 במאי 2019	23 ביוני 2019	29.27	437
13 באוגוסט 2019	8 בספטמבר 2019	24.95	369
26 בנובמבר 2019	22 בדצמבר 2019	20.87	306
26 בפברואר 2020	23 במרס 2020	20.29	297

תכנית לרכישה עצמית של מניות הבנק

ביום 26 בפברואר 2020 אישר דירקטוריון הבנק תכנית לרכישה עצמית של מניות הבנק בהיקף שלא יעלה על 700 מיליון ש"ח, החל מיום 1 במרס 2020 ועד ליום 26 בפברואר 2021. תכנית הרכישה תבוצע במסגרת המסחר בבורסה ו/או בעסקאות מחוץ לבורסה, באמצעות חבר בורסה חיצוני ובלתי תלוי שיפעל על פי ייפוי כוח בלתי חוזר, בהתאם למנגנון הגנת נמל מבטחים שפרסמה רשות ניירות ערך. תכנית הרכישה תבוצע בשלושה שלבים נפרדים, שכל אחד מהם יהיה בלתי הדייר, בהתאם לתנאי מנגנון נמל מבטחים (להלן: "שלב א'", "שלב ב'" ו-"שלב ג'"). ביצוע שלב א' יחל ביום 1 במרס 2020, ויסתיים במוקדם מבין (א) יום 3 במאי 2020; או (ב) השלמת רכישת מניות הבנק בהיקף של 250 מיליון ש"ח. לאחר סיום שלב א', אם יחליט הבנק לבצע את שלב ב', ייתן הבנק לחבר הבורסה הוראה בלתי הדיירה להתחיל בביצוע שלב ב' ביום המסחר השני ממועד פרסום הדוח הכספי הראשון שלאחר מועד קבלת ההחלטה בדבר ביצוע שלב ב'. במקרה כזה, יסתיים שלב ב' במוקדם מבין: (א) יום 2 באוגוסט 2020; או (ב) השלמת רכישת מניות הבנק בהיקף של 250 מיליון ש"ח. לאחר סיום שלב ב', אם יחליט הבנק לבצע את שלב ג', ייתן הבנק לחבר הבורסה הוראה בלתי הדיירה להתחיל בביצוע שלב ג' ביום המסחר השני ממועד פרסום הדוח הכספי הראשון שלאחר מועד קבלת ההחלטה בדבר ביצוע שלב ג'. במקרה כזה, יסתיים שלב ג' במוקדם מבין: (א) יום 26 בפברואר 2021; או (ב) השלמת רכישת מניות הבנק בהיקף של 700 מיליון ש"ח, בניכוי סך הרכישות שבוצעו בפועל במסגרת שלב א' ושלב ב'. אם לאחר סיום שלב א' או שלב ב', תתקבל החלטה שלא לבצע את שלב ב' או שלב ג', לפי העניין, יפרסם על כך הבנק דיווח מיידי.

אישור הפיקוח על הבנקים לביצוע תכנית הרכישה, כנדרש בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 332, התקבל ביום 25 בפברואר 2020, בכפוף לעמידה במגבלות וביעדי ההון, ובכלל זאת התנאי לפיו התכנית תופסק לאלתר אם במהלך תקופת התכנית יתברר כי על פי הדוחות הכספיים האחרונים שפורסמו הבנק אינו עומד ביחס הון עצמי רובד 1 של 10.9% לפחות.

ביום 2 באפריל 2020 הסתיים שלב א' שבמהלכו נרכשו 13,488,021 מניות בסך של 250 מיליון ש"ח. נכון למועד פרסום הדוח, בבעלות הבנק 71,824,258 מניות רדומות.

כאמור לעיל, בעקבות מכתב המפקחת על הבנקים מיום 29 במרס 2020, בו התבקשו כל הבנקים לבחון מחדש את מדיניות חלוקת הדיבידנד ותכנית הרכישה העצמית, על רקע משבר הקורונה, ולאור הוראת השעה (הוראה מספר 250), מיום 31 במרס 2020, החליט דירקטוריון הבנק ביום 16 באפריל 2020 להפסיק, בשלב זה, את המשך ביצוע תכנית הרכישה העצמית של מניות הבנק.

למידע נוסף ראה דיווח מיידי מיום 16 באפריל 2020 (אסמכתא: 2020-01-034294).

התאמות להון עצמי רובד 1

מדידת ההתייבויות בגין זכויות עובדים

התקינה בדבר זכויות עובדים אשר יושמה לראשונה בינואר 2015, הינה גורם המשפיע באופן מהותי על הון עצמי רובד 1 של לאומי, בעיקר בשל העובדה שמדידת ההתייבויות הינה בהתאם לריביות שוק וכן בשל התנודתיות הרבה שמדידה מעין זו יוצרת בהון הפיקוחי של הבנק.

ביולי 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מאת בנק ישראל לעניין אופן חישוב ריבית ההיוון שתשמש לחישוב ההתייבויות לזכויות עובדים לצורך מדידת ההון הפיקוחי. בהתאם לאישור, ריבית ההיוון מחושבת על פי ממוצע נע של תשואות השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח. השינוי מיושם החל מהדוחות הכספיים לתקופה שהסתיימה ביום 30 ביוני 2016.

ביום 13 בינואר 2020 התקבל אישור בנק ישראל להארכת תוקף האישור עד לדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2024 (כולל).

שינוי השיטה ממתן באופן משמעותי את התנודתיות בהון הפיקוחי של הבנק הנובעת משינויים בריבית להיוון.

למידע נוסף בנוגע למתודולוגית ההיוון ראה פרק [מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים](#).

הקלה בגין תכניות התייעלות תפעולית

בינואר 2016 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל". על פי מכתב זה, תאגיד בנקאי שיעמוד בתנאים שהוגדרו, יקבל הקלה לפיה יוכל לפרוס את השפעת התכנית על ההון הפיקוחי על פני חמש שנים בקו ישר.

ביוני 2016 אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות שעלותה הסתכמה בכ-438 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 30 בספטמבר 2020 מיוחסים להון הפיקוחי 85% מעלויות תכנית זו.

ביוני 2017 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב נוסף בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל - התייעלות בתחום הנדל"ן". המכתב האריך את תוקף ההקלה בגין התייעלות בכח אדם עד לסוף יוני 2018.

ביולי 2017, אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות נוספת שעלותה הסתכמה בכ-204 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 30 בספטמבר 2020 מיוחסים להון הפיקוחי 65% מעלויות תכנית זו.

בספטמבר 2018 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב על הארכת תוקף שני המכתבים בשנה וחצי נוספות, עד ליום 31 בדצמבר 2019, במטרה לאפשר יישום של תכניות התייעלות נוספות.

ביום 29 ביולי 2019 חתם הבנק עם ארגון העובדים על הסכם קיבוצי מיוחד לשנים 2019-2022. כתוצאה מכך חל גידול חד פעמי בהתחייבות האקטוארית של הבנק בסך של כ-526 מיליון ש"ח לפני מס (כ-346 מיליון ש"ח אחרי מס).

במסגרת ההבנות הנוגעות להסכם הקיבוצי, אישר דירקטוריון הבנק יציאה בתכנית פרישה מרצון. עלות התכנית הסתכמה בכ-167 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 30 בספטמבר 2020 מיוחסים להון הפיקוחי 25% מעלויות תכנית זו.

בדצמבר 2019 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב על הארכת תוקף שני המכתבים בשנתיים נוספות, עד ליום 31 בדצמבר 2021, במטרה לאפשר גיבוש תכניות התייעלות נוספות.

שינויים רגולטוריים ונוספים במדידת דרישות ההון

התפתחויות בהוראות ועדת באזל לפיקוח על הבנקים בנוגע למדידת הלימות ההון

במהלך חודש דצמבר 2017 סיימה ועדת באזל לפיקוח על הבנקים את עבודתה לעדכון המסגרת הכוללת של "באזל 3" להלימות ההון. במסגרת עדכונים אלה (אשר מקבלים לעיתים את הכינוי "באזל 4"), נקבעו עדכונים משמעותיים בנוגע לאופן החישוב של נכסי סיכון שבגינם נדרש לחשב את דרישות ההון בנדבך הראשון. בין היתר, נקבעו שינויים באופן החישוב של דרישות ההון על פי הגישה הסטנדרטית לסיכון אשראי, נקבעה גישה סטנדרטית אחידה לגבי הסיכון התפעולי וכן נקבעו שינויים במסגרת מדידת סיכונים השוק. במרס 2020 פורסמה הודעה מטעם הגוף המפקח על ועדת באזל, שלפיה היישום של הסטנדרטים השונים הכלולים במסגרת העדכון הכוללת, יידחה בשנה יוחל ב-1 בינואר 2023. בשלב זה, לא ידוע באיזה אופן ומתי יאומצו הוראות אלה על ידי הפיקוח על הבנקים בישראל.

באפריל 2019 הודיע הפיקוח על הבנקים על הכוונה להתחיל ליישם הנחיות של ועדת באזל משנת 2014 בנושא "הגישה הסטנדרטית לחישוב חשיפה לסיכון אשראי צד נגדי" (SA-CCR), בתאריך 1 ביוני 2021 או שנה לאחר תאריך היישום בפועל באיחוד האירופי, המאוחר מביניהם. ביום 23 באפריל 2020 פורסם מכתב מהפיקוח על הבנקים בנושא "הבהרות להוראות ניהול בנקאי תקין לצורך התמודדות עם אירוע הקורונה", ובמסגרתו נקבע, בין היתר, כי הבנקים רשאים להפסיק זמנית את היערכותם לטיפול בנושא "הגישה הסטנדרטית לחישוב חשיפה לסיכון אשראי צד נגדי" (SA-CCR). ביום 22 ביולי 2020 פורסם מכתב הבהרות נוסף ובו נקבע כי הבנקים מתבקשים לחדש את היערכותם ליישום טיוטת ההוראה, שטרם נקבע מועד ליישומה.

דיווח של תאגידים בנקאיים וחכ"א בישראל לפי כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא חכירות

ביום 1 ביולי 2018 פרסם הפיקוח על הבנקים חוזר בנושא "דיווח של תאגידים בנקאיים וחכ"א בישראל לפי כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא חכירות" המאמץ את כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא חכירות. הנחיות החוזר מיושמות מיום 1 בינואר 2020. השפעת התקן נכון ליום 30 בספטמבר 2020 היא קיטון של כ-0.04% ביחס הון עצמי רוברד 1.

למידע נוסף בגין תקן החכירות ראה [ביאור 1](#).

טיטוט חוזר להתאמות להוראות ניהול בנקאי תקין מספר 299 בנושא הון פיקוחי - השפעת יישום כללי חשבונאות בנושא הפסדי אשראי צפויים

ביום 15 באוקטובר 2020 פרסם הפיקוח על הבנקים טיוטת חוזר להתאמות להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299 בנושא "הון פיקוחי - השפעת יישום כללי חשבונאות בנושא הפסדי אשראי צפויים", הכולל הוראות מעבר שיחולו על השפעת האימוץ לראשונה של הכללים החדשים בנושא הפסדי אשראי צפויים. בהתאם לטיטוט החוזר ליישום הכללים, מועד התחולה שלהם על התאגידים הבנקאיים הוא ביום 1 בינואר 2022. במידה וכתוצאה מהיישום לראשונה של כללים אלה יחול קיטון בהון עצמי רוברד 1 של הבנק, נטו לאחר השפעת המס, הבנק יהיה רשאי לכלול באופן חלקי בהון עצמי רוברד 1 (כלומר להוסיף חזרה להון עצמי רוברד 1) את הקיטון בהון עצמי רוברד 1 שנרשם ביום היישום לראשונה, וזאת על פני שלוש שנים (תוספת של 75% בשנת היישום לראשונה, עם קיטון של 25% מדי שנה, עד לתוספת של 0% ב-1 בינואר של שנת היישום הרביעית).

למידע נוסף בגין יישום כללי חשבונאות בנושא הפסדי אשראי צפויים ראה [ביאור 1](#).

להלן ניתוח רגישות לגורמים העיקריים המשפיעים על הלימות ההון של קבוצת לאומי

- שינוי היקף נכסי סיכון - נכסי הסיכון של לאומי מסתכמים לסוף ספטמבר 2020 בכ-325.2 מיליארד ש"ח. כל גידול של 1% בנכסי הסיכון (כ-3.3 מיליארד ש"ח), יקטין את יחס הון עצמי רוברד 1 ב-0.11% ואת יחס ההון הכולל ב-0.15%.
- רווח שייצבר או שינוי בקרן ההון - הון עצמי רוברד 1 של לאומי לסוף ספטמבר 2020 מסתכם בכ-38.1 מיליארד ש"ח. ההון הכולל מסתכם בכ-51.4 מיליארד ש"ח. כל צבירת רווח נקי ו/או תנועה חיובית בקרן ההון בהיקף של 1 מיליארד ש"ח, תשפר את יחס הון עצמי רוברד 1 ואת יחס ההון הכולל ב-0.31%.

- התחייבויות בדבר זכויות עובדים - ההתחייבות האקטוארית לעובדים מהוונת על פי ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות מעקום אג"ח ממשלת ישראל ומרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. שינוי של 0.1% לאורך עקום הריבית להיוון, בהנחה שהעקום עולה ויורד בצורה אחידה, משמעותה השפעה מצטברת של 0.08% ביחס הון עצמי רובד 1 וביחס ההון הכולל. מזה על פי חישוב ממוצע נע לשמונה רבעונים, השפעה של כ-0.01% ביחס הון עצמי רובד 1 וביחס ההון הכולל, לרבעון השוטף.

המידע הנ"ל לגבי הלימות ההון וניהולה מתייחס לפעולות עתידיות של הבנק, והוא בגדר "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

יחס מינוף

יחס המינוף מחושב באחוזים ומוגדר כמדידת ההון הרגולטורי מחולק במדידת החשיפה. ההון הרגולטורי לצורך מדידת יחס המינוף הוא הון רובד 1 כהגדרתו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202, בהתאם להתאמות פיקוחיות לעניין חישוב ההון. מדידת החשיפה של תאגיד בנקאי היא סכום החשיפות המאזניות, החשיפות לנגזרים, החשיפות לעסקאות מימון ניירות ערך ופריטים חוץ מאזניים. יחס המינוף הינו מדד משלים ליחס ההון ומהווה מגבלה נוספת על רמת המינוף של המגזר הבנקאי.

יחס המינוף עשוי להיות מושפע מהשינויים בהון הרגולטורי של הבנק. בין היתר, בחישוב יחס המינוף הובאה בחשבון השפעה של יישום תכניות ההתייעלות והתאמות מיישום ריבית ההיוון המחושבת על פני ממוצע נע של תשואת השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח, בקשר להתחייבויות אקטואריות מסוימות.

	30 בספטמבר		31 בדצמבר
	2019	2020	2019
במיליוני ש"ח			
בנתוני המאוחד			
הון רובד 1	36,882	38,086	37,603
סך החשיפות	498,428	572,012	511,820
יחס מינוף			
יחס מינוף	7.40%	6.66%	7.35%
יחס מינוף מזערי הנדרש על ידי הפיקוח על הבנקים	6.00%	6.00%	6.00%

למידע נוסף בנושא הלימות הון ומינוף ראה [ביאור 9](#).

למידע נוסף אודות התאמות להוראת השעה בנושא יחס המינוף, ראה סעיף [התאמות להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 250](#) לעיל.

יחס המינוף ב-30 בספטמבר 2020 הינו 6.66%, ירידה של כ-0.69% לעומת 31 בדצמבר 2019.

הירידה ביחס המינוף נובעת, בין היתר, מגידול משמעותי בהיקף המאזן, בעיקר כתוצאה מגידול של כ-41 מיליארד ש"ח במזומנים ופיקדונות בבנקים וכ-10 מיליארד ש"ח בניירות ערך.

מגזרי פעילות - גישת ההנהלה

דיווח מגזרי פעילות על פי גישת ההנהלה מציג את תוצאות הבנק בחלוקה לקווי עסקים, בהתאם למבנה הארגוני של הבנק. קווי העסקים מתמחים במתן שירות למגזרי לקוחות בעלי מאפיינים וצרכים דומים.

למידע נוסף בדבר קווי עסקים בגישת הנהלה ראה פרק [מגזרי פעילות בדוחות הכספיים לשנת 2019](#).

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת הנהלה

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020												
בנק	קמעונאות, פרימיום ובנקאות פרטית	עסקים קטנים	משכנתאות	סך הכל בנקאית	מסחרית	עסקית	נדל"ן	שוקי הון	אחר והתאמות	חברות	חברות	סך
										בנות בארץ	בנות בחו"ל	הכל
במיליוני ש"ח												
הכנסות ריבית נטו:												
מחיצוניים	268	281	595	1,144	288	224	218	94	-	24	224	2,216
בינמגזרי	159	(8)	(322)	(171)	(9)	(67)	(36)	271	(6)	5	13	-
הכנסות ריבית נטו	427	273	273	973	279	157	182	365	(6)	29	237	2,216
הכנסות שאינן מריבית	323	109	6	438	97	60	74	320	112	86	66	1,253
סך כל ההכנסות	750	382	279	1,411	376	217	256	685	106	115	303	3,469
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	43	59	53	155	72	166	45	(5)	(1)	(7)	122	547
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	645	234	62	941	172	59	31	88	220	45	193	1,749
רווח (הפסד) לפני מס	62	89	164	315	132	(8)	180	602	(113)	77	(12)	1,173
הפרשה (הטבה) למס	21	31	56	108	54	(2)	54	205	(4)	19	(2)	432
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק	41	58	108	207	78	(6)	126	398	(109)	65	(9)	750

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת הנהלה (המשך)

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019												
סך הכל	חברות בנות בחו"ל	חברות בנות בארץ	בנק									
			אחר והתאמות	שוקי הון	נדל"ן	עסקית	מסחרית	סך הכל בנקאית	משכנתאות	עסקים קטנים	קמעותאות, פרימיום ובנקאות פרטית	
במיליוני ש"ח												
הכנסות ריבית נטו:												
2,092	228	27	(1)	267	188	192	237	954	332	322	300	מחיצוניים
-	(8)	2	3	(191)	(29)	(36)	86	173	(70)	5	238	בינמגורי
2,092	220	29	2	76	159	156	323	1,127	262	327	538	הכנסות ריבית נטו
1,132	79	67	(67)	389	80	49	101	434	1	109	324	הכנסות (הוצאות) שאינן מריבית
3,224	299	96	(65)	465	239	205	424	1,561	263	436	862	סך כל ההכנסות (הוצאות)
181	20	(1)	(9)	4	(3)	64	(26)	132	(8)	80	60	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
1,936	184	50	273	89	31	62	170	1,077	66	272	739	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
1,107	95	47	(329)	372	211	79	280	352	205	84	63	רווח (הפסד) לפני מס
324	19	6	(145)	127	72	27	96	122	71	29	22	הפרשה (הטבה) למס
765	66	32	(184)	246	139	52	184	230	134	55	41	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת הנהלה (המשך)

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020												
סך הכל	חברות בנות בחו"ל	חברות בנות בארץ	בנק									
			אחר והתאמות	שוקי הון	נדל"ן	עסקית	מסחרית	סך הכל בנקאית	משכנתאות	עסקים קטנים	קמעונאות, פרימיום ובנקאות פרטית	
במיליוני ש"ח												
הכנסות ריבית נטו:												
6,506	725	94	-	401	613	672	810	3,191	1,480	865	846	מחיצוניים
-	(4)	13	3	394	(97)	(192)	50	(167)	(675)	(12)	520	בימגזרי
6,506	721	107	3	795	516	480	860	3,024	805	853	1,366	הכנסות ריבית נטו
2,980	199	138	113	459	230	172	308	1,361	17	339	1,005	הכנסות שאינן מריבית
9,486	920	245	116	1,254	746	652	1,168	4,385	822	1,192	2,371	סך כל ההכנסות
2,282	228	1	(25)	(9)	162	608	305	1,012	197	483	332	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
5,221	578	133	634	272	91	171	472	2,870	182	728	1,960	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
1,983	114	111	(493)	991	493	(127)	391	503	443	(19)	79	רווח (הפסד) לפני מס
752	25	21	(65)	339	169	(43)	134	172	151	(6)	27	הפרשה (הטבה) למס
1,212	75	84	(428)	653	324	(84)	257	331	292	(13)	52	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרות ליום 30 בספטמבר 2020												
286,374	22,843	744	5,216	5,723	29,063	39,369	42,518	140,898	89,332	24,247	27,319	אשראי לציבור, נטו
427,115	24,439	-	4	78,153	8,410	24,648	64,963	226,498	-	45,601	180,897	פיקדונות הציבור
1,114,010	17,119	306,701	17,422	546,887	1,417	9,564	23,947	190,953	-	17,647	173,306	נכסים בניהול

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת הנהלה (המשך)

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019												
סך הכל	חברות בנות בחו"ל	חברות בנות בארץ	אחר והתאמות	שוקי הון	נדל"ן	עסקית	מסחרית	סך הכל בנקאית	משכנתאות	עסקים קטנים	קמעונאות, פרימים ובנקאות פרטית	בנק
במיליוני ש"ח												
הכנסות ריבית נטו:												
6,678	810	58	1	346	621	688	719	3,435	1,815	956	664	מחיצוניים
-	(32)	10	-	208	(155)	(209)	238	(60)	(1,058)	36	962	בימגזרי
6,678	778	68	1	554	466	479	957	3,375	757	992	1,626	הכנסות ריבית נטו
3,881	218	258	403	983	239	153	310	1,317	4	343	970	הכנסות שאינן מריבית
10,559	996	326	404	1,537	705	632	1,267	4,692	761	1,335	2,596	סך כל ההכנסות
451	42	3	(10)	(32)	8	(8)	56	392	(2)	226	168	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
5,832	607	156	820	269	95	202	551	3,132	208	811	2,113	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,276	347	167	(406)	1,300	602	438	660	1,168	555	298	315	רווח (הפסד) לפני מס
1,444	71	40	(93)	444	206	150	226	400	190	102	108	הפרשה (הטבה) למס
2,780	246	103	(313)	858	396	288	434	768	365	196	207	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרות ליום 30 בספטמבר 2019												
280,374	22,360	753	5,985	7,520	26,096	38,248	40,407	139,005	84,425	25,320	29,260	אשראי לציבור, נטו
359,896	22,589	-	13	67,706	6,491	17,440	50,685	194,972	-	37,981	156,991	פיקדונות הציבור
1,102,112	17,038	296,427	21,446	521,592	2,148	20,844	24,433	198,184	-	17,721	180,463	נכסים בניהול

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת הנהלה (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019												
סך הכל	חברות בנות בחו"ל	חברות בנות בארץ	אחר והתאמות	שוקי הון	נדל"ן	עסקית	מסחרית	סך הכל בנקאית	משכנתאות	עסקים קטנים	בנק	קמעונאות, פרימיום ובנקאות פרטית
במיליוני ש"ח												
הכנסות ריבית נטו:												
8,841	1,047	81	1	522	821	888	972	4,509	2,311	1,271	927	מחיצוניים
-	(36)	12	3	192	(194)	(255)	305	(27)	(1,294)	43	1,224	בינמגזרי
8,841	1,011	93	4	714	627	633	1,277	4,482	1,017	1,314	2,151	הכנסות ריבית נטו
5,081	279	324	420	1,366	323	205	413	1,751	3	454	1,294	הכנסות שאינן מריבית
13,922	1,290	417	424	2,080	950	838	1,690	6,233	1,020	1,768	3,445	סך כל ההכנסות
609	58	7	(13)	(37)	71	(124)	80	567	7	329	231	הוצאות (הכנסות) בנין הפסדי אשראי
7,908	825	204	1,059	371	133	350	721	4,245	278	1,097	2,870	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
5,405	407	206	(622)	1,746	746	612	889	1,421	735	342	344	רווח (הפסד) לפני מס
1,830	72	48	(141)	597	255	209	304	486	251	117	118	הפרשה (הטבה) למס
3,522	297	141	(481)	1,151	491	403	585	935	484	225	226	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרות ליום 31 בדצמבר 2019												
282,478	22,966	958	5,760	8,358	26,387	37,696	40,661	139,692	85,390	25,110	29,192	אשראי לציבור, נטו
373,644	22,364	-	10	74,326	6,940	20,632	53,313	196,059	-	39,125	156,934	פיקדונות הציבור
1,152,027	17,100	313,901	20,734	547,613	2,294	21,766	24,183	204,436	-	18,175	186,261	נכסים בניהול

מגזרי פעילות פיקוחיים

לגבי תיאור מגזרי הפעילות העיקריים ראה פרק [מגזרי פעילות פיקוחיים כדוחות הכספיים לשנת 2019](#).

להלן תמצית הפעילות לפי מגזרי פעילות פיקוחיים

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020												
סך הכל	פעילות חו"ל	פעילות ישראל										
		משקי בית					עסקים קטנים וזעירים					
		לדיוור		לדיוור		לדיוור		לדיוור		לדיוור		
		אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	אחר	לדיוור	בנקאות פרטית	אחר	לדיוור	
במיליוני ש"ח												
2,216	237	2	335	9	379	180	443	39	11	359	222	הכנסות ריבית נטו
1,253	68	5	477	41	134	67	188	-	37	222	14	הכנסות שאינן מריבית
3,469	305	7	812	50	513	247	631	39	48	581	236	סך כל ההכנסות
547	124	-	3	-	111	108	125	5	-	25	46	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
1,749	193	192	65	59	100	104	371	9	20	586	50	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
1,173	(12)	(185)	744	(9)	302	35	135	25	28	(30)	140	רווח (הפסד) לפני מס
432	(3)	(50)	276	(2)	91	13	48	9	12	(9)	47	הפרשה (הטבה) למס
750	(8)	(135)	476	(7)	211	22	87	16	16	(21)	93	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019												
סך הכל	פעילות חו"ל	פעילות ישראל										
		משקי בית					עסקים קטנים וזעירים					
		לדיוור		לדיוור		לדיוור		לדיוור		לדיוור		
		אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	אחר	לדיוור	בנקאות פרטית	אחר	לדיוור	
במיליוני ש"ח												

להלן תמצית הפעילות לפי מגזרי פעילות פיקוחיים (המשך)

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020													
פעילות ישראל	מסקי בית	עסקים קטנים וזעירים							מסקי בית	מסקי בית	מסקי בית	פעילות חו"ל	סך הכל
		לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור					
לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור
לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור
הכנסות ריבית נטו	632	1,119	48	115	1,387	549	1,068	59	812	(4)	721	6,506	
הכנסות שאינן מריבית	46	694	111	-	580	217	399	166	555	13	199	2,980	
סך כל ההכנסות הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	678	1,813	159	115	1,967	766	1,467	225	1,367	9	920	9,486	
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	177	237	-	12	642	266	717	(2)	4	-	229	2,282	
רווח (הפסד) לפני מס	348	1,763	99	60	1,105	313	286	171	214	552	578	5,221	
הפרשה (הטבה) למס	124	(74)	37	26	80	69	155	21	454	(164)	24	752	
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק	224	(113)	62	51	140	118	309	35	690	(379)	75	1,212	
יתרה ליום 30 בספטמבר 2020													
אשראי לציבור, ברוטו	74,069	26,368	309	13,107	49,946	29,265	74,490	637	-	-	23,270	291,461	
פיקדונות הציבור	-	120,437	26,453	-	74,131	46,798	64,041	70,816	-	-	24,439	427,115	
נכסים בניהול	-	60,520	41,297	-	64,066	23,353	59,977	806,718	40,960	-	17,119	1,114,010	
לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019													
פעילות ישראל	מסקי בית	עסקים קטנים וזעירים							מסקי בית	מסקי בית	מסקי בית	פעילות חו"ל	סך הכל
		לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור					
לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור
לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור	לדיוור

להלן תמצית הפעילות לפי מגזרי פעילות פיקוחיים (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2019												
סך הכל	פעילות חו"ל	פעילות ישראל										
		משקי בית					עסקים קטנים וזעירים					
		הלוואות לדיור	אחר	בנקאות פרטית	הלוואות לדיור	אחר	עסקים בינוניים	עסקים גדולים	גופים מוסדיים	ניהול פיננסי	אחר	
במיליוני ש"ח												
8,841	1,011	5	448	174	1,457	864	2,062	137	115	1,722	846	הכנסות ריבית נטו
5,081	279	369	1,541	170	559	306	760	-	145	909	43	הכנסות שאינן מריבית
13,922	1,290	374	1,989	344	2,016	1,170	2,822	137	260	2,631	889	סך כל ההכנסות
609	58	-	(30)	(6)	27	31	369	3	-	144	13	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
7,908	825	813	273	253	497	502	1,544	37	100	2,822	242	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
5,405	407	(439)	1,746	97	1,492	637	909	97	160	(335)	634	רווח (הפסד) לפני מס
1,830	72	(216)	661	36	536	229	327	33	57	(131)	226	הפרשה (הטבה) למס
3,522	297	(223)	1,070	61	956	408	582	64	103	(204)	408	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרה ליום 31 בדצמבר 2019												
285,806	23,219	-	-	3,399	67,167	29,578	52,013	10,714	346	28,122	71,248	אשראי לציבור, ברוטו
373,644	22,364	-	-	68,329	53,531	40,919	57,988	-	23,717	106,796	-	פיקדונות הציבור
1,152,027	17,100	-	45,377	819,923	75,156	26,786	52,402	-	46,867	68,416	-	נכסים בניהול

חברות מוחזקות עיקריות

קבוצת לאומי פועלת בארץ ובחו"ל באמצעות חברות בנות שהינן: בנקים, חברות למימון וחברות לשירותים פיננסיים. כמו כן משקיעה הקבוצה בתאגידים ריאליים העוסקים בפעילות לא בנקאית.

סך כל השקעות הבנק בחברות מוחזקות (כולל השקעות בשטרי הון) הסתכם ב-30 בספטמבר 2020 בכ-12.0 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-12.0 מיליארד ש"ח ב-31 בדצמבר 2019 והתרומה של החברות המוחזקות בתשעה חודשים ראשונים של 2020 לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה ברווח בסך 111 מיליון ש"ח לעומת רווח בסך 214 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

חברות מאוחדות בארץ

סך כל השקעות הבנק (כולל השקעות בשטרי הון) בחברות המאוחדות בארץ הסתכם ב-30 בספטמבר 2020 בכ-8,210 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-8,062 מיליון ש"ח ב-31 בדצמבר 2019. התרומה של החברות המאוחדות בארץ לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה בתשעה חודשים ראשונים של 2020 ברווח בסך 84 מיליון ש"ח, בהשוואה לרווח בסך 103 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

חברה לנאמנות של בנק לאומי לישראל בע"מ

ביום 17 באפריל 2018 הושלמה העסקה בין הבנק להרמטיק למכירת 75% ממניות החברה לנאמנות. להשלמת העסקה לא היתה השפעה מהותית על התוצאות הכספיות.

ביום 29 ביוני 2020 מימש הבנק את אופציית המכר שניתנה לו במסגרת עסקת המכירה ומכר להרמטיק את יתרת החזקותיו (בשיעור של 25%) בחברה לנאמנות. עם מימוש האופציה כאמור, הבנק אינו מחזיק עוד במניות החברה. למימוש האופציה כאמור אין השפעה מהותית על התוצאות הכספיות של הבנק.

למידע נוסף ראה דיווחים מיידיים מיום 17 באפריל 2018 (מס' אסמכתא: 2018-01-039355) ומיום 29 ביוני 2020 (מס' אסמכתא: 2020-01-060400).

חברות מאוחדות בחו"ל

סך כל ההשקעות של הבנק (כולל השקעות בשטרי הון) בשלוחות בחו"ל ב-30 בספטמבר 2020 הסתכם ב-3,716 מיליון ש"ח בהשוואה ל-3,874 מיליון ש"ח בסוף 2019.

התרומה של השלוחות בחו"ל לרווח הנקי בשקלים של הקבוצה בתשעה חודשים ראשונים של 2020 הסתכמה ברווח בסך 26 מיליון ש"ח לעומת רווח בסך 109 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הירידה בתרומה לרווח נובעת בעיקר מהוצאות בהפסדי אשראי בתקופה שקוזזו חלקן על ידי הפרשי שער.

למידע נוסף בנוגע לתביעות משפטיות ונושאים אחרים הקשורים לחברות מאוחדות ראה [ביאור 10](#).

בנק לאומי ארה"ב

ביום 9 במרס 2020 בוצעה חלוקת דיבידנד בסך של 73 מיליון דולר. חלקו היחסי של בנק לאומי מכח החזקותיו ב-BLC, הינו כ-62 מיליון דולר.

החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם

פרק זה נכתב בפירוט רב [בדוח הדירקטוריון והנהלה לשנת 2019](#) ו**בדוח על הסיכונים לשנת 2019** על כן יש לקרוא את הפרק בהמשך לכתוב בדוחות אלו.

הפעילות העסקית של הבנק כרוכה בניהול סיכונים פיננסיים ושיאנים פיננסיים. הסיכונים הפיננסיים המרכזיים אותם מנהל הבנק הינם: סיכונים אשראי שהינם אינטגרליים בעיסוק הליבה של הבנק וכן סיכונים שוק ונזילות. לצד ניהול הסיכונים הפיננסיים, פעילות הבנק כרוכה בסיכונים שאינם פיננסיים אשר ניהולם הינו תנאי הכרחי לעמידה במטרות השוטפות ובמטרות ארוכות הטווח של הקבוצה. בין סיכונים אלה נכללים סיכונים תפעוליים, לרבות סיכונים טכנולוגיים וסייבר, סיכון גולציה, סיכון ציות, סיכון משפטי, סיכון מוניטין, סיכון אסטרטגי, סיכון מודלים, סיכון סביבתי, סיכון הבנקאות ההוגנת (conduct) וסיכון מאקר-כלכלי.

אסטרטגיית ניהול הסיכונים בלאומי הינה שמירה על יציבות הקבוצה ותמיכה בהשגת היעדים העסקיים. מטרות אלו מושגות תוך עמידה בתיאבון הסיכון שהוגדר, במדיניות ובמגבלות הנגזרות מהם, אשר יוצרים גבולות גזרה לפעילות העסקית. מסגרת ניהול הסיכונים כוללת מנגנונים לזיהוי סיכונים ואמידתם, הגדרת מבנה ארגוני ותחומי אחריות לניהולם לרבות מנגנוני בקרה ודיווח נאותים.

בבנק מתבצעת פעילות מתמדת לשדרוג תשתית ניהול הסיכונים וניתוח תמונת הסיכון, דבר המאפשר קבלת החלטות באופן מושכל.

השפעת משבר הקורונה

משבר הקורונה הינו אירוע משמעותי מתמשך המשבש את הפעילות העסקית והכלכלית ומלווה בחוסר וודאות משמעותית לגבי אורכו ומידת השפעתו.

בהתאם להערכה סובייקטיבית, כתוצאה מהמשבר ואי הבהירות ביחס להתפתחות התחלואה, צעדי הסגירה במשק והמדיניות הכלכלית עלתה רמת החומרה של הסיכון המערכתי העולמי והסיכון המערכתי המקומי ברבעון הראשון של שנת 2020 "לבינונית-גבוהה", והחל מהרבעון השני של שנת 2020 ל"גבוהה". כמו כן, רמת חומרת סיכון האשראי הכולל וחומרת סיכון איכות לווים ובטחונות עלתה החל מהרבעון השני של שנת 2020, ל"בינונית-גבוהה".

הערכות הבנק בדבר השפעות המשבר על חומרתם של כלל גורמי הסיכון אינן וודאיות ועשויות להשתנות בהתאם להתפתחויות המשבר והשלכותיו על הכלכלה וכן על עסקי הבנק. ההערכות אלה הינן מידע צופה פני עתיד, כהגדרתו בפרק [מידע צופה פני עתיד](#).

הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בסביבה המאקרו כלכלית באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים. הבנק מבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות בשוק ומקפיד, לאורך כל תקופת המשבר, על ניהול סיכונים מוקפד תוך בחינה מתמדת של האירועים ודרכי הפעולה, על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, ככל שיידרש.

סיכוני אשראי

אשראי הינו פעילות ליבה מרכזית של הבנק והקבוצה, המתקיימת באופן מבוזר במספר קווי עסקים.

סיכון האשראי הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי כפי שסוכמו.

פעילויות היוצרות סיכון אשראי כוללות סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות: אשראי לציבור, אשראי לבנקים, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים, השקעות באגרות חוב.

הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 בנושא ניהול סיכון אשראי ובהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314 בנושא הערכה נאותה של סיכוני אשראי ומדידה נאותה של חובות, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון. כמו כן, הבנק מקפיד על ניהול הסיכון בהתאם להנחיות ודרישות נוספות שנכללות בהוראות הפיקוח על הבנקים תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

במסגרת ניהול סיכוני אשראי מנטר הבנק את איכות תיק האשראי, לרבות נאותות כוללת של ההפרשה להפסדי אשראי לכיסוי ההפסדים הגלומים בתיק האשראי, ריכוזיות תיק האשראי ופעילות לפי מוצרים עיקריים, כגון: אשראי לענף בינוי ונדל"ן, הלוואות לדיר, אשראי לאנשים פרטיים ואשראי ממונף.

במהלך התקופה המדווחת בוצעו התאמות בניהול סיכון האשראי ועודכנו הוראות שעה למדיניות האשראי. לא חלו שינויים מהותיים במבנה הממשל התאגידי.

השפעת משבר הקורונה

משבר הקורונה הינו אירוע משמעותי מתמשך המשבש את הפעילות העסקית והכלכלית ומלווה בחוסר וודאות משמעותית לגבי אורכו ומידת השפעתו. השלכות המשבר על הכלכלה העולמית והמקומית הינן משמעותיות ומלוות בירידה ניכרת של התוצר הגלובלי השנה ובהתאם לכך תתכן גם השפעה מהותית על עסקי הבנק.

בהיעדר חיסון יעיל בהפצה נרחבת ו/או תרופה יעילה, דרך ההתמודדות עם הנגיף כוללת הקפדה על כללי ריחוק חברתי, לרבות סגר, דבר אשר ממשיך ומשבש את הפעילות הכלכלית התקינה, כאשר נקודת הסיום של המשבר אינה נראית באופק בעת הנוכחית. בהיעדר צעדים יעילים לשם השגת שליטה במצב התחלואה משבר הקורונה הביטוי הכלכליים עלול להימשך עוד פרק זמן ממושך.

בשים לב לאופיו הייחודי של המשבר ההשפעות השליליות שלו הינן בלתי אחידות ומודגשות יותר בענפים המושפעים באופן ישיר מההגבלות על הפעילות, בראשן מגבלת ההתקהלות והריחוק החברתי. קיימים ענפים במעגל הפגיעה הראשון בהם נגרמה פגיעה משמעותית דוגמת: תיירות, תעופה, תרבות ובידור ושירותי אוכל, וכן השפעות עקיפות משמעותיות על מכלול רחב של ענפים בתחומי המסחר והשירותים וכן נדל"ן שאיננו למגורים. כמו כן, על רקע ההתפרצות המחודשת של הנגיף והיעדר תרופה/חיסון בטווח הנראה לעין, עולה אי הוודאות הנובעת מהשפעה של הסגר האחרון על ענפי המשק השונים. גם בקרב משקי הבית קיימת אי וודאות כלכלית לאור הגידול המשמעותי בשיעור מבקשי התעסוקה. במידה שגלי ההדבקה יימשכו ובעקבותיהם ההגבלות, הפגיעה בקרב שיעור הבלתי מועסקים ומשקי הבית צפויה להיות גבוהה אף יותר.

לאור אופיו המתמשך של המשבר טרם ניתן לאמוד את עוצמת הפגיעה בתיק האשראי של הבנק. הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות השליליות באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים.

כמו כן, לאור העלייה ברמת הסיכון, הבנק מקפיד לאורך כל תקופת המשבר על תהליכי חיתום אשראי קפדניים. במסגרת זו, חודדו דגשים בהעמדת אשראי בתקופת המשבר והודקו תהליכי החיתום של הבנק, ומתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר מוקדי סיכון וההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות ככל שיידרש.

לצד זאת הבנק בוחן את הדרכים למתן סיוע ללקוחות הבנק שנקלעו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר. במסגרת זו מובאות בחשבון השפעות המשבר ונעשית בחינה מעמיקה של הלקוחות נוכח המשבר.

כחלק ממאמציו של הבנק לתמוך בצרכי לקוחותיו ולצלוח את המשבר, העמיד הבנק אשראי ללקוחותיו באמצעות הקרנות בערבות מדינה לאשראי לעסקים ואשר בקשות לשינוי בתנאי הלוואות של לקוחות משקי הבית ולקוחות עסקיים שנקלעו למשבר זמני.

בעקבות המשבר גדלו ההוצאות להפסדי אשראי והסתכמו בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2020 בסך של 2,282 מיליון ש"ח. עיקר הגידול הינו בהפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי.

ההפרשה להפסדי אשראי של הבנק מייצגת את אומדני הבנק. הפרשה זו מהווה אומדן המבוסס על שיקול דעת משמעותי שהופעל בתקופה המדווחת בסביבה משתנה המאופיינת בחוסר וודאות חריג.

תהליך ההפרשה כולל שלושה שלבים מרכזיים, אשר הותאמו לנסיבות המשבר:

- זיהוי ואיתור לווים בעלי אינדיקטורים שליליים, לרבות לווים אשר נפגעו ממשבר הקורונה, או פועלים בענפי משק אשר חשופים יותר להשפעות השליליות של המשבר. הבנק שם דגש רב על תהליכי חיתום אשראי קפדניים ופעילויות הניטור והליווי על מנת להבין את התפתחות הסיכונים הגלומים בתיק האשראי, להיערך מבעוד מועד ולבצע התאמות נדרשות. בתוך כך, עורך הבנק בחינה זהירה של הצורך להחמיר את דירוג הסיכון והסיווג של חובות שעשויים להיות מושפעים לרעה מהמשבר.
- ביצוע הוצאות להפסדי אשראי ביחס לחובות פגומים ברמה הפרטנית (Individual). מאחר שהשפעות המשבר עדיין לא ניכרות במישור החובות הפגומים, משקל משמעותי מיוחס בתהליך ההפרשה בתשעת החודשים הראשונים של השנה למישור הקבוצתי, כדלקמן.

ביצוע הפרשות המבטאות את ההפסד הצפוי לבנק ברמה הקבוצתית (Collective). במסגרת זו, מתבססת הנהלת הבנק על המידע הקיים בידיה, כגון: היקף המחיקות, פרופיל הסיכון של ענף המשק, סיווג החוב, תאבון הסיכון, תנאי הכלכלה וכיו"ב. לאורך התקופה של תשעת החודשים שהסתיימה ביום 30 בספטמבר 2020, הושם דגש על השינוי במאפייני הסיכון של ענפי המשק השונים ובהערכות הכלכליות, בעיקר ביחס לשיעור האבטלה והצמיחה. החמרה בכל אחד מפרמטרים אלה צפויה להביא להגדלת ההפרשה להפסדי אשראי. בהתאם להערכות הבנק, שיעור האבטלה הממוצע הצפוי בשנת 2020 הינו כ-5.5%. שיעור זה מבוסס על הגדרות הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. הערכת הבנק באשר לשיעור האבטלה הכולל (ההגדרה הרגילה בתוספת הנעדרים זמנית בשל חל"ת וירידה בשיעור ההשתתפות) הינה כ-18%, כאשר תחזית בנק ישראל לשיעור אבטלה רחב הקרוב בהגדרתו להגדרת הבנק היא 15.7%. כמו כן, הבנק בחן גם את תחזיות הצמיחה. בהתאם לתחזיות הבנק העדכניות, בשנת 2020 צפויה להירשם צמיחה שלילית בשיעור של כ-5.5%. זאת ועוד, ברבעון זה, בעקביות לרבעון הקודם, שולבה בתהליך גיבוש אומדני ההפרשה בחינה של מצב הלקוחות אשר נפגעו מהמשבר במישורו, או הפועלים בענפי משק אשר חשופים יותר להשפעות השליליות של המשבר. במסגרת זו, גובש מנגנון לבחינה ולמיפוי של קבוצות סיכון לפי מידת עוצמת פגיעתן מהמשבר מחד, ולפי מידת סיכויי ההתאוששות שלהן, מאידך. בשלב הבא, נאמדה האפשרות שחלק מסוים מלקוחות אלה יחוו הידרדרות במצבם הכספי עד כדי סיווגים בסיווג בעייתי או קרות אירוע הפסד. במסגרת זו חושבו מספר תרחישים המייצגים נסיבות ומצבים אשר לדעת ההנהלה הינם במנעד הסבירות, להם יוחסו משקלות לצורך כימות האומדן הטוב ביותר. יודגש כי בעטייה של אי הוודאות הרבה האופפת את הנסיבות הנוכחיות - ובהתאם - הקושי הקיים בזיהוי, הכרה ומדידה של הפסדי האשראי, אומדן הפסדי האשראי בצל המשבר הינו תוצאה של הנחות והערכות אשר בשלב זה קשה עד מאד לקבוע את סבירותן. קושי זה מתגבר על רקע פעולות למיתון השפעות המשבר אשר עשויות לטשטש את השלכותיו על סיכון האשראי של הלקוחות, כגון דחיות תשלומים ותכניות הסיוע הממשלתי.

נוכח ההשתנות התכופה בתנאים הכלכליים והמשקיים, הבנק בחן מחדש את הפרמטרים המרכזיים בתהליך ההפרשה וביצע את העדכונים שנמצאו מתאימים. עם זאת, שינויים נוספים בהערכות, באומדנים ובתחזיות של ההנהלה יכולים להשפיע באופן משמעותי על ההפרשה להפסדי אשראי.

הערכות ותחזיות כלכליות ואחרות באשר למשך המשבר וחומרתו עלולות להשתנות באופן תכוף ומשמעותי, ולפיכך נתונות בחוסר וודאות גבוה. משכך, קשה להעריך או לצפות כיצד ישתנה מצב הלקוחות והתנהגותם.

קשה להעריך כיצד שינויים פוטנציאליים במשתנה כלשהו עלולים להשפיע על ההפרשה להפסדי אשראי בכללותה, הואיל וההנהלה מתחשבת במנעד רחב של גורמים, מדדים ואינדיקטורים בתהליך גיבוש האומדן. ייתכן שינויים במשתנים אלה לא יחולו באותו שיעור, או לא יהיו עקביים בהשפעתם על הרכיבים השונים של תיק האשראי. יתר על כן, שינויים עתידיים באומדן ההפרשה להפסדי אשראי יכולים לנבוע מגורמים שונים ומגוונים, כגון שינויים בירתות האשראי, תמהיל האשראי הענפי, איכות הלווים, מחיקות, סיווגים חשבונאיים וכיוצא באלה.

למרות האמור לעיל, על מנת להמחיש את רגישות ההפרשה וכדי לבחון את ההשפעה האלטרנטיבית של הנחות והערכות אחרות, השתמש הבנק בתרחישים השונים אשר גובשו לצורך בסיס האומדן, והשווה אותם ליתרת ההפרשה שהוכרה במועד המאזן וכמתה על בסיס הקצאת משקלות לתרחישים אלה. במסגרת זו, הניח הבנק שבתרחיש אופטימי היקף הלקוחות החשופים למשבר אשר יחוו הידרדרות שתביא להחמרת סיווגם ו/או שיעור ההפרשה בגינם יהיה נמוך יותר ביחס לאומדנים בתרחיש הבסיס, נסיבות שעשויות להיות מלוות ברמת אבטלה נמוכה מזו ששימשה בתרחיש הבסיס לצד צמיחה בשיעור גבוה יותר מזה שבתרחיש הבסיס. מאידך, הניח הבנק באופן אלטרנטיבי כי בתרחיש פסימי היקף הלקוחות החשופים למשבר אשר יחוו ההידרדרות שתביא להחמרת סיווגם ו/או שיעור ההפרשה בגינם יהיה גבוה יותר ביחס לאומדנים בתרחיש הבסיס, נסיבות שעלולות להיות מלוות בשיעור אבטלה על פי הגדרתו הרחבה, אשר יוותר ברמה דו ספרתית במוצע שנתי, לצד שיעור צמיחה נמוך יותר ביחס לתרחיש הבסיס, אשר יותיר את התוצר ברמה נמוכה מזו שהייתה טרום המשבר.

הבנק השווה את תוצאות שני התרחישים האלטרנטיביים המתוארים לעיל ליתרת ההפרשה להפסדי אשראי שהוכרה בדוחותיו הכספיים ליום 30 בספטמבר 2020. מבלי להתחשב בהשפעות של קיזוז או קורלציה, ההשפעה של האמור לעיל, באופן היפותטי, עשויה להביא להקטנת ההפרשה להפסדי אשראי בכ-0.5 מיליארד ש"ח, או עלולה להביא להגדלתה בכ-0.6 מיליארד ש"ח.

ניתוח זה הינו סובייקטיבי במידה גבוהה ואינו מיועד, או מתיימר, להעריך שינויים עתידיים בהפרשה להפסדי אשראי מסיבות רבות, ביניהן:

- השפעות השינויים עלולות שלא להתנהג באופן ליניארי.
  - קיימים קשרי גומלין, אשר עשויים להיות מהותיים, בין השינויים.
  - המשבר השפיע על תחומים רבים במהירות, בעוצמה ובדפוס שלא נראו באחרונה בהיסטוריה, ולכן חוסר הוודאות מעיב על כל תהליך אמידה.
  - שינויים משמעותיים בחומרת המשבר ובמשכו, ההשפעות של תמיכה ממשלתית, התפתחויות במישור הבריאותי ומהירות ההתאוששות יכולים להשפיע באופן משמעותי על אומדני ההפרשה, ללא קשר לרגישויות שהומחשו לעיל.
- הבנק סבור שהאומדן הקיים הינו נאות במועד הדיווח. הואיל ושיקול דעת משמעותי הופעל במסגרת ניתוח זה, ייתכן שאחרים אשר יבצעו ניתוחים דומים יגיעו למסקנות שונות.

יובהר כי חוסר הוודאות לגבי אופן התפתחות המשבר והשלכותיו על הכלכלה הריאלית עדיין גבוהים, כך שההפרשה יכול ותשתנה - תגדל או תקטן - בעתיד בסכומים מהותיים בהתאם להתפתחויות ובעטיו של חוסר הוודאות כמתואר לעיל.

חלק מהמידע המובא לעיל הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה והתוצאות הנובעות ממשמעות זו ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

שינויים בתנאי חובות במסגרת ההתמודדות עם משבר הקורונה

הבנק יישם את הנחיות בנק ישראל מיום 21 באפריל 2020 בנושא דגשים פיקוחיים לגבי טיפול בחובות ודיווח לציבור ומיום 11 באוקטובר 2020 בנושא אירוע נגיף הקורונה - דגשים פיקוחיים לשינויים נוספים בתנאי הלוואה. בנוסף, הבנק אימץ את המתווה האחד שגובש על ידי בנק ישראל מיום 7 במאי 2020 אשר עודכן והורחב ביום 13 ביולי 2020 לדחיית תשלומי הלוואות ואת ההרחבה הנוספת של המתווה המקיף הנ"ל מיום 29 בספטמבר 2020 (נכנס לתוקף החל מ 1 באוקטובר 2020), בהתאם לנוסח ההנחיות והמתווים של פועל הבנק לאישור בקשות של אנשים פרטיים ולקוחות עסקיים לשינוי בתנאי הלוואותיהם בעיקר באמצעות דחיית תשלומים. על פי המתווה המקיף המעודכן הנ"ל התקופה להגשת הבקשה לדחיית תשלומי הלוואות הוארכה עד לסוף השנה, קרי, עד לתאריך 31 בדצמבר 2020. הארכת התקופה כוללת את כל סוגי הלוואות: משכנתאות, אשראי צרכני ואשראי לעסקים. ככלל, דחיית התשלומים ניתנה ללווים שערכ המשבר שילמו את הלוואות כסדרן ושנקלעו למשבר זמני עקב נגיף הקורונה, כשלהערכת הבנק צפוי כי יצלחו את המשבר. ביחס להלוואות צרכניות עד 100 אלף ש"ח הנחיות בנק ישראל כוללות גם מרכיב דחיה ללא שיקול דעת הבנק.

אישור הבקשות לדחיית תשלומים בהלוואות התבסס על מתווים שגובשו על ידי קווי העסקים בשיתוף החטיבה לחשבונאות והחטיבה לניהול סיכונים אשר הותאמו למאפייני קווי העסקים ולמאפייני הסיכון של הלקוחות (לרבות: לקוחות בפיגור מעל 30 יום, לקוחות ברשימות מעקב ולקוחות מסווגים) ובכלל זה עדכניות דרוג הלווים ובחינת נאותות הסיווג בהתאם לכללי הבנק והרגולציה. בהתאם למתווה בנק ישראל נקבע כי שינויים בתנאי הלוואות לא גורמים באופן אוטומטי לסיווג של הלוואות כחובות בעייתיים בארגון מחדש. תהליך האישור לווה בהגדרת מתווה סמכויות ייעודי.

החלק הארי של יתרות החוב הרשומות של הלוואות שאושרו בגינת דחיות נכון למועד הדוח הוא בין 3-6 חודשים, בהתייחס לאשראי צרכני ואשראי עסקי, הדחיה נעשתה במתכונת של הארכת תקופת הלוואה במנגנון של דחיית תשלום הקרן.

בהלוואות לדירור מרבית דחיות התשלומים ניתנו במתכונת של גרייס מלא (קרן וריבית), כאשר התשלומים הנדחים, בתוספת ריבית והפרשי הצמדה, נפרסו על יתרת תקופת המשכנתא.

הרוב המכריע של מבקשי הדחיות נענה בחיוב.

הבנק עוקב אחר כלל לקוחותיו ובכלל זה גם אחר אוכלוסיית הלקוחות אשר דחו תשלומי הלוואה על מנת לזהות במועד כל התדרדרות באשראי לרבות חשיפה פוטנציאלית להפסד. זאת הן במסגרת תהליכי הניטור והאיתור של הלקוחות ברשימות המעקב השוטפות של הבנק והן במסגרת ניטור ייעודי לזיהוי לקוחות בעלי פוטנציאל פגיעה גבוה יותר מהמשבר.

מתוך סך המשכנתאות שהוקפאו שעדיין קיימת בגינת יתרת חוב ל-30 בספטמבר 2020 כ-54% חזרו לשלם כרגיל.

נכון לסמוך למועד פרסום הדוחות כ-10% מסך חבות המשכנתאות עדיין מצויים בסטטוס של הקפאת תשלומים.

למידע נוסף ופירוט לגבי התפתחויות שחלו בתיק האשראי ומדדים איכותיים המאפיינים את התיק ניתן לראות בהמשך פרק זה וכן [דוח על הסיכונים ליום 30 בספטמבר 2020](#).

פרטים בדבר יתרת החובות^(א), לגביהם בוצעו שינויים בתנאים במסגרת ההתמודדות עם נגיף הקורונה החל מיום 1 במרס 2020 ועד ליום 30 בספטמבר 2020, שלא סווגו כארגון מחדש של חוב בעייתי בעקבות הדחיה

פירוט נוסף של חובות אשר נמצאים בדחיית תשלומים נכון למועד הדיווח		פירוט נוסף של יתרת האשׂראי לציבור בגינו נדחו תשלומים		פירוט נוסף של חובות אשר נמצאים בדחיית תשלומים נכון למועד הדיווח		פירוט נוסף של חובות אשר נמצאים בדחיית תשלומים נכון למועד הדיווח		פירוט נוסף של חובות אשר נמצאים בדחיית תשלומים נכון למועד הדיווח		פירוט נוסף של חובות אשר נמצאים בדחיית תשלומים נכון למועד הדיווח	
מזה: כפיגור של 30 ימים או יותר	יתרת אשׂראי לציבור	יתרת מ-3 חודשים ועד 6 חודשים	סך הכל חובות לא בעייתיים	חובות לא בעייתיים	חובות לא בעייתיים	חובות לא בעייתיים	חובות לא בעייתיים	חובות לא בעייתיים	חובות לא בעייתיים	חובות לא בעייתיים	חובות לא בעייתיים
15	1,255	84	1,316	1,782	1,585	1	196	38	172	34,629	1,820
76	11,689	3,569	5,174	9,075	5,148	211	3,716	135	374	20,378	9,210
110	1,238	69	69	1,499	926	13	560	144	49	117	1,643
235	22,928	4,211	11,383	18,611	12,935	271	5,405	729 ^(א)	1,243	83,205	19,340

(א) כולל יתרות שתקופת הדחיה בגינן הסתיימה. תקופת דחיית התשלומים הינה התקופה המצטברת של דחיות שניתנו לחוב מתחילת ההתמודדות עם נגיף הקורונה ואינה כוללת דחיה אשר לה הלווה זכאי לפי כל דין.
 (ב) מזה: סווגו כחובות פגומים שאינם צוברים הכנסות ריבית בסך 59 מיליון ש"ח.
 (ג) מספר הלוואות מוצג ביחידות.

בנפרד מהמתווה הנ"ל, החל מחודש אוגוסט הבנק מאפשר בתנאים מסוימים, ללקוחות אשר שילמו את הלוואות הדיור שלהם כסידור, לקבל דחיה של תשלום קרן הלוואה (גרייס חלקי) לתקופה של עד שנתיים.

הלוואות בערבות מדינה

על רקע התפרצות נגיף הקורונה, הבנק חתם על הסכמים עם המדינה להעמדת הלוואות בערבות מדינה במסגרת "קרנות קורונה", שייעודן סיוע לעסקים (קטנים, בינוניים וגדולים), שנקלעו לקשיים תזרימיים כתוצאה ממשבר נגיף הקורונה. תנאי הלוואות נקבעו על ידי משרד האוצר והם אחידים לכל סוגי הלוואים.

כספי הקרנות מיועדים להעמדת הלוואות למימון פערי תזרים לעסקים.

- בקרנות קורונה קיימים מספר מסלולי הלוואה: מסלול כללי, מסלול בסיכון מוגבר ומסלול בקרן לעסקים גדולים
- מסלול כללי - סכום הלוואה מקסימלי עד 30% מהמחזור השנתי, אך לא יותר מ-20 מיליון ש"ח
- מסלול בסיכון מוגבר (החל מ-21 ביוני 2020) - סכום הלוואה מקסימלי עד 30% מהמחזור השנתי, אך לא יותר מ-10 מיליון ש"ח
- מסלול בקרן לעסקים גדולים - סכום הלוואה מקסימלי עד 8% מהמכירות, ולא יותר מ-100 מיליון ש"ח, הנמוך מבניהם.
- בחברות היי טק: 8% מהמחזור או 8% מסך ההוצאות, למעט הוצאות מימון, לפי הגבוה מבין השניים, אך לא יותר מ-100 מיליון ש"ח.

תקופת האשׂראי: בכל המסלולים שנה עד 5 שנים, דחיית תשלומי הקרן עד שישה חודשים בהלוואות עד שנתיים.

בהלוואות מעל שנתיים ניתן לתת גרייס של 12 חודשים. במסלול הכללי ובסיכון מוגבר בשנה הראשונה הריבית על הגרייס משולמת על ידי המדינה.

בטחונות לקוח: עד 5% מגובה הלוואה המאושרת.

הסיכון באשראי זה מגודר על ידי המדינה על פי השיעורים הספציפיים הבאים:

- במסלול הכללי: עד 85% באשראי ספציפי ולא יותר מ-15% לכלל התיק.
  - במסלול בסיכון מוגבר: עד 95% באשראי ספציפי ולא יותר מ-60% לכלל התיק (מיועד לעסקים שנפגעו באופן משמעותי ממשבר הקורונה, לפי מבחנים שקבע משרד האוצר).
  - במסלול לעסקים גדולים: עד 75% בהלוואה הבודדת ולא יותר מ-12% לכלל התיק.
- קבלת ערבות המדינה סייעה לבנק לתמוך בצרכי לקוחותיו ותרמה באופן חיובי לאיכות תיק האשראי של הבנק.

מידע בדבר אשראי שניתן בערבות מדינה במסגרת ההתמודדות עם משבר נגיף הקורונה ליום 30 בספטמבר 2020

יורת חוב רשומה ליום 30 בספטמבר 2020	סיווג לקוח
במיליוני ש"ח	עסקים קטנים וזעירים
3,220	עסקים בינוניים
1,487	עסקים גדולים
329	סך הכל
5,036	

הערות:

1. סיווג הלקוחות מבוסס על מגזרי פעילות - גישת הנהלה.
2. עד סמוך לפרסום הדוח העמיד הבנק במסגרת הקרן בערבות המדינה הלוואות לעסקים בסך של כ-5.5 מיליארד ש"ח. בנוסף אישר הבנק הלוואות בסך של כ-0.2 מיליארד ש"ח שטרם נמשכו על ידי הלקוחות.

למידע נוסף אודות סיכון האשראי ראה פרק [סיכון אשראי בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2019](#).

סיכון אשראי ונכסים שאינם מבצעים

30 בספטמבר 2020			
מסחרי	לדיוור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי^(א):			
192,548	83,570	24,001	300,119
סיכון אשראי מאזני			
85,996	2,888	17,308	106,192
סיכון אשראי חוץ מאזני			
278,544	86,458	41,309	406,311
סך סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי			
סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
3,304	3,909	1,553	8,766
א. לא בעייתי			
6,765	833	655	8,253
ב. סך הכל בעייתי ^(ב)			
3,788	785	270	4,843
השגחה מיוחדת			
608	-	60	668
נחות			
2,369	48	325	2,742
פגום			
10,069	4,742	2,208	17,019
סך הכל סיכון אשראי מאזני			
959	-	212	1,171
סיכון אשראי חוץ מאזני			
11,028	4,742	2,420	18,190
סך סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
76	786	43	905
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ג)			
289,572	91,200	43,729	424,501
סך הכל סיכון אשראי כולל של הציבור			
מידע נוסף על סך נכסים שאינם מבצעים			
2,108	22	239	2,369
א. חובות פגומים שאינם צוברים הכנסות ריבית			
12	-	-	12
ב. נכסים שהתקבלו בגין אשראי שסולקו			
2,120	22	239	2,381
סך הכל נכסים שאינם מבצעים של הציבור			
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור			
0.81%			

(א) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ב) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.

(ג) לרבות בגין הלוואות לדיוור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיוור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

סיכון אשראי ונכסים שאינם מבצעים (המשך)

30 בספטמבר 2019			
מסחרי	לדיוור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי^(א):			
189,774	82,305	25,332	297,411
סיכון אשראי מאזני			
83,741	2,383	16,991	103,115
סיכון אשראי חוץ מאזני			
273,515	84,688	42,323	400,526
סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
2,216	422	2,063	4,701
א. לא בעייתי			
4,269	807	593	5,669
ב. סך הכל בעייתי ^(ב)			
1,670	807	220	2,697
השגחה מיוחדת			
515	-	65	580
נחות			
2,084	-	308	2,392
פגום			
6,485	1,229	2,656	10,370
סך הכל סיכון אשראי מאזני			
1,109	-	93	1,202
סיכון אשראי חוץ מאזני			
7,594	1,229	2,749	11,572
סך סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
176	807	50	1,033
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ג)			
281,109	85,917	45,072	412,098
סך הכל סיכון אשראי כולל של הציבור			
מידע נוסף על סך נכסים שאינם מבצעים			
1,789	-	234	2,023
א. חובות פגומים שאינם צוברים הכנסות ריבית			
7	-	-	7
ב. נכסים שהתקבלו בגין אשראי שסולקו			
1,796	-	234	2,030
סך הכל נכסים שאינם מבצעים של הציבור			
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור			
0.71%			

(א) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ב) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.

(ג) לרבות בגין הלוואות לדיוור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיוור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

סיכון אשראי ונכסים שאינם מבצעים (המשך)

31 בדצמבר 2019			
מסחרי	לדיוור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי^(א):			
189,787	83,117	25,740	298,644
סיכון אשראי מאזני			
84,484	2,573	16,748	103,805
סיכון אשראי חוץ מאזני			
274,271	85,690	42,488	402,449
סך סיכון אשראי בדירוג ביצוע אשראי			
סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
1,973	472	1,684	4,129
א. לא בעייתי			
4,175	830	613	5,618
ב. סך הכל בעייתי ^(ב)			
1,524	830	229	2,583
השגחה מיוחדת			
426	-	73	499
נחות			
2,225	-	311	2,536
פגום			
6,148	1,302	2,297	9,747
סך הכל סיכון אשראי מאזני			
865	-	19	884
סיכון אשראי חוץ מאזני			
7,013	1,302	2,316	10,631
סך סיכון אשראי שאינו בדירוג ביצוע אשראי			
92	830	58	980
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ג)			
281,284	86,992	44,804	413,080
סך הכל סיכון אשראי כולל של הציבור			
מידע נוסף על סך נכסים שאינם מבצעים			
1,910	-	234	2,144
א. חובות פגומים שאינם צוברים הכנסות ריבית			
8	-	-	8
ב. נכסים שהתקבלו בגין אשראי שסולקו			
1,918	-	234	2,152
סך הכל נכסים שאינם מבצעים של הציבור			
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור			
0.75%			

(א) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ב) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.

(ג) לרבות בגין הלוואות לדיוור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיוור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

תנועה ביתרת פגומים

תנועה בחובות פגומים בגין אשראי לציבור

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020				
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל	
במיליוני ש"ח				
2,220	-	311	2,531	יתרת חובות פגומים לתחילת התקופה
1,169	49	168	1,386	חובות שסווגו כחובות פגומים במהלך התקופה
(17)	-	(2)	(19)	חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום
(379)	-	(44)	(423)	חובות פגומים שנמחקו
(627)	-	(109)	(736)	חובות פגומים שנפרעו
(1)	-	-	(1)	התאמה מתרגום דוחות כספיים
2,365	49	324	2,738	יתרת חובות פגומים לסוף התקופה

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019				
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל	
במיליוני ש"ח				
2,380	31	340	2,751	יתרת חובות פגומים לתחילת התקופה
1,014	-	133	1,147	חובות שסווגו כחובות פגומים במהלך התקופה
(31)	-	(1)	(32)	חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום
(506)	-	(50)	(556)	חובות פגומים שנמחקו
(712)	(13)	(113)	(838)	חובות פגומים שנפרעו
(45)	(3)	-	(48)	התאמה מתרגום דוחות כספיים
(23)	(15)	(1)	(39)	מימוש השקעה בחברת בת שאוחדה בעבר
2,077	-	308	2,385	יתרת חובות פגומים לסוף התקופה

מזה: תנועה בחובות בעייתיים בארגון מחדש

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020				
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל	
במיליוני ש"ח				
729	-	290	1,019	יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לתחילת התקופה
733	-	159	892	ארגונים מחדש שבוצעו במהלך התקופה
-	-	-	-	חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום בשל ארגון מחדש עוקב
(63)	-	(37)	(100)	חובות בארגון מחדש שנמחקו
(361)	-	(109)	(470)	חובות בארגון מחדש שנפרעו
-	-	-	-	התאמות מתרגום דוחות כספיים
1,038	-	303	1,341	יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לסוף התקופה

מזה: תנועה בחובות בעייתיים בארגון מחדש (המשך)

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019			
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
1,318	8	319	1,645
יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לתחילת התקופה			
239	-	112	351
ארגונים מחדש שבוצעו במהלך התקופה			
-	-	-	-
חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום בשל ארגון מחדש עוקב			
(98)	-	(27)	(125)
חובות בארגון מחדש שנמחקו			
(641)	-	(110)	(751)
חובות בארגון מחדש שנפרעו			
(20)	(1)	-	(21)
התאמה מתרגום דוחות כספיים			
(18)	(7)	(1)	(26)
מימוש השקעה בחברת בת שאוחדה בעבר			
780	-	293	1,073
יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לסוף התקופה			

גילוי, הערכה, סיווג וכללי הפרשה להפסדי אשראי

בנושא הוצאות בגין הפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים שנכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2011 והעדכונים של הוראות אלו ממועד זה. הבנק נוהג לאמוד, להעריך ולעדכן את גובה הפרשה להפסדי אשראי באופן שוטף, בהתאם לניסיון העבר, ניתוח מצבם של הלווים הנבחנים באופן פרטני, וכן בהתאם לתחזיות כלכליות והערכות לגבי השווקים והסקטורים העסקיים השונים.

תנועה ביתרת הפרשה המאזנית להפסדי אשראי בגין החובות הפגומים

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2020			
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
372	-	167	539
יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לתחילת התקופה			
277	-	(17)	260
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי			
(379)	-	(44)	(423)
מחיקות חשבונאיות			
233	-	97	330
גביית חובות שנמחקו חשבונאית בשנים קודמות			
-	-	-	-
התאמות מתרגום דוחות כספיים			
503	-	203	706
יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לסוף התקופה			

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019			
מסחרי	לדיור	פרטי אחר	סך הכל
במיליוני ש"ח			
459	4	150	613
יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לתחילת התקופה			
70	-	(43)	27
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי			
(506)	-	(50)	(556)
מחיקות חשבונאיות			
311	-	102	413
גביית חובות שנמחקו חשבונאית בשנים קודמות			
(2)	-	-	(2)
התאמות מתרגום דוחות כספיים			
(12)	(4)	-	(16)
מימוש השקעה בחברת בת שאוחדה בעבר			
320	-	159	479
יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לסוף התקופה			

למידע נוסף בנוגע לאופן קביעת שיעורי הפרשה קבוצתית ראה פרק [מדיניות חשבונאית בנושאים קריטיים](#).
למידע נוסף בנוגע להפרשות ראה [ביאור 6](#).

להלן פירוט מדדי סיכון האשראי

31 בדצמבר		30 בספטמבר		
2019	2019	2020		
באחוזים				
0.89	0.84	0.94	שיעור יתרת אשראי לציבור פגום מיתרת האשראי לציבור	
0.34	0.36	0.31	שיעור יתרת אשראי לציבור שאינו פגום שנמצא בפיגור של 90 ימים או יותר מיתרת האשראי לציבור	
1.54	1.57	2.09	שיעור סיכון אשראי בעייתי בגין הציבור מסיכון אשראי כולל בגין הציבור	
0.22	0.21	1.05	שיעור ההוצאות בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(א)	
(0.24)	(0.18)	(0.16)	שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור הממוצעת	
1.16	1.15	1.75	שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור	
131.49	137.19	185.79	שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת אשראי לציבור פגום	
94.79	95.73	139.64	שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור, מיתרת אשראי לציבור פגום בתוספת יתרת אשראי לציבור אשר נמצא בפיגור של 90 ימים או יותר	
(20.04)	(15.40)	(9.00)	שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור	

(א) על בסיס שנתי.

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק (המשך)

30 בספטמבר 2019						
הפסדי אשראי ^(א)						
מזה:	מזה:	מזה:	מזה:	מזה:	מזה:	מזה:
סיכון	דירוג	ביצוע	אשראי	סיכון	מחיקות	יתרת
אשראי	אשראי	אשראי	אשראי	אשראי	אשראי	אשראי
כולל ^(א)	אשראי ^(ה)	אשראי ^(ד)	פגום	הכנסות	חשבונאיות	הפרשה
				נטו	נטו	אשראי
במיליוני ש"ח						
בנין פעילות לווים בישראל						
ציבור-מסחרי						
תעשייה	25,612	24,785	652	399	53	150
בנינו ונדל"ן - בינוי ^(ב)	52,558	51,870	444	129	18	14
בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן	30,749	30,224	522	410	(20)	(39)
מסחר	31,195	30,234	910	437	228	177
שרותים פיננסיים	32,544	32,532	11	4	(17)	(9)
ענפים אחרים	44,833	43,653	1,013	333	2	18
סך הכל מסחרי^(ג)	217,491	213,298	3,552	1,712	264	311
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור	85,706	84,476	807	-	14	17
אנשים פרטיים - אחר	44,622	41,874	606	308	113	103
סך הכל ציבור - פעילות בישראל	347,819	339,648	4,965	2,020	391	431
בנקים בישראל וממשלות בישראל	46,171	46,170	-	-	(2)	-
סך הכל פעילות בישראל	393,990	385,818	4,965	2,020	389	431
בנין פעילות לווים בחו"ל						
סך הכל ציבור - פעילות בחו"ל	64,279	60,878	1,493	574	62	73
בנקים וממשלות בחו"ל	44,824	44,824	-	-	-	-
סך הכל פעילות בחו"ל	109,103	105,702	1,493	574	62	73
סך הכל פעילות בישראל ובחו"ל	503,093	491,520	6,458	2,594	451	504

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בנין מכשירים נגזרים. כולל: חובות^(ב), אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 294,142,824,488 מיליון ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) כולל בנין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ד) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בנין הלוואות לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ה) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.
- (ו) כולל הלוואות לדיור, שהועמדו לקבוצות רכישה מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.
- (ז) סיכון האשראי המסחרי כולל יתרה בסך 2,422 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק (המשך)

31 בדצמבר 2019						
הפסדי אשראי ^(א)						
מזה:	מזה:	מזה:	מזה:	מזה:	מזה:	מזה:
סיכון	דירוג	ביצוע	אשראי	סיכון	הוצאות	מחיקות
אשראי	אשראי	אשראי	אשראי	אשראי	הכנסות	חשבונאיות
כוללי ^(א)	אשראי ^(ה)	אשראי ^(ה)	אשראי	פגום	אשראי	נטו
במיליוני ש"ח						
בנין פעילות לווים בישראל						
ציבור-מסחרי						
תעשייה	24,938	24,029	640	388	89	189
בנינו ונדל"ן - בינוי ^(א)	52,689	52,222	294	118	29	24
בנינו ונדל"ן - פעילות בנדל"ן	30,837	30,401	436	331	(128)	(37)
מסחר	30,151	29,343	776	433	235	210
שרותים פיננסיים	33,866	33,848	18	5	(6)	12
ענפים אחרים	45,177	44,057	1,047	366	48	37
סך הכל מסחרי^(א)	217,658	213,900	3,211	1,641	267	435
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור	86,786	85,491	830	-	22	29
אנשים פרטיים - אחר	44,393	42,077	629	311	135	111
סך הכל ציבור - פעילות בישראל	348,837	341,468	4,670	1,952	424	575
בנקים בישראל וממשלות בישראל	43,263	43,263	-	-	(1)	-
סך הכל פעילות בישראל	392,100	384,731	4,670	1,952	423	575
בנין פעילות לווים בחו"ל						
סך הכל ציבור - פעילות בחו"ל	64,243	60,981	1,710	919	186	92
בנקים וממשלות בחו"ל	47,688	47,688	-	-	-	-
סך הכל פעילות בחו"ל	111,931	108,669	1,710	919	186	92
סך הכל פעילות בישראל ובחו"ל	504,031	493,400	6,380	2,871	609	667

(א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בנין מכשירים נגזרים. כולל: חובות^(ב), אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 298,888, 111,819, 10,970, 1,117, 81,237 מיליון ש"ח בהתאמה.

(ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.

(ג) כולל בנין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").

(ד) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בנין הלוואות לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

(ה) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ו) כולל הלוואות לדיור, שהועמדו לקבוצות רכישה מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.

(ז) סיכון האשראי המסחרי כולל יתרה בסך 2,902 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.

הפעילות ומגבלות הסיכון בענף הבינוי והנדל"ן

ענף הבינוי והנדל"ן הינו תחום הפעילות שבו לכנק חשיפת האשראי הגדולה ביותר מבין ענפי המשק העסקיים. בדומה לענפי המשק האחרים, מוגדרים במדיניות האשראי מתודולוגיות ופרמטרים פנימיים למימון עסקאות בכל אחד מענפי המשנה של תחום הנדל"ן.

האשראי לענף הנדל"ן תואם את תיאבון הסיכון של הבנק לאור רמת הסיכון והתמחור ההולם. בשל כך ומתוך רצון להמשיך ולהיות דומיננטיים במימון ענף הנדל"ן הבנק פועל לניצול מיטבי ואפקטיבי של המגבלות הפנימיות והרגולטוריות בנושא.

המעקב אחר תיק האשראי בתחום הנדל"ן מבוצע באופן הדוק תוך ניטור המגמות בנתונים המאקרו כלכליים במשק וניטור התפתחות מאפייני הסיכון של סגמנט זה בבנק.

בנוסף, מנותח הסיכון לתחום הנדל"ן במסגרת תרחיש קיצון מערכתי שהבנק בוחן. במסגרת זו הפסדי האשראי מפולחים לפי ענפי המשנה ובכחנים אל מול תיאבון הסיכון.

בנוסף למגבלה הרגולטורית ובמטרה לנהל באופן אפקטיבי את התמהיל הפנימי של סיכון האשראי, מקפיד הבנק על פיזור גיאוגרפי בין הפרויקטים בהתייחס לביקושים הצפויים וכן על פיזור בין ענפי הפעילות השונים.

בהמשך לפוליסות דומות שנרכשו בעבר, נרכשה בדצמבר 2019 פוליסת ביטוח חדשה לתיק ערבויות מכוח חוק מכר (דירות) ולהתחייבות להוצאת ערבויות אלה ממבטחי משנה בינלאומיים, בעלי דירוג אשראי בינלאומי גבוה. פוליסת הביטוח מבטיחה את הבנק למקרה בו יידרש לשלם בשל חילוט הערבויות, והכל על פי תנאי הפוליסה. רכישת הביטוח מאפשרת להפחית את ההון המרותק בגין סיכון האשראי הנובע מהנפקת הערבויות תוך שימוש בפוליסה "כמפחיתת סיכון אשראי" (ההפחתה הינה בהתאם לדירוג מבטחי המשנה). הביטוח הינו בגין פרויקטים שיחלו עד ליום 31 בדצמבר 2020.

ביום 12 בינואר 2020 פרסם בנק ישראל עדכון להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 315 בנושא מגבלת חבות ענפית. העדכון מאפשר לבנקים להעמיד אשראי נוסף בהיקף של 4% מתיק האשראי למימון פרויקטים תשתיתיים אשר נכללים במסגרת ענף "עבודות הנדסה אזרחית", מעבר לאשראי בהיקף של 20% לשאר תחומי הבינוי והנדל"ן.

השפעת משבר הקורונה

ככלל ההערכה היא כי ענף "הבנייה למגורים" יפגע פחות מענפים אחרים ורוב החברות אשר נכנסו "חזקות" למשבר, לאחר עשור של גאות בתחום, יעברו אותו בצורה טובה יחסית לחברות הפעילות בענפי משק אחרים. יחד עם זאת, חברות חשופות יותר מתמיד להיבטים תזרימיים לאור השפעות המשבר והסגר השני, ובפרט ההאטה במכירות והעיכובים בבנייה. בנוסף, ככל שהמשבר יתארך, צפויה השפעה על שוק המניבים, משרדים ומסחר גדול וההערכה היא כי שיעורי התפוסה ושכר דירה ירדו.

הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בענף באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים.

כמו כן, לאור העלייה ברמת הסיכון, הבנק מקפיד לאורך כל תקופת המשבר על תהליכי חיתום אשראי קפדניים. במסגרת זו, חודדו דגשים בהעמדת אשראי בתקופת המשבר והודקו תהליכי החיתום של הבנק ומתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר מוקדי סיכון וההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות ככל שיידרש.

לצד זאת הבנק בוחן את הדרכים למתן סיוע ללקוחות הבנק שנקלעו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר. במסגרת זו מובאות בחשבון השפעות המשבר ונעשית בחינה מעמיקה של הלקוחות נוכח המשבר.

כחלק ממאמציו של הבנק לתמוך בצרכי לקוחותיו ולצלוח את תקופת המשבר יישם הבנק את הנחיות בנק ישראל.

הבנק יישם את הנחיות בנק ישראל מיום 21 באפריל 2020 בנושא דגשים פיקוחיים לגבי טיפול בחובות ודיווח לציבור ומיום 11 באוקטובר 2020 בנושא אירוע נגיף הקורונה - דגשים פיקוחיים לשינויים נוספים בתנאי הלוואה.

בנוסף, הבנק אימץ את המתווה האחיד שגובש על ידי בנק ישראל מיום 7 במאי 2020 אשר עודכן והורחב ביום 13 ביולי 2020 לדחיית תשלומי הלוואות ואת ההרחבה הנוספת של המתווה המקיף הנ"ל מיום 29 בספטמבר 2020 (ונכנס לתוקף החל מ-1 באוקטובר 2020). בהתאם לנוסח ההנחיות והמתווים הנ"ל פועל הבנק לאישור בקשות של לקוחות עסקיים לשינוי בתנאי הלוואותיהם בעיקר באמצעות דחיית תשלומים. על פי המתווה המקיף המעודכן הנ"ל התקופה להגשת הבקשה לדחיית תשלומי הלוואות הוארכה עד לסוף השנה, קרי, עד לתאריך 31 בדצמבר 2020. הארכת התקופה כוללת את כל סוגי הלוואות: משכנתאות, אשראי צרכני ואשראי לעסקים.

ככלל, דחיית התשלומים ניתנה ללווים שערב המשבר שילמו את הלוואות כסדרן ושנקלעו למשבר זמני עקב נגיף הקורונה, כשלהערכת הבנק צפוי כי יצלחו את המשבר.

ביום 15 במרס 2020 במסגרת ההקלות הרגולטוריות ושירותים לציבור, שניתנו למערכת הבנקאית על רקע התפשטות נגיף הקורונה, קבע בנק ישראל במסגרת הוראת השעה שבנקים יוכלו להגדיל את האשראי לענף הבינוי והנדל"ג, כך שסך האשראי (בניכוי תשתיות לאומיות) יעלה משיעור של 20% ל-22% מסך כל תיק האשראי של הבנק (סך המגבלה, כולל תשתיות, תעמוד על 24%). תוקף הוראת השעה הוארך ביום 16 בספטמבר 2020 בשישה חודשים עד ל-31 במרס 2021 (להלן - מועד תום תוקף ההוראה). עם זאת, כדי לאפשר לבנק לחזור לשיעור של 20%, תמשיך ההקלה לחול עוד 24 חודשים ובלבד ששיעור החבות לא יעלה על השיעור במועד תום תוקף ההוראה.

נכון ליום 30 בספטמבר 2020 הבנק עומד במגבלות הרגולטוריות הקבועות בהוראה.

למידע נוסף בגין סגמנט זה ראה פרק [סיכוני אשראי בדוח על הסיכונים וכדוח הדירקטוריון וההנהלה לשנת 2019](#).

קבוצות לווים¹

הקבוצה מקיימת תהליכי מעקב סדורים על מנת לוודא כי היא ממלאת אחר מגבלות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313 בנושא מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לווים.

ביום 1 באוגוסט 2018 פרסם הפיקוח על הבנקים תיקון להוראה הנ"ל. על פי התיקון, חשיפה של בנק ל"קבוצת לווים חברת כרטיסי אשראי" לא תעלה על 15% מהון התאגיד הבנקאי, וזאת בדומה למגבלה החלה על חשיפה ל"קבוצת לווים בנקאית". הוראה זו תכנס לתוקף באופן מדורג בתוך 3 שנים ממועד ההפרדה של חברת כרטיסי אשראי מהתאגיד הבנקאי. ביום 27 באוקטובר 2019 פרסם הפיקוח על הבנקים עדכון נוסף להוראה הנ"ל. העדכון קובע כי חבות נטו של לווה העוסק בפעילות ספקולטיבית ושאינו לווה מפוקח, תוגבל לשיעור של 10% מהון התאגיד הבנקאי (חלף מגבלה של 15%). מגבלה זו תחול גם על החבות המצטברת של לווים כאמור השייכים לקבוצת לווים העוסקים בפעילות ספקולטיבית (זאת חלף מגבלת קבוצת לווים רגילה של 25%).

נכון ליום 30 בספטמבר 2020, הבנק עומד במגבלות הקבועות בהוראה.

חשיפה למדינות זרות

חלק א' - מידע בדבר סך כל החשיפות למדינות זרות, ובדבר חשיפות למדינות שסך סכום החשיפה לכל אחת מהן הוא מעל 1% מסך הנכסים או מעל 20% מסך ההון לצורך חישוב יחס ההון, לפי הנמוך ביניהם:

30 בספטמבר 2020			
חשיפה ^(א)ב)			
מאזנית	חוץ מאזנית ^(א)	סך הכל	
במיליוני ש"ח			
30,882	5,962	36,844	ארה"ב
17,430	7,635	25,065	בריטניה
3,191	2,060	5,251	צרפת
1,123	1,964	3,087	שוויץ
4,800	1,574	6,374	גרמניה
22,280	2,141	24,421	אחרות
79,706	21,336	101,042	סך הכל החשיפה למדינות זרות
1,102	240	1,342	מזה: סך החשיפות למדינות ה-GIPS ^(א)
1,074	703	1,777	מזה: סך החשיפות למדינות ה-LDC ^(א)
1,253	265	1,518	מזה: סך החשיפות למדינות עם בעיות נזילות ^(א)

[ראה הערות בעמוד הבא](#)

¹ קבוצת לווים הם כל אלה יחד: הלווה, אדם השולט בו וכל מי שנשלט על ידי אלה, למעט בנקים. כאשר תאגיד נשלט על ידי יותר מאדם אחד יש לכלול בקבוצת לווים אחת את אותם שולטים שהתאגיד הנשלט הוא מהותי עבורם (כגון: מבחינה הונית), לרבות התאגיד הנשלט וכל מי שנשלט על ידם. כאשר תאגיד מוחזק על ידי יותר מאדם אחד, יש לכלול מחזיק שאין לו שליטה, שהתאגיד המוחזק הוא מהותי עבורו (כגון: מבחינה הונית), יחד עם התאגיד המוחזק וכן כל מי שנשלט על ידם בקבוצת לווים אחת. לווים הקשורים באופן שפגיעה ביציבות הפיננסית של אחד מהם עלולה להשליך על היציבות הפיננסית של האחר, או שאותם גורמים עלולים להשליך על היציבות הפיננסית של שניהם.

חשיפה למדינות זרות (המשך)

30 בספטמבר 2019			
חשיפה ^{(א)(ב)}			
סך הכל	חוץ מאזנית ^(ג)	מאזנית	במיליוני ש"ח
33,378	6,474	26,904	ארה"ב
23,576	9,794	13,782	בריטניה
4,074	1,786	2,288	צרפת
3,070	1,557	1,513	שוויץ
6,338	1,271	5,067	גרמניה
15,764	2,054	13,710	אחרות
86,200	22,936	63,264	סך הכל החשיפה למדינות זרות
917	152	765	מזה: סך החשיפות למדינות ה-GIPS ^(ד)
2,101	900	1,201	מזה: סך החשיפות למדינות ה-LDC ^(ה)
454	227	227	מזה: סך החשיפות למדינות עם בעיות נזילות ^(ו)
31 בדצמבר 2019			
חשיפה ^{(א)(ב)}			
סך הכל	חוץ מאזנית ^(ג)	מאזנית	במיליוני ש"ח
35,857	6,771	29,086	ארה"ב
21,892	8,660	13,232	בריטניה
5,360	1,756	3,604	צרפת
2,832	1,762	1,070	שוויץ
6,842	1,356	5,486	גרמניה
19,553	2,069	17,484	אחרות
92,336	22,374	69,962	סך הכל החשיפה למדינות זרות
1,314	206	1,108	מזה: סך החשיפות למדינות ה-GIPS ^(ד)
2,239	827	1,412	מזה: סך החשיפות למדינות ה-LDC ^(ה)
556	150	406	מזה: סך החשיפות למדינות עם בעיות נזילות ^(ו)

(א) החשיפה למדינות זרות מוצגת על בסיס סיכון סופי.

(ב) סיכון אשראי מאזני וחוף מאזני, סיכון אשראי מסחרי בעייתי וחובות פגומים מוצגים לפני השפעת ההפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת הביטחונות המותרים לניכוי לצורך מגבלות על חבות של לווה וקבוצת לווים ולפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.

(ג) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוף מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, לפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.

(ד) החשיפה למדינות ה-GIPS כוללת את המדינות: יוון, איטליה, פורטוגל וספרד.

(ה) החשיפה למדינות ה-LDC כוללת את המדינות המוגדרות כמדינות פחות מפותחות, שהינן ארצות המסווגות על ידי הבנק העולמי כבעלות הכנסה נמוכה או בינונית.

(ו) חשיפה למדינות זרות עם בעיות נזילות כפי שהוגדר על ידי בנק ישראל (מדינה אשר מקבלת סיוע כספי מ-IMF או שהתחייבויותיה מדורגות בדירוג אשראי CCC או נמוך יותר). הסכום מתייחס ל-20 מדינות (ב-30 בספטמבר 2019 מתייחס ל-10 מדינות, ב-31 בדצמבר 2019 מתייחס ל-13 מדינות).

חלק ב' - לימים 30 בספטמבר 2020, 30 בספטמבר 2019 ו-31 בדצמבר 2019, אין חשיפה מאזנית מצרפית למדינות זרות שסך החשיפה לכל אחת מהן הינו בין 0.75% לבין 1% מסך הנכסים במאוחד או בין 15% לבין 20% מההון, לפי הנמוך.

חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים

חשיפת האשראי למוסדות פיננסיים זרים מתייחסת לבנקים מסחריים, חברות החזקה בנקאיות, בנקים להשקעות, חברות ביטוח וגופים פיננסיים אחרים.

הבנק מנהל מעקב הדוק אחר מצבם של בנקים בעולם ומנתח באופן תדיר את איתנותם הפיננסית. הבנק מנהל רשימה מצומצמת של בנקים איכותיים שמולם יש חשיפות אשראי קבוצתיות.

השפעת משבר הקורונה

במהלך הרבעון הראשון על רקע ההשלכות המהותיות של אירוע נגיף הקורונה והתנודתיות הגבוהה בשווקים הפיננסיים חל גידול במרווחי האשראי של כלל המוסדות הפיננסיים המקומיים והזרים שאליהם חשוף הבנק. במקביל לתנודתיות בשווקים והחששות ממיתון עולמי החלו הבנקים המרכזים בעולם במהלכים במטרה לתמוך במערכות הפיננסיות בעולם ובכלל זה צעדים כגון: הקלה בדרישות ההון, הקלה ביישום רפורמות חשבונאיות, מתן כלי נזילות לבנקים ועוד.

ברבעון השני חל צמצום משמעותי במרווחי האשראי של הבנקים ומוסדות פיננסיים זרים אליהם חשוף הבנק. במהלך הרבעון השלישי נרשמה ירידה מדודה נוספת במרווחי האשראי.

הבנק המשיך את הניטור אחר מוסדות פיננסיים זרים זאת כחלק מאופן ניהול החשיפה למוסדות פיננסיים זרים והתאים את החשיפה בהתאם לשינויים אותם זיהה בסביבת הסיכון. ניהול זה מביא בחשבון בין היתר:

- יחסים פיננסיים שונים כגון יחסי ההון, יחסי הנזילות ועוד כפי שמפורסמים על ידי הבנקים.
- הערכת השוק כפי שמשקפת בשווי השוק של מניותיהם ובסיכון כפי שנאמד בעזרת נגזרי האשראי (CDS) ומרווחי האג"ח שלהם.
- הדירוג על פי סוכנויות הדירוג הבינלאומיות.
- חוסנה הפיננסי של המדינה בה נמצא מרכז פעילותו של הבנק.
- הצעדים שנקטה המדינה במטרה לתמוך במערכת הפיננסית שלה ובכלכלתה.
- מגבלות כמותיות על היקף החשיפה לבנק בודד ולמדינה.

עיקר החשיפה לבנקים ומוסדות פיננסיים זרים הינה בדירוגי השקעה. הבנק אינו סבור כי בנקים ומוסדות פיננסיים אלו נמצאים ברמת סיכון גבוהה.

להלן חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים^(א)

ליום 30 בספטמבר 2020 ^(א)			
חשיפת אשראי נוכחית	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(ב)	סיכון אשראי מאזני ^(ג)	
במיליוני ש"ח			
			חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(א)
24,274	606	23,668	AAA עד AA-
5,861	716	5,145	A+ עד A-
757	201	556	BBB+ עד BBB-
105	7	98	BB+ עד B-
141	-	141	ללא דרוג
31,138	1,530	29,608	סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים

[ראה העחת בעמוד הבא.](#)

להלן חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים^(א) (המשך)

ליום 30 בספטמבר 2019 ^(ה)			
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(א)	חשיפת אשראי נוכחית	
במיליוני ש"ח			
חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(ד)			
18,066	723	18,789	AA- עד AAA
4,808	468	5,276	A- עד A+
187	108	295	BBB- עד BBB+
32	11	43	B- עד BB+
204	-	204	ללא דרוג
23,297	1,310	24,607	סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים

ליום 31 בדצמבר 2019 ^(ה)			
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(א)	חשיפת אשראי נוכחית	
במיליוני ש"ח			
חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(ד)			
19,527	762	20,289	AA- עד AAA
4,526	470	4,996	A- עד A+
220	231	451	BBB- עד BBB+
160	11	171	B- עד BB+
148	-	148	ללא דרוג
24,581	1,474	26,055	סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים

- (א) מוסדות פיננסיים זרים כוללים: בנקים, בנקים להשקעות, דיילרים/ברוקרים, חברות ביטוח וגופים מוסדיים.
 (ב) פיקדונות בבנקים, אשראי לציבור, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים אחרים בגין מכשירים נגזרים (שווי הוגן של נגזרים) והשקעות באגרות חוב כולל אגרות חוב של בנקים מסוג Subordinated ב-30 בספטמבר 2020 בשווי של 625 מיליון ש"ח (ב-30 בספטמבר 2019 - 476 מיליון ש"ח וב-31 בדצמבר 2019 - 527 מיליון ש"ח).
 (ג) בעיקר ערבויות והתחייבויות למתן אשראי (ללא נגזרים חוץ מאזניים).
 (ד) הבנק משתמש בדירוג של סוכנות Moody's ו-S&P בלבד לדירוג המוסדות הפיננסיים הזרים אליהם קיימת חשיפת אשראי.
 (ה) נכון לימים 30 בספטמבר 2020, 30 בספטמבר 2019 ו-31 בדצמבר 2019, לא קיים סיכון אשראי בעייתי מול מוסדות פיננסיים זרים.

הערות:

- חשיפות האשראי אינן כוללות השקעות בניירות ערך מגובי נכסים (למידע נוסף ראה [ביאור 5](#)).
- חלק מהבנקים קיבלו תמיכות ממשלתיות באופנים שונים, ובכלל זה בהשקעה ישירה בהון הבנק, בערבות ממשלתית לתיקי נכסים מסוימים של הבנקים, בערבויות לגיוס מקורות לבנקים, וכו'.
- למידע נוסף לגבי הרכב חשיפות האשראי בגין מכשירים נגזרים מול בנקים ודיילרים/ברוקרים (מקומיים וזרים) ראה [ביאור 11](#).

סיכונים בתיק הלוואות לדיור

התפתחויות בסיכונים אשראי

ההתפתחויות שחלו במשך בשנים האחרונות (סביבת ריבית נמוכה, ביצועי מחיר למשתכן ועלייה מתונה במחירי הדיור) הביאו לגידול משמעותי בהיקף האשראי לדיור בישראל, הן למטרת מגורים והן למטרת השקעה. תיק הלוואות לדיור מנוטר באופן שוטף תוך ניתוח המגמות במאפייני ובמוקדי הסיכון. בכלל זה מבוצע מעקב אחר התפלגות האשראי לפי בסיסי הצמדה, יכולת החזר חודשי, ריבית, שיעור מימון ודירוג אשראי בהתאם למודל הסטטיסטי הפנימי של הבנק. הבנק מקפיד על מדיניות חיתום מאוזנת הלוקחת בחשבון את יכולת החזר של הלווה, בסיס הצמדה והריבית, שיעור המימון ועוד, זאת תוך עמידה בכל דרישות הפיקוח על הבנקים.

במסגרת העמדת הלוואות לדיוור, מעמיד הבנק גם הלוואות פרטניות למשתתפים בקבוצת רכישה. מימון במסגרת קבוצת רכישה נותן מענה לביקושי שוק של התארגנויות פרטיות, בעלי קרקע היסטוריים וכיו"ב. מהיבט הסיכון, המימון ניתן לאוכלוסיות שונות, בפזיור גיאוגרפי, ולאחר שכל לווה עובר בדיקת יכולת סילוק הלוואה.

במהלך התקופה המדווחת חל גידול בהעמדות אשראי חדש ("ביצועים") לעומת התקופה המקבילה אשתקד בקשר עם ביקושים לאשראי לדיוור בישראל, הן למטרת מגורים והן למטרת השקעה ביחס לתקופה המקבילה אשתקד.

להלן נתונים על ביצועי הלוואות חדשות שניתנו והלוואות שמחזרו לרכישת דירת מגורים ובמשכון דירת מגורים בישראל

	לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		שיעור השינוי
	2019	2020	
	במיליוני ש"ח		ב-%
מכספי הבנק	10,253	11,978	16.8
מכספי האוצר	115	109	(5.2)
סך כל הלוואות חדשות	10,368	12,087	16.6
הלוואות שמחזרו	1,798	2,134	18.7
סך כל ביצועים	12,166	14,221	16.9

השפעת משבר הקורונה

כתוצאה ממשבר הקורונה, בקרב משקי הבית קיימת אי וודאות כלכלית לאור הגידול המשמעותי בשיעור מבקשי התעסוקה. במידה שגלי ההדבקה יימשכו ובעקבותיהם ההגבלות, הפגיעה בקרב שיעור הבלתי מועסקים ומשקי הבית צפויה להיות גבוהה אף יותר. מניסיון עבר, לפרמטר זה עלולה להיות השפעה שלילית על תיק האשראי לדיוור.

לאור אופיו המתמשך של המשבר טרם ניתן לאמוד את עוצמת הפגיעה בתיק הלוואות לדיוור של הבנק. הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים.

כמו כן, לאור העלייה ברמת הסיכון, הבנק מקפיד לאורך כל תקופת המשבר על תהליכי חיתום אשראי קפדניים. במסגרת זו, חודדו דגשים בהעמדת אשראי בתקופת המשבר והודקו תהליכי החיתום של הבנק ומתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר מוקדי סיכון וההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות ככל שיידרש.

לצד זאת הבנק בוחן את הדרכים למתן סיוע ללקוחות הבנק שנקלעו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר. במסגרת זו מובאות בחשבון השפעות המשבר ונעשית בחינה מעמיקה של הלקוחות נוכח המשבר.

כחלק ממאמציו של הבנק לתמוך בצרכי לקוחותיו ולצלוח את תקופת המשבר יישם הבנק את הנחיות בנק ישראל.

ביום 15 במרס 2020 פרסם בנק ישראל מספר הקלות רגולטוריות ובהן: הקלה במגבלות על הלוואות למשקי בית לכל מטרה במשכון דירה. הבנק אימץ הקלה זו בכדי לסייע ללקוחותיו לאחר שהשתכנע כי הלקוחות הללו יוכלו לצלוח את המשבר.

ביום 27 באפריל 2020 פרסם בנק ישראל הוראת שעה על פיה הבנקים רשאים להעמיד לרוכשי הדירות משכנתא בהתבסס על הכנסתם טרם היציאה לחל"ת ובהתקיים מספר תנאים. אישור זה צפוי לסייע ללקוחות הבנק לקבל משכנתא בתקופה של יציאה לחל"ת או ירידה למשרה חלקית בשל משבר הקורונה. הבנק אימץ הקלה זו בכדי לסייע ללקוחותיו לאחר שהשתכנע כי הלקוחות הללו יוכלו לצלוח את המשבר.

הבנק יישם את הנחיות בנק ישראל מיום 21 באפריל 2020 בנושא דגשים פיקוחיים לגבי טיפול בחובות ודיווח לציבור ומיום 11 באוקטובר 2020 בנושא אירוע נגיף הקורונה - דגשים פיקוחיים לשינויים נוספים בתנאי הלוואה.

בנוסף, הבנק אימץ את המתווה האחד שגובש על ידי בנק ישראל מיום 7 במאי 2020 אשר עודכן והורחב ביום 13 ביולי 2020 לדחיית תשלומי הלוואות ואת ההרחבה הנוספת של המתווה המקיף הנ"ל מיום 29 בספטמבר 2020 (נכנס לתוקף החל מ-1 באוקטובר 2020). בהתאם לנוסח ההנחיות והמתווים הנ"ל פועל הבנק לאישור בקשות של אנשים פרטיים לשינוי בתנאי הלוואותיהם בעיקר באמצעות דחיית תשלומים. על פי המתווה המקיף המעודכן הנ"ל התקופה להגשת הבקשה לדחיית תשלומי הלוואות הוארכה עד לסוף השנה, קרי, עד לתאריך 31 בדצמבר 2020. הארכת התקופה כוללת את כל סוגי הלוואות: משכנתאות, אשראי צרכני ואשראי לעסקים.

ככלל, דחיית התשלומים ניתנה ללווים שערב המשבר שילמו את הלוואות כסדרן ושנקלעו למשבר זמני עקב נגיף הקורונה, כשלהערכת הבנק צפוי כי יצלחו את המשבר.

החל מחודש אוגוסט 2020 הבנק מאפשר בתנאים מסוימים ללקוחות אשר שלמו את הלוואות הדיור שלהם כסדרן, לקבל דחיה של תשלום קרן הלוואה (גרייס חלקי) לתקופה של עד שנתיים.

התפתחות יתרת האשראי לדיור נטו בישראל

	יתרת תיק האשראי	
	שיעור השינוי	במיליוני ש"ח
31 בדצמבר 2018	3.8	79,944
31 בדצמבר 2019	4.8	83,746
30 בספטמבר 2020	4.5	87,496

בשנים 2018 ו-2019 חל גידול בהיקף האשראי לדיור. הגידול נמשך גם בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2020, בין היתר על רקע ההתעוררות בשוק הנדל"ן כתוצאה מהבשלת פרויקטים של מחיר למשתכן.

במסגרת הניטור אחר מוקדי הסיכון בתיק הלוואות לדיור נערך מעקב גם על מאפייני התיק ומאפייני האשראי החדש, וכיניהם על התפלגות האשראי החדש לפי שיעורי מימון (שיעור מימון הינו היחס בין סך האשראי שאושר ללווה, אף אם טרם הועמד כולו או חלקו בפועל, לבין שווי הנכס המשועבד בעת העמדת מסגרת האשראי) ויחס החזר (יחס החזר מוגדר כיחס בין ההכנסה החודשית הפנויה ובין החזר החודשי).

התפתחות יתרת האשראי לדיור נטו לפי בסיסי הצמדה וכשיעור מיתרת תיק האשראי של הבנק

סך כל תיק האשראי במיליוני ש"ח	מגזר לא צמוד		מגזר צמוד מדד		מגזר מט"ח	
	ריבית קבועה		ריבית משתנה		ריבית משתנה	
	שיעור מתיק	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור מתיק	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור מתיק	יתרה במיליוני ש"ח
31 בדצמבר 2018	18.6	14,848	15.8	18,503	1.2	79,944
31 בדצמבר 2019	19.3	16,182	16.1	19,012	0.9	83,746
30 בספטמבר 2020	20.6	17,974	15.8	19,302	0.7	87,496

התפתחות האשראי החדש לדיור על פי מסלולי ריבית בישראל

להלן התפתחות ביצועי האשראי החדש על פי מסלולי ריבית משתנה וקבועה (הלוואה בריבית משתנה הינה הלוואה שהריבית שהיא נושאת עשויה להשתנות לאורך תקופת חיי הלוואה):

	2018		2019		2020	
	ממוצע שנתי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון ראשון	רבעון שני
שיעור מביצוע						
באחוזים						
קבועה - צמודה	17.1	19.7	22.0	20.3	18.8	16.7
משתנה כל 5 שנים ומעלה - צמודה	17.2	20.4	19.0	19.4	18.7	18.5
משתנה עד 5 שנים - צמודה	-	-	-	0.1	-	-
קבועה - לא צמודה	28.1	23.2	23.2	24.4	29.1	28.0
משתנה כל 5 שנים ומעלה - לא צמודה	5.3	3.7	3.0	3.3	2.8	3.3
משתנה עד 5 שנים - לא צמודה	32.0	33.0	32.6	32.3	30.6	33.4
משתנה - מט"ח	0.3	-	0.2	0.3	0.2	0.1

שיעור האשראי החדש שהעמיד הבנק בהלוואות לדיור בריבית משתנה בתקופה המדווחת עמד על 54.1% בדומה לכ-55.0% במהלך שנת 2019 ושנת 2018. הנתונים מתייחסים לכל מסלולי הריבית המשתנה ומגורי ההצמדה השונים לרבות הלוואות בהן הריבית משתנה מדי תקופה של 5 שנים ומעלה. בנטרול הלוואות בהן שיעור הריבית המשתנה, משתנה מדי תקופה של 5 שנים ומעלה, אשר הוראת המפקח מחריגה אותה מהגדרת הלוואות בריבית משתנה, שיעור האשראי לדיור בריבית משתנה שהועמד בתקופה המדווחת עמד על 32.5% בדומה ל-32.5% בשנת 2019.

נתונים המתייחסים לאשראי חדש לדיור בישראל

במהלך התקופה המדווחת הועמדו הלוואות חדשות לדיור בסך של 11.7 מיליארד ש"ח מכספי הבנק.

ההלוואה הממוצעת שהועמדה על ידי הבנק בתשעת החודשים הראשונים לשנת 2020 היתה 772 אלפי ש"ח, לעומת 729 אלפי ש"ח בשנת 2019 ו-717 אלפי ש"ח בשנת 2018.

להלן יתרת תיק הלוואות לדיור והיתרות מעל 90 יום פיגור בישראל

שנת דיווח	יתרת חוב רשומה	סכום בפיגור	שיעור הסכום בפיגור
	במיליוני ש"ח		
	ב-%		
31 בדצמבר 2018	80,417	862	1.07
31 בדצמבר 2019	84,212	830	0.99
30 בספטמבר 2020	88,145	786	0.89

יתרת ההפרשה להפסדי אשראי ליום 30 בספטמבר 2020, הכוללת את ההפרשה הקבוצתית על הלוואות לדיור הינה 650 מיליון ש"ח המהווה 0.74% מיתרת האשראי לדיור, לעומת יתרת ההפרשה ליום 31 בדצמבר 2019, בסך של 466 מיליון ש"ח המהווה 0.56% מיתרת האשראי לדיור.

התפתחות ביתרות אשראי חדש שניתן בישראל בשיעור מימון מעל 60%

להלן התפתחות האשראי החדש שהעמיד הבנק בשיעור מימון הגבוה מ-60% (שיעור מימון הינו היחס בין סך האשראי שאושר ללווה, אף אם טרם הועמד כולו או חלקו בפועל, לבין שווי הנכס המשועבד, בעת העמדת מסגרת האשראי):

שיעור מימון	2020			2019			2018	
	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	ממוצע שנתי
מעל 60 ועד 70 כולל	19.8	19.9	18.7	16.0	17.9	18.0	16.9	17.4
מעל 70 ועד 75 כולל	18.6	18.2	19.4	16.8	17.4	19.2	16.4	15.5
מעל 75	0.1	0.1	0.2	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2

(א) מסך האשראי החדש שהעמיד הבנק.

התפתחות שיעור מימון יתרת תיק האשראי בישראל

שיעור המימון הממוצע של יתרת תיק האשראי ליום 30 בספטמבר 2020 עומד על 45.3% בדומה ל-45.4% בתקופה מקבילה אשתקד. יחס זה מחושב בהתבסס על שווי הנכס המשועבד, בעת העמדת מסגרת האשראי.

התפתחות באשראי חדש, בו יחס ההחזר נמוך מ-2.5 בישראל

יחס ההחזר מוגדר כיחס בין ההכנסה החודשית הפנויה ובין ההחזר החודשי. שיעור הלוואות בהן יחס ההחזר נמוך מ-2.5 במועד אישור האשראי שהועמדו בתקופה המדווחת, עמד על 0.28% מסך העמדות האשראי החדשות לעומת 0.54% בשנת 2019. חישוב זה תואם את הנחיות בנק ישראל לצורך הדיווח על פי הוראה 329.

התפתחות באשראי חדש, בו מועדי הפירעון ארוכים מ-25 שנה בישראל

שיעור האשראי החדש של הלוואות לדיור, בהן מועדי הפירעון על פי חוזי הלוואה ארוכים מ-25 שנה, עמד בתקופה המדווחת בממוצע על כ-37.5% מסך האשראי החדש שהועמד, לעומת שיעור ממוצע של כ-38.3% במהלך שנת 2019 ושל כ-36% בשנת 2018.

סיכון אשראי לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדיור)

האשראי הפרטי, אשר יכולת ההחזר שלו מבוססת בעיקרה על כושר ההשתכרות של משק הבית, מאופיין בפיזור נרחב מאוד של לווים, במגוון של מוצרי אשראי (הלוואות לסוגיהן, עו"ש, כרטיסי אשראי) ובהיקף נמוך (בממוצע) של אשראי ללקוח בודד. פעילות הלקוחות הפרטיים מרוכזת, רובה ככולה, בחטיבה הבנקאית.

במטרה להתמודד עם היקפי האשראי הפרטי ועם מוטת השליטה הרחבה הנדרשת לניהולו, וכן במטרה ליישם ממשל תאגידי נאות, הורחבו וחוזקו בשנים האחרונות מספר פונקציות, הן בחטיבה הבנקאית המהווה קו הגנה ראשון, והן בחטיבה לניהול סיכונים המהווה קו הגנה שני.

מדיניות האשראי הפרטי, אותה מגבשת החטיבה לניהול סיכונים בשיתוף החטיבה הבנקאית, מהווה נדבך מרכזי בהתוויית תיאבון הסיכון ובהכוננת הניהול השוטף של פעילות זאת.

לאור העלייה שחלה בשנים האחרונות ברמת המינוף של משקי הבית בישראל, בנוסף להקפדה על תהליכי החיתום, הניהול והבקרה ברמת הלוואה הבודד, הורחב והוגבר גם הניטור השוטף אחר האשראי הפרטי ברמה האגרגטיבית, בין השאר על בסיס סט מדדים פנימי.

השפעת משבר הקורונה

כתוצאה ממשבר הקורונה, בקרב משקי הבית קיימת אי וודאות כלכלית לאור הגידול המשמעותי בשיעור מבקשי התעסוקה. במידה שגלי ההדבקה יימשכו ובעקבותיהם גם ההגבלות, הפגיעה בקרב שיעור הבלתי מועסקים ומשקי הבית צפויה להיות גבוהה אף יותר. מניסיון עבר, לפרמטר זה עלולה להיות השפעה שלילית על תיק האשראי לאנשים פרטיים.

לאור אופיו המתמשך של המשבר טרם ניתן לאמוד את עוצמת הפגיעה בתיק האשראי לאנשים פרטיים של הבנק.

הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים.

כמו כן, לאור העלייה ברמת הסיכון, הבנק מקפיד לאורך כל תקופת המשבר על תהליכי חיתום אשראי קפדניים. במסגרת זו, חודדו דגשים בהעמדת אשראי בתקופת המשבר והודקו תהליכי החיתום של הבנק, ומתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר מוקדי סיכון וההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות ככל שיידרש.

לצד זאת הבנק בוחן את הדרכים למתן סיוע ללקוחות הבנק שנקלעו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר. במסגרת זו מובאות בחשבון השפעות המשבר ונעשית בחינה מעמיקה של הלקוחות נוכח המשבר.

כחלק ממאמציו של הבנק לתמוך בצרכי לקוחותיו ולצלוח את תקופת המשבר הבנק יישם את הנחיות בנק ישראל מיום 21 באפריל 2020 בנושא דגשים פיקוחיים לגבי טיפול בחובות ודיווח לציבור ומיום 11 באוקטובר 2020 בנושא אירוע נגיף הקורונה - דגשים פיקוחיים לשינויים נוספים בתנאי הלוואה.

בנוסף, הבנק אימץ את המתווה האחד שגובש על ידי בנק ישראל מיום 7 במאי 2020 אשר עודכן והורחב ביום 13 ביולי 2020 לדחיית תשלומי הלוואות ואת ההרחבה הנוספת של המתווה המקיף הנ"ל מיום 29 בספטמבר 2020 (נכנס לתוקף החל מ 1 באוקטובר 2020). בהתאם לנוסח הנחיות והמתווים הנ"ל פועל הבנק לאישור בקשות של אנשים פרטיים לשינוי בתנאי הלוואותיהם בעיקר באמצעות דחיית תשלומים. על פי המתווה המקיף המעודכן הנ"ל התקופה להגשת הבקשה לדחיית תשלומי הלוואות הוארכה עד לסוף השנה, קרי, עד לתאריך 31 בדצמבר 2020.

ככלל, דחיית התשלומים ניתנה ללווים שערב המשבר שילמו את הלוואות כסדרן ושנקלעו למשבר זמני עקב נגיף הקורונה, כשלהערכת הבנק צפוי כי יצלחו את המשבר. ביחס להלוואות צרכניות עד 100 אלף ש"ח הנחיות בנק ישראל כוללות גם מרכיב דחיה ללא שקול דעת הבנק.

הלן התפתחות יתרות סיכון האשראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

יתרת סיכון אשראי במיליוני ש"ח	
31 בדצמבר 2018	44,407
31 בדצמבר 2019	44,387
30 בספטמבר 2020	43,317

להלן התפלגות של סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי התקופה הנותרת לפירעון (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

31 בדצמבר 2019		30 בספטמבר 2020		
שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	
18.6	5,158	17.6	4,538	עד שנה
18.0	4,992	18.7	4,821	מעל שנה עד 3 שנים
37.8	10,464	36.1	9,339	מעל 3 שנים עד 5 שנים
14.9	4,117	14.4	3,719	מעל 5 שנים עד 7 שנים
1.4	385	4.9	1,263	מעל 7 שנים
9.3	2,561	8.3	2,154	ללא תקופת פירעון ^(א)
100.0	27,677	100.0	25,834	סך הכל

(א) יתרה זאת כוללת יתרות חובה בחשבונות עובר ושב ויתרות אשראי בפיגור.

להלן התפלגות סיכון האשראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי גודל החבות ללווה בודד (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

31 בדצמבר 2019		30 בספטמבר 2020		גודל סיכון האשראי באלפי ש"ח	מ-
שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	עד	
11.6	5,155	12.3	5,324	25	-
14.7	6,526	15.2	6,602	50	25
13.4	5,939	14.0	6,053	75	50
11.8	5,226	12.1	5,249	100	75
17.5	7,758	17.5	7,590	150	100
12.3	5,480	11.9	5,146	200	150
10.4	4,637	9.7	4,218	300	200
8.3	3,666	7.3	3,135		מעל 300
100.0	44,387	100.0	43,317		סך הכל סיכון אשראי כולל

להלן התפלגות סיכון האשראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי מוצרי אשראי עיקריים (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

31 בדצמבר 2019		30 בספטמבר 2020		
שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	
14.5	6,454	12.6	5,458	יתרות עובר ושב ויתרות מנוצלות בכרטיסי אשראי
3.1	1,368	2.7	1,181	הלוואות לרכישת רכב (ששועבד)
44.7	19,855	44.3	19,195	הלוואות אחרות
62.3	27,677	59.6	25,834	סך הכל סיכון אשראי מאזני
14.8	6,564	15.9	6,876	מסגרת עובר ושב לא מנוצלת
22.5	9,971	23.9	10,349	מסגרת כרטיסי אשראי לא מנוצלת
0.4	175	0.6	258	סיכון אשראי חוץ מאזני אחר
37.7	16,710	40.4	17,483	סך הכל סיכון אשראי חוץ מאזני
100.0	44,387	100.0	43,317	סך הכל סיכון אשראי כולל

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק בחלוקה למגזרי הצמדה ובסיסי ריבית (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

30 בספטמבר 2020					
	סיכון האשראי המאזני	מט"ח	צמוד	לא צמוד	
שיעור מהתיק	סך הכל				
ב-%					במיליוני ש"ח
95.1	24,569	50	39	24,480	הלוואות בריבית משתנה
4.9	1,265	9	23	1,233	הלוואות בריבית קבועה
100.0	25,834	59	62	25,713	סך הכל סיכון אשראי מאזני

31 בדצמבר 2019					
	סיכון האשראי המאזני	מט"ח	צמוד	לא צמוד	
שיעור מהתיק	סך הכל				
ב-%					במיליוני ש"ח
95.0	26,302	60	41	26,201	הלוואות בריבית משתנה
5.0	1,375	20	29	1,326	הלוואות בריבית קבועה
100.0	27,677	80	70	27,527	סך הכל סיכון אשראי מאזני

להלן יתרות תיק הנכסים הפיננסיים של האנשים הפרטיים בבנק בעלי סיכון אשראי כולל (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

	30 בספטמבר	31 בדצמבר
	2020	2019
	במיליוני ש"ח	
פיקדונות הציבור	95,517	83,167
תיקי ניירות ערך	48,188	56,885
סך תיק הנכסים הפיננסיים	143,705	140,052
סך החבות הכוללת ללקוחות בעלי תיק נכסים פיננסיים	34,123	34,227

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי גובה ההכנסה הקבועה^(א) לחשבון (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

	30 בספטמבר 2020		31 בדצמבר 2019	
	במיליוני ש"ח	ב-%	במיליוני ש"ח	ב-%
גובה הכנסה				
חשבונות ללא הכנסה קבועה לחשבון	2,050	7.9	1,852	6.7
מזה: חשבונות לפירעון אשראי ^(ב)	1,417	5.5	964	3.5
נמוכה מ-10 אלפי ש"ח	7,509	29.1	7,959	28.8
הגבוהה מ-10 אלפי ש"ח ונמוכה מ-20 אלפי ש"ח	9,148	35.4	9,831	35.5
בגובה 20 אלפי ש"ח ומעלה	7,127	27.6	8,035	29.0
סך הכל	25,834	100.0	27,677	100.0

(א) הכנסה קבועה לחשבון (לפי תעודת זהות) כוללת את הזיכויים הקבועים בחשבון לקוח ובכלל זה משכורת, העברות מבנק/מחשבון אחר, הפקדות מזומן ושיקים ועוד. ההכנסה הקבועה החודשית מחושבת על בסיס ממוצע ההכנסה במשך מספר חודשים רצופים, ובנטרול זיכויים חריגים.

(ב) חשבונות לפירעון אשראי הינם חשבונות שהפעילות היחידה המבוצעת בהם הינה פירעון הלוואה בלבד, בעוד שיעקר פעילותו השוטפת של הלקוח מרוכזת בבנק אחר.

כאמור לעיל, מדיניות האשראי של הבנק לאנשים פרטיים מבוססת על יכולת שירות החוב של הלווה מתוך ההכנסות. בהלימה לכך, למעלה מ-90% מהאשראי המאזני הינו בקרב בעלי הכנסה קבועה.

הלך התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

30 בספטמבר		31 בדצמבר	
2020		2019	
במיליוני ש"ח			
אשראי לא בעייתי	25,179	27,065	
אשראי בעייתי לא פגום	331	302	
אשראי בעייתי פגום	324	310	
סך הכל סיכון אשראי מאזני	25,834	27,677	
שיעור סיכון האשראי הבעייתי מסך סיכון אשראי מאזני לאנשים פרטיים	2.5%	2.2%	
מחיקות חשבונאיות, נטו	124	111	
יתרת הפרשה להפסדי אשראי	751	641	

למידע נוסף ובכלל זה הנוגע לחובות בעייתיים והוצאות בגין הפסדי אשראי ראה [ביאור 6 וביאור 13](#) ובפרק החשיפה לסיכונים, סיכוני אשראי סעיף [סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק](#).

חשיפת הבנק למימון ממונף

בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 נקבע כי מדיניות אשראי של בנק תתייחס, בין היתר, למימון ממונף. הבנק פועל על פי עקרונות ייחודיים במדיניות האשראי לסגמנט זה, ובכלל זה בהיבט של פרמטרים פיננסיים, סמכויות אשראי ועוד.

למידע נוסף ראה [דוח הדירקטוריון והנהלה לשנת 2019](#).

יתרות האשראי המצרפיות ללווים ממונפים אשר לכל אחד מהם יתרת אשראי בסכום המהווה לפחות 0.5% מהון רוברד 1 של הבנק

30 בספטמבר			31 בדצמבר		
2020			2019		
מאזני	חוץ מאזני	סך הכל	מאזני	חוץ מאזני	סך הכל
במיליוני ש"ח					
-	-	-	181	153	334
307	-	307	490	220	710
580	20	600	735	28	763
336	5	341	729	2	731
936	8	944	235	-	235
150	195	345	76	-	76
85	151	236	-	-	-
340	-	340	-	-	-
2,734	379	3,113	2,446	403	2,849

סיכוני שוק

סיכון שוק מוגדר כסיכון להפסד הנובע משינוי בשווי הנכסים וההתחייבויות בשל שינוי ברמת מחירים בשווקים, שינוי בשיעורי ריבית, שער חליפין, אינפלציה ומחירי מניות. החשיפה לסיכוני שוק מתבטאת בתוצאות העסקיות, בשווי ההון של הנכסים וההתחייבויות, בהון העצמי ובתזרימי המזומנים.

הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים בנושא ניהול סיכוני השוק של הקבוצה, לרבות הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 333 בנושא "ניהול סיכון ריבית" ומספר 339 בנושא "ניהול סיכוני שוק". במסגרת יישום הוראות אלה נקבעו עקרונות יסוד לאופן ניהול הסיכונים ובקרתם, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון, הגדרת אמצעי הבקרה והכלים למדידת הסיכונים ואמצעי הבקרה והפיקוח על סיכונים אלה, תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

השפעת משבר הקורונה

משבר הקורונה הינו אירוע משמעותי המשבש את הפעילות העסקית והכלכלית ומלווה בחוסר וודאות משמעותית לגבי אורכו ומידת השפעתו. השלכות המשבר על הכלכלה העולמית והמקומית וכן על עסקי הבנק עלולות להיות מהותיות.

עם התפשטות נגיף הקורונה, חלה עלייה ברמת התנדויות של גורמי הסיכון בשווקים הפיננסיים ונרשמו ירידות ערך משמעותיות בשווקי המניות והאשראי הסחיר, ותנודות חריפות בעקומי הריבית חסרי הסיכון ושערי החליפין. החל מהרבעון השני של השנה התנדויות בשווקים התמתנה וחלה התאוששות בשוק ההון. עם זאת חוסר הוודאות בשווקים עדיין קיים, והתנדויות בשווקים הפיננסיים יכולה להימשך. על רקע המשבר, הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות השליליות באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים. כמו כן, הבנק מבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות ומקפיד, על ניהול סיכונים מוקפד תוך בחינה מתמדת של התפתחות האירועים ודרכי הפעולה, על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, ככל שיידרש.

מדיניות ניהול סיכוני השוק

מדיניות ניהול סיכוני השוק מהווה ביטוי לאסטרטגיית ניהול סיכון השוק של הקבוצה. זאת, לצד הנהלים הקיימים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיתוח ובקרה אחר סיכוני השוק. המדיניות נועדה מחד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים תוך הערכת הסיכונים והסיכויים שיכולים לנבוע מהחשיפה לסיכונים וזאת בהשוואה לרווח הצפוי מהם, ומאידך, נועדה להפחית את רמת הסיכון הנובעת מהפעילות השוטפת של הבנק, ובכלל זה לשמור על רמת נזילות גבוהה.

המדיניות מהווה כלי חשוב להגדרת תיאבון הסיכון של הבנק בתחום הנוסטרו, חדרי העסקות וחשיפות השוק בכלל קבוצת לאומי. המדיניות מגדירה את הממשל התאגידי, חלוקת האחריות הארגונית ומנגנוני האסקלציה. תיאבון הסיכון בא לידי ביטוי במגבלות שנקבעו.

במסגרת המדיניות לניהול סיכוני השוק נקבעו מגבלות דירקטוריון לכל גורם סיכון שוק מהותי. כמו כן, נקבעו מגבלות ברמת מנהלת סיכונים ראשית ומגבלות נוספות משלימות למגבלות אלו. מגבלות אלו נועדו להגביל את הנזק שעלול להיגרם כתוצאה משינויים לא צפויים בגורמי הסיכון השונים הקיימים בשווקים, כגון: שיעורי הריבית, אינפלציה, שערי חליפין, מרווחי אשראי סחיר ומחירי מניות.

ברבעון הרביעי 2019 אישר הדירקטוריון את הכללת חשיפות הריבית בגין ההתחייבויות הפנסיוניות בניכוי נכסי תכנית בניהול התיק הבנקאי ומעבר לניהול החשיפות על בסיס שווי הון, ללא שינוי בתאבון הסיכון. המדידה החדשה נכנסה לתוקף בשנת 2020.

החשיפות לסיכוני שוק מנהלות באופן שוטף ברמת הקבוצה. חברות הבת בחו"ל קובעות מדיניות לניהול סיכוני שוק בהלימה עם המדיניות הקבוצתית ומסגרות הסיכון שאושרו בה וכן בהתאם לרגולציה המקומית והסביבה העסקית בה הן פועלות. המידע על מצב החשיפות בפועל בהתאם למסגרות שנקבעו מתקבל מהחברות הבנות ומובא בחשבון בניהול הכולל של החשיפות בקבוצה.

ניהול סיכוני השוק מתבצע בשני מוקדי סיכון עיקריים: התיק הבנקאי והתיק למסחר. הגדרת התיק למסחר נגזרת מהוראות באזל והיא כוללת את תיק ניירות הערך הסחיר של הבנק ועסקות נגזרים בפעילות הסחירה שאינם, בהכרח, לצרכי גידור. הפעילות למסחר מתבצעת בדסקים ייעודיים. הגדרת התיק הבנקאי כוללת את העסקות אשר אינן כוללות בתיק למסחר.

במטרה לפקח ולבקר אחר יישום מדיניות ניהול סיכוני השוק, מקבל הדירקטוריון לפחות אחת לרבעון דיווח על עיקרי החשיפות לסיכוני שוק אל מול המגבלות שהוקצו, הצפת הסיכונים המרכזיים לפי קווי פעילות, מוצרים ומוקדי סיכון של הקבוצה, ודיווח על אירועים חריגים.

חשיפה לסיכוני שוק הנובעים מההתחייבויות הפנסיוניות לעובדים

הבנק מיישם את כללי החשבונאות בארה"ב בנושא זכויות עובדים, כפי שנקבעו על ידי בנק ישראל. המחויבות האקטוארית לעובדים בעלת מח"מ ארוך ומושפעת באופן משמעותי משינויים בריבית ההיוון. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבויות האקטואריות לזכויות עובדים מחושב כפי הוראות בנק ישראל על בסיס תשואת אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח קבוע של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

בשנת 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מבנק ישראל לפיו, עבור מדידת הלימות ההון, היוון ההתחייבויות לזכויות עובדים יבוצע על פי עקום ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות, כאמור, מעקום אג"ח ממשלת ישראל ומרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. אישור זה מיתן באופן משמעותי את התנודתיות של ההון הפיקוחי הנובעת משינויים בריבית ההיוון. תוקף האישור הוארך עד וכולל 31 בדצמבר 2024.

כנגד חלק מההתחייבות האקטוארית, קיימת השקעה ב"נכסי התכנית" שנועדה לשרת מחויבות זו, באמצעות השקעה בנכסים מגוונים ומפוזרים כדוגמת מניות ונכסי חוב. ההשקעה כפופה למגבלות רגולטוריות ומגבלות הנקבעות על ידי הקופות המנהלות את נכסי התכנית.

למידע כמותי אודות סיכוני שוק ראה פרק [סיכון שוק בדוח על הסיכונים](#).

סיכון הריבית

סיכון הריבית הוא הסיכון לרווחים או להון הנובע מתזוזות בשיעורי הריבית והוא נובע ממספר מקורות, כלהלן: סיכון תמחור מחדש (הבדלי עיתוי בתקופות לפירעון ובמועדי התמחור מחדש של נכסים, התחייבויות ופוזיציות חוץ מאזניות), סיכון עקום התשואה (תזוזות בלתי צפויות של עקום התשואה), סיכון בסיס Basis Risk (מתאם לא מושלם בשינויים של שיעורי הריבית בשווקים פיננסיים שונים או במכשירים שונים הדומים במאפייני התמחור מחדש) וסיכון אופציונליות (שינוי בעיתוי או בהיקף של תזרים מזומנים של מכשיר פיננסי עקב שינויים בשיעורי ריבית השוק).

הבנק מנהל את סיכון הריבית והשפעתו על השווי, תחת הנחות שונות של שינויים בריבית, לרבות תרחישים של שינויים קיצוניים בריבית על בסיס תרחישים היסטוריים וסימולציות היפותטיות. בנוסף נעשה שימוש במודל האומד את השינוי בהכנסה המימונית הצפויה, כתוצאה משינויים בריבית ובמרווח העתידי ורגישות של ההון הפיקוחי, הכולל את ההשפעות על ההון וקרן ההון כתוצאה משינוי מיידי בריבית. על מדדים אלה קיימות מגבלות ברמות היררכיה שונות.

סיכון הריבית נמדד ומנוהל בפועל על בסיס הנחות התנהגותיות שונות באשר לזמני הפירעון של הנכסים וההתחייבויות. על פי ניסיון העבר, הבנק מתייחס לחלק מיתרות העו"ש כהתחייבות לזמן ארוך. כמו כן, קיימות הנחות בהתייחס לפירעונות המוקדמים במשכנתאות על בסיס מודל סטטיסטי המנסה לחזות את הפירעונות המוקדמים כתלות בריבית. להערכות אלו חשיבות גדולה בניהול סיכוני הריבית, בין היתר בשל הגידול המשמעותי ביתרות אלו בשנים האחרונות.

מדידת החשיפה לשינויים בריבית מבוצעת הן לעלייה והן לירידת ריבית בכל מגזר הצמדה. מדידה זו נועדה לבחון את רגישות מבנה שווי הנכסים וההתחייבויות הקיים לשינויי ריבית, ולכן החישוב המבוצע נעשה מבלי לשנות את מבנה הנכסים וההתחייבויות.

מתחילת שנת 2020 הבנק מנהל את החשיפה לשינויים בריבית על בסיס שווי הוגן, תוך התחשבות בחשיפות הריבית בגין ההתחייבויות הפנסיוניות בניכוי נכסי התכנית. מתחילת השנה חל גידול משמעותי בחשיפת השווי ההוגן לשינויים בריבית, וכן נרשמו תנודות בחשיפה בעיקר במחצית הראשונה של השנה על רקע השפעת המשבר והתנודתיות בשוקי ההון.

יובהר כי קיים חוסר וודאות לגבי ההשלכות של התמשכות מגפת הקורונה והשפעתם על שוקי ההון בארץ ובעולם.

למידע נוסף ראה פרק [סיכון הריבית בדוח על הסיכונים](#).

LIBOR

בחודש יולי 2017 הכריזה הרשות להתנהלות פיננסית בבריטניה (FCA) כי תחדל לדרוש מבנקים בפאנל המיצוע של ה-LIBOR (ליבור) לצטט ריביות החל מסוף שנת 2021. בהתאם, אין להניח המשך פרסום שיעורי הליבור ממועד זה.

בעקבות ההודעה, גופים רגולטוריים שונים באנגליה, אירופה, יפן וארה"ב הקימו צוותי עבודה ייעודיים לצורך זיהוי ואימוץ עוגנים חדשים להחלפת ריביות הליבור עבור כל אחד מחמשת המטבעות (דולר ארה"ב, אירו, לירה שטרלינג, ין יפני, ופרנק שווייצרי). חלק מן החלופות המובילות מבוססות בשלב זה על ריביות שמשקפות ריבית נטולת סיכון (risk free), בניגוד לריביות הליבור המשקללות גם סיכון אשראי של הבנקים. בהתאם, עשוי המעבר לעוגני ריביות נטולות סיכון לחייב תוספת של מרווח הנגזר מן הסיכון. הפרמטרים לחישובו של אותו מרווח טרם הוגדרו עבור כל סוגי המוצרים הקיימים בשוק. נכון להיום, גובשו עוגנים לתקופות של יום אחד כלכד (overnight) ולא ברור עדיין, האם העוגנים החדשים יכללו מגוון רחב של תקופות מיומן (כמו ריבית הליבור), כיצד יבוצע הפרסום של ריביות מעבר ליום, באילו מועדים ובאילו אמצעים וכיצד תבוצע המרה של שיעורי הריבית, ביחס לעסקאות קיימות מסוגים שונים על בסיס הליבור.

חלק מן הגופים הרגולטוריים כבר יצאו בהנחיות אופרטיביות כלפי שחקני השוק המקומיים, בדרישה להגביר את השימוש בבסיסי הריבית החדשים, מתוך כוונה לבסס שוק סחיר בבסיסי ריבית אלו.

ביום 23 באוקטובר 2020 פרסם האיגוד הבינ"ל לנגזרים (ISDA) פרוטוקול ונספח לטובת הגדרת פרמטרים לצורך עדכון בסיס הריבית ולביצוע התאמות במקרה של הפסקת פרסום הליבור ביחס לעסקאות בנגזרים (בין OTC או בסליקה מרכזית). שני המסמכים צפויים להיכנס לתוקף רק החל מיום 25 בינואר 2021, בכפוף לאישור הפרוטוקול או החלה בילטרלית של הנספח על ידי שני הצדדים לעסקה, ומאפשרים החלתו הן ביחס לעסקאות שיבוצעו ממועד זה ואילך והן ביחס לעסקאות נגזרים OTC שיהיו בתוקף נכון לאותו מועד. הבנק לומד את עיקרי הפרסום של ISDA, מתוך כוונה להיערך להחלה של תנאיו על העסקאות הרלוונטיות.

הבנק הקים צוות בהובלת ראש חטיבת שוקי ההון לצורך היערכות לקראת השינוי הצפוי הנגזר מן האמור לעיל. במסגרת ההיערכות, הבנק מבצע מיפוי חשיפות ומוצרים רלוונטיים, ובחינת סיכונים הכרוכים בהחלפת ריביות הליבור, בחינת השינויים הנדרשים במערכות הבנק לצורך ביצוע המעבר לעוגנים החדשים ועוד.

הבנק שלח גילוי ללקוחות רלוונטיים לגבי הרפורמה, לצד פרסום קובץ שאלות ותשובות באתר הבנק (<https://www.leumi.co.il/Articles/46370/>) במטרה ליידע את לקוחותיו בשינויים הצפויים. כחלק מאותה היערכות, הבנק בוחן קיומו של מנגנון, במסגרת הטפסים הסטנדרטיים השונים של הבנק, המתיר לבנק, בנסיבות מוגדרות מראש, לבצע החלפה של ריביות הליבור בעוגני ריבית חלופיים לאחר שתתגבש וודאות בשווקים הפיננסיים לגבי העוגנים החלופיים המקובלים ובכפוף להנחיות בנק ישראל, ומבצע עדכונים בטפסיו במידת הצורך.

למעבר לעוגנים חדשים עלולה להיות השפעה על השווי של מוצרים שונים, כגון: נגזרי ריבית, אגרות חוב, אשראים ועוד וכתוצאה מכך השפעה על רווחי התאגיד הבנקאי ועל חשיפותיו. בהתאם להערכות שביצע הבנק, לא קיימת לבנק חשיפה מאזנית מהותית בחוזים המתייחסים לליבור הנמשכים מעבר לשנת 2021. בבנק קיימת חשיפה לריביות הליבור במסגרת פעילות בעסקאות נגזרים המעוגנת, בין תחת הסכמי ISDA (שכאמור צפויים להיות מטופלים בהתאם להנחיות של ISDA) ובין תחת הסדרים אחרים שהחשיפה בגינם אינה מהותית. הבנק ממשיך לעקוב אחר פרסומים בחו"ל ובישראל ואחר הנחיות רגולטוריות בקשר לרפורמה.

השלכות חשבונאיות

להפסקת השימוש בליבור כאמור והמעבר למדדי ריבית חלופיים צפויות להיות השפעות חשבונאיות שונות במספר תחומים, אשר הינם, בין היתר:

- חשבונאות גידור - הבנק יידרש לבחון את השלכות השינוי על קשרי הגידור הקיימים, התייעוד שבוצע בגינם והרחבתו לצורך שילוב השינויים שבוצעו. כל זאת במסגרת אימוץ התקינה החשבונאית שתאפשר את ביצוע ההתאמות הנדרשות.
  - הסכמי חוב (debt modification) - הסכמי חוב שלא כוללים התייחסות ל-fallback עשויים לחייב ביצוע תיקונים (modification) להסכמים אלו. הבנק יידרש לבחון האם תיקונים אלו יטופלו כגריעה של החוזים הקיימים והכרה לראשונה בחוזים החדשים כאשר ההפרש יוכר בדוח רווח והפסד או לחילופין כהמשך (continuation) של החוזים הקיימים באמצעות עדכון שיעור הריבית האפקטיבית.
  - שיעורי היוון - מעבר למדדי ריבית חלופיים עשוי להביא לשינויים בשיעורי היוון המשמשים כנתון (input) במודלים שונים לצורך הערכה (valuation) של נכסים והתחייבויות שונים, כגון: מכשירים פיננסיים, חכירות, נגזרים, ירידות ערך לנכסים לא פיננסיים.
  - מדרג השווי ההוגן - חלק ממדדי הריבית החלופיים (כדוגמת שיעור ה-SOFR) חדשים יחסית פורסמו לאחרונה. על כן, צפוי כי חוזים המתייחסים למדדי הריבית החלופיים הללו יסווגו ברמה 2 או 3 במדרג השווי ההוגן.
- עדכון תקינה ASU 2020-04 המהווה עדכון לנושא 848 בקודיפיקציה בדבר רפורמת ריביות הייחוס, מאפשר:
- טיפול בשינויים בחוזים אשר משפיעים על הסכום והעיתוי של תזרימי המזומנים החוזיים הנובעים מהפסקת שימוש בריביות ייחוס כתוצאה מהרפורמה כהמשך של החוזים הקיימים ללא ניתוח נוסף חלף יישום חשבונאות תיקון.
  - אי ביצוע בחינה מחדש של נגזרים משובצים שהוגדרו כקשורים באופן ברור והדוק למאפיינים הכלכליים ולסיכונים של החוזה המארח.
  - לשנות את התנאים הקריטיים של המכשיר המגדר המיועד מבלי לבטל את ייעוד יחסי הגידור.
  - בחירה חד פעמית למכור ו/או לסווג מחדש אגרות חוב שסווגו כמוחזקות לפדיון לפני 1 בינואר 2020 ואשר קשורות לריביות אשר מושפעות מרפורמת ריביות הייחוס, לתיק הזמין למכירה או לתיק למסחר.
- הבנק נערך לביצוע השינוי באמצעות מיפוי חשיפות ומוצרים רלבנטיים ובחינת סיכונים הכרוכים בהחלפת ריביות הליבור כולל בחינת השינויים הנדרשים במערכות הבנק לצורך ביצוע המעבר לעוגנים החדשים.

מידע כמותי על סיכון ריבית - ניתוח רגישות
שווי הוגן נטו מותאם^(א) של המכשירים הפיננסיים של הבנק וחברות מאוחדות שלו

30 בספטמבר 2020			
שקל	מט"ח	סך הכל	
במיליוני ש"ח			
שווי הוגן נטו מותאם ^(א)	22,258	(3,993)	18,265
מזה: תיק בנקאי	17,395	(3,794)	13,601

30 בספטמבר 2019			
שקל	מט"ח	סך הכל	
במיליוני ש"ח			
שווי הוגן נטו מותאם ^(א)	21,816	(705)	21,111
מזה: תיק בנקאי	18,776	(250)	18,526

31 בדצמבר 2019			
שקל	מט"ח	סך הכל	
במיליוני ש"ח			
שווי הוגן נטו מותאם ^(א)	20,112	(1,526)	18,586
מזה: תיק בנקאי	18,416	(1,576)	16,840

ראה הערות [בעמוד 79](#).

למידע נוסף בדבר ההנחות ששימשו לחישוב השווי הוגן המותאם של המכשירים הפיננסיים ראה [ביאור 15.א](#).

השפעת תרחישים של שינויים בשיעורי הריבית על שווי הוגן נטו מותאם^(*) על הבנק וחברות מאוחדות שלו

30 בספטמבר 2020			
סך הכל*	מט"ח	שקל	במיליוני ש"ח
שינויים מקבילים			
538	(150)	688	עלייה במקביל של 1%
632	(93)	725	מזה: תיק בנקאי
(973)	149	(1,122)	ירידה במקביל של 1%
(1,068)	89	(1,157)	מזה: תיק בנקאי
שינויים לא מקבילים			
383	8	375	התלכה ⁽²⁾
(455)	(89)	(366)	השטחה ⁽¹⁾
(89)	(163)	74	עליית ריבית בטווח הקצר
131	218	(87)	ירידת ריבית בטווח הקצר
30 בספטמבר 2019			
סך הכל*	מט"ח	שקל	במיליוני ש"ח
שינויים מקבילים			
1,780	449	1,331	עלייה במקביל של 1%
1,862	428	1,434	מזה: תיק בנקאי
(2,386)	(562)	(1,824)	ירידה במקביל של 1%
(2,444)	(518)	(1,926)	מזה: תיק בנקאי
שינויים לא מקבילים			
690	139	551	התלכה ⁽²⁾
(511)	(109)	(402)	השטחה ⁽¹⁾
369	69	300	עליית ריבית בטווח הקצר
(394)	(65)	(329)	ירידת ריבית בטווח הקצר
31 בדצמבר 2019			
סך הכל*	מט"ח	שקל	במיליוני ש"ח
שינויים מקבילים			
1,685	197	1,488	עלייה במקביל של 1%
1,693	192	1,501	מזה: תיק בנקאי
(2,283)	(280)	(2,003)	ירידה במקביל של 1%
(2,337)	(306)	(2,031)	מזה: תיק בנקאי
שינויים לא מקבילים			
667	19	648	התלכה ⁽²⁾
(567)	(98)	(469)	השטחה ⁽¹⁾
267	(49)	316	עליית ריבית בטווח הקצר
(287)	53	(340)	ירידת ריבית בטווח הקצר

ראה הערות [בעמוד 79](#).

הערה: בטבלה זו מוצג השינוי בשווי הוגן נטו המותאם של כל המכשירים הפיננסיים, בהנחה שחל השינוי שצוין בכל שיעורי הריבית בכל מגזרי ההצמדה.

השפעת תרחישים של שינויים בשיעורי הריבית על הכנסות ריבית נטו ועל הכנסות מימון שאינן מריבית^(א)

30 בספטמבר 2020			
	הכנסות ריבית	הכנסות מימון שאינן מריבית	סך הכל*
במיליוני ש"ח			
שינויים מקבילים			
עלייה במקביל של 1%	231	291	522
מזה: תיק בנקאי	231	385	616
ירידה במקביל של 1%	(231)	(289)	(520)
מזה: תיק בנקאי	(231)	(385)	(616)
30 בספטמבר 2019			
	הכנסות ריבית	הכנסות מימון שאינן מריבית	סך הכל*
במיליוני ש"ח			
שינויים מקבילים			
עלייה במקביל של 1%	500	229	729
מזה: תיק בנקאי	500	330	830
ירידה במקביל של 1%	(500)	(253)	(753)
מזה: תיק בנקאי	(500)	(330)	(830)
31 בדצמבר 2019			
	הכנסות ריבית	הכנסות מימון שאינן מריבית	סך הכל*
במיליוני ש"ח			
שינויים מקבילים			
עלייה במקביל של 1%	456	183	639
מזה: תיק בנקאי	456	209	665
ירידה במקביל של 1%	(456)	(135)	(591)
מזה: תיק בנקאי	(456)	(209)	(665)

(א) שווי הוגן נטו של המכשירים הפיננסיים, למעט פריטים לא כספיים ולאחר השפעת התחייבות לזכויות עובדים וייחוס לתקופות של פיקדונות לפי דרישה.

(ב) התללה - ירידה בריבית בטווח הקצר ועלייה בריבית בטווח הארוך.

(ג) השטחה - עלייה בריבית בטווח הקצר וירידה בריבית בטווח הארוך.

(ד) חישוב החשיפה לירידת ריבית ב-1% מבוסס על הורדת שיעור הריבית על האשראי והפיקדונות בשיעור זה ומהווה אמת מידה בהתאם לסטנדרטים המקובלים והנחות שונות. ההפסד בפועל כתוצאה מירידה של הריבית ב-1% עלול להיות גבוה יותר, מאחר ואין וודאות לגבי היכולת להשית ריבית שלילית על הפיקדונות וחשבונות העו"ש, בעיקר של הלקוחות הקמעונאיים.

* לאחר השפעות מקוזות.

סיכון שער חליפין

במהלך התקופה המדווחת ההשפעה של שינוי בשערי חליפין על הרווח אינה מהותית מאחר והבנק אינו מנהל חשיפות משמעותיות במגזר המט"ח.

סיכון נזילות

סיכון הנזילות הוא הסיכון הנוצר בשל אי הוודאות ביחס לאפשרות לגייס מקורות ו/או למימוש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי. מדיניות ניהול סיכון הנזילות מהווה חלק אינטגרלי מהניהול העסקי האסטרטגי של קבוצת לאומי והיא מותאמת לדרישות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 342 בנושא "ניהול סיכון נזילות" ודרישות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 221 בנושא "יחס כיסוי הנזילות", המאמצת את המלצות ועדת באזל 3, לחישוב יחס מזערי לנזילות LCR (Liquidity Coverage Ratio), תוך ביצוע התאמות למשק הישראלי.

החל מיום 1 בינואר 2017 יחס כיסוי הנזילות המזערי שהבנק והקבוצה נדרשים לעמוד בו הינו 100%.

לאומי שומר על רמת נזילות נאותה, באמצעות השקעת תיק הנוסטרו בנכסים איכותיים ומפוזרים בשקלים ובמט"ח אשר תאפשר לו לעמוד בכל צורכי הנזילות במגוון תרחישי קיצון, ובאמצעות מדיניות גיוס של מקורות יציבים ומגוונים ולטווחי זמן שונים בדגש על גיוס פיקדונות מקמעונאים וכן גיוס של אג"ח לתקופות ארוכות.

לאומי מקיים מעקב שוטף אחר מצב הנזילות שלו באמצעות מדדים המיועדים להתריע על שינויים במצב הנזילות, בין היתר באמצעות מודל רגולטורי וכן מודלים פנימיים שפותחו בלאומי בהתאם להוראת בנק ישראל, ובהתאם לסטנדרטים המקובלים בעולם.

השפעת משבר הקורונה

עם התפשטות נגיף הקורונה, חלה עלייה ברמת התנודתיות של גורמי הסיכון בשווקים הפיננסיים ונרשמו ירידות ערך משמעותיות בשווקי המניות והאשראי הסחיר, ותנודות חריפות בעקומי הריבית חסרי הסיכון ושערי החליפין. החל מהרבעון השני של השנה התנודתיות בשווקים התמתנה וחלה התאוששות בשוק ההון. עם זאת חוסר הוודאות בשווקים עדיין קיים, והתנודתיות בשווקים הפיננסיים יכולה להימשך. במהלך הרבעון השלישי היחס גדל בעיקר בגין גידול בפיקדונות הציבור בקיזוז פירעון כתבי התחייבות. לכל אורך התקופה הנסקרת יחס ה-LCR במט"ח ובכלל המטבעות היה גבוה מהדרישה הרגולטורית.

יחס כיסוי הנזילות של התאגיד הבנקאי (המודל הרגולטורי)^(א)

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום			
31 בדצמבר		30 בספטמבר	
2019	2019	2020	
באחוזים			
א. בנתוני המאוחד			
123	121	137	
יחס כיסוי הנזילות			
100	100	100	
יחס כיסוי הנזילות המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים			
ב. בנתוני התאגיד הבנקאי			
121	120	136	
יחס כיסוי הנזילות			
100	100	100	
יחס כיסוי הנזילות המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים			

(א) מחושב על בסיס ממוצע תצפיות ימיות.

למידע נוסף ראה פרק [סיכון נזילות בדוח על הסיכונים וביאור 99](#).

סיכונים תפעוליים

סיכון תפעולי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים.

קבוצת לאומי פועלת במגוון רחב של פעילויות פיננסיות ולפיכך חשופה לסיכונים תפעוליים הכוללים, בין היתר, סיכונים אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיים, סיכונים המשכיות עסקית וסיכונים מעילות והונאות.

תפיסת ניהול הסיכון הינה בהלימה לאסטרטגית קבוצת לאומי, מהווה בסיס להגדרת סובלנות הסיכון, לאופן ניהול הסיכון והמשל התאגידי ולקביעת המיקוד והדגשים בתהליכי ניהול הסיכונים התפעוליים, ומאפשרת ניהול סיכונים מושכל וממוקד תוך תעדוף משימות ומשאבים.

במהלך התקופה המדווחת לא חלו שינויים מהותיים במבנה המשל התאגידי, במדיניות ובמסגרת ניהול הסיכון התפעולי.

השפעת משבר הקורונה

משבר הקורונה הינו אירוע משמעותי המשבש את הפעילות העסקית והכלכלית ומלווה בחוסר וודאות משמעותית לגבי אורכו ומידת השפעתו. השלכות המשבר על הכלכלה העולמית והמקומית וכן על עסקי הבנק עלולות להיות מהותיות.

הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות השליליות באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים כמו כן, הבנק מבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות ומקפיד, לאורך כל תקופת המשבר, על ניהול סיכונים מוקדם תוך בחינה מתמדת של האירועים ודרכי הפעולה, על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, ככל שיידרש וזאת בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 355 בנושא ניהול המשכיות עסקית ומדיניות הבנק בנושא זה.

בוצעו התאמות בתהליכי עבודה והבקרה אשר נבחנו בשיתוף כלל הגורמים הרלבנטיים ובכללם: המשכיות עסקית, גורמים עסקיים, ניהול סיכונים, אבטחת מידע, ציות וייעוץ משפטי.

במטרה לוודא כי החשיפה נשארת בגבולות סובלנות הסיכון נקבעו בקרות עסקיות, תהליכיות ומיכוניות המגדרות את הסיכונים.

יש לציין כי מאחר ומדובר בתצורת עבודה דינמית המשתנה מעת לעת מתקיים תהליך שוטף לבחינת השינויים הנדרשים בתהליכי העבודה והתאמתם לסובלנות הסיכון.

סיכון אבטחת מידע וסייבר

לאומי ממשיך לקדם מתן שירותים פיננסיים באמצעות פלטפורמות דיגיטליות ומרחיב את השימוש בטכנולוגיות מתקדמות. כפועל יוצא, המרחב לתקיפות סייבר והחשיפה של לאומי להתממשות סיכונים סייבר גדלים בהתאמה.

מרחב הסייבר מתאפיין בחוסר וודאות ובדינמיות גבוהה של סוגי ההתקפות, היקפן ועוצמתן. התממשות של אירוע סייבר עלולה לגרום לנזקים כספיים, לגניבת מידע בנקאי רגיש, לשיבוש הפעילות והרציפות התפקודית ואף לפגיעה במוניטין הבנק.

ניהול הסיכון והגנת הסייבר מיושמים תוך השקעת משאבים רבים. המשאבים מושקעים באופן דיפרנציאלי ובהלימה לאסטרטגיה העסקית וסובלנות הסיכון. כחלק מתכנית המזעור, לאומי מתפעל מרכז הגנת סייבר (Fusion Center) שתכליתו לאפשר בצורה אופטימלית את מימוש תפיסת הסייבר ומתן מענה לאירועים בזמן אמת.

משבר הקורונה הוביל לעלייה משמעותית בתקיפות סייבר על ארגונים פיננסיים בעולם ועל גופי שרשרת האספקה של ארגונים אילו. מאפייני התקיפה מגוונים וביניהם תקיפות כופרה, עלייה בניסיונות פשינג והנדסה חברתית. החשיפה לסבירות התממשות אירוע סייבר עולה בין היתר כתוצאה משימוש גובר של לקוחות בערוצים דיגיטליים ומעבר לעבודה נרחבת של עובדים וספקים מרחוק. לאומי נוקט באופן שוטף במספר צעדים למיזעור הסיכונים.

סיכון טכנולוגיה

לאומי מייחס חשיבות רבה לכך שהתשתית הטכנולוגית המשרתת את לקוחותיו ועובדיו תאפשר זמינות ורציפות עסקית ותפעולית, ומשקיע לשם כך משאבים רבים.

משבר הקורונה מוביל לריבוי הפעילות בערוצים הדיגיטליים. לאור זאת, לאומי ממשיך לנקוט במספר צעדים פרואקטיביים על מנת למזער חשיפה פוטנציאלית לסיכונים המשכיות עסקית הנגזרת מהגידול בפעילויות אלו ולהמשיך לספק שירות הולם ללקוחותיו תוך חיזוק תשתיות ויישום פתרונות טכנולוגיים תומכים ועוד. על מנת לתת מענה לצרכים הנוכחיים ולאפשר המשכיות עסקית, יחידות מרכזיות בלאומי עברו לתצורת עבודה חדשה המשלבת עבודה מהבית ופיצול פיזי של יחידות אורגניות לקפסולות. בוצעו התאמות בתהליכי עבודה והבקרה אשר נבחנו בשיתוף כלל הגורמים הרלוונטיים. במטרה לוודא כי החשיפה נשארת בגבולות סובלנות הסיכון נקבעו בקרות עסקיות, תהליכיות ומיכוניות המגדרות את הסיכונים.

למידע נוסף אודות הסיכון התפעולי ופירוט מוקדי הסיכון העיקריים בסיכון התפעולי ראה פרק [סיכון תפעולי בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2019](#).

סיכונים אחרים

סיכון רגולציה

סיכון רגולציה הינו הסיכון לשינויים בחקיקה וברגולציה העלולים להשפיע על היקף ההכנסות וההוצאות של הקבוצה, ההון, תחומי הפעילות של הקבוצה או הסביבה העסקית בה היא פועלת.

קבוצת לאומי פועלת בסביבה רגולטורית מורכבת ורב תחומית. שינויים מהותיים ומתמשכים בתחומי רגולציה מגוונים מחייבים היערכות מתאימה ומתמשכת בפעילות הבנק.

בעת האחרונה, ובעיקר עד לתחילת אירוע נגיף הקורונה, הושם עיקר הדגש על הוראות בתחומים הבאים:

- קידום תחרות במגזר הפיננסי
- במסגרת זו ניתן למנות את ההוראות הבאות: הקלות לבנקים חדשים, לרבות הליך רישוי מקל והקמה של לשכת שירותי מחשוב שתשרת בנקים חדשים; הקלות לחברות כרטיסי האשראי המופרדות לצורך ביסוסן כשחקן מרכזי בתחרות מול הבנקים; רפורמת הניוד בין בנקים שנועדה לאפשר מעבר קל ומהיר מבנק לבנק ובכלל זה העברת האחריות המלאה לניוד החשבון על הבנקים; חוק נתוני אשראי ומאגר נתוני אשראי המאפשר הצגת מידע לנותני אשראי שונים על מנת שיוכלו להציג ללקוחות הצעות ערך מיטביות; פתיחת אפשרות החיבור למערכות התשלומים לגורמים נוספים; המשך הסדרת הליכי רישוי לנותני שירותים פיננסיים מוסדרים; המלצות להגברת התחרות בתחום שירותי המסחר בניירות ערך (ברוקראז'); והוראה משלימה של הפיקוח על הבנקים הקובעת, כי על תאגיד בנקאי לאפשר ללקוח להגיש, באופן מקוון, בקשה להעברת תיק ניירות ערך לגוף פיננסי אחר, מבלי לחייבו להגיע אל סניף הבנק, וכי תאגיד בנקאי לא יסרב סירוב בלתי סביר לבקשת לקוח להעברת תיק ניירות הערך כאמור; הקלות בחישוב הדרישות להון מזערי לבנקים שסך נכסיהם המאזניים על בסיס מאוחד שווה או אינו עולה על 24% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית; הקלות בנוגע לרישום נהנים ובעלי שליטה בחשבונות המנוהלים עבור נותני אשראי ופלטפורמות P2P במטרה להסיר חסם אשר הקשה על גופים אלה לפעול במערכת הפיננסית הישראלית ולהתחרות במערכת הבנקאית; וכן תזכיר חוק מתן שירות מידע פיננסי, התש"ף-2020, במסגרתו מוצע להסדיר את האפשרות של נותני שירותי מידע פיננסי לקבל, בהסכמת לקוח, גישה מקוונת למידע פיננסי אודותיו ממקורות מידע פיננסי שונים, לצורך מתן שירותים ובכלל זה: שירותי ריכוז מידע פיננסי; השוואת מחירים, עלויות או תשואות; העברת מידע לספקים פיננסיים לשם קבלת הצעות להתקשרות עבור הלקוח לשירותים פיננסיים שאותם הלקוח צורך או מבקש לצרוך (כלומר, הצעות מחיר מתחרות) או לשם סיוע בהתקשרות עמם; וכן ייעוץ בדבר התנהלות פיננסית. וכן תזכיר חוק הבנקאות (רישוי) (תיקון מס') (הרחבת מקורות המימון לתאגיד אשראי חוץ בנקאי), התשפ"א-2020, המאפשר להגדיל את מקורות המימון של תאגיד אשראי חוץ בנקאי, בין היתר, על ידי הגדלת סך הערך הנקוב המקסימלי של תעודות ההתחייבות שתוכל חברת אשראי חוץ בנקאית להנפיק לציבור (במקביל למתן אשראי ובכפוף ליתר התנאים הקבועים בחוק), מסך של חמישה מיליארד שקלים חדשים לסך של חמישה עשר מיליארד שקלים חדשים.

• עידוד החדשנות

במסגרת זו ניתן למנות את ההוראות הבאות: מכתב הפיקוח בנוגע לעידוד חדשנות בבנקים ובסולקים (לרבות עידוד "ארגז חול רגולטורי"); מתן אפשרות להנפיק ערבויות בנקאיות במדיה דיגיטלית; רפורמת הבנקאות הפתוחה; היתר לפעילות הבנקים בתחום אפליקציות התשלומים לבתי עסק; המשך מתן הקלות לפתיחת חשבון מקוון; ואפשרות מתן ייפוי כוח מקוון למנהלי תיקים.

• יחסי בנק ללקוח ו-CONDUCT

במסגרת זו ניתן למנות את ההוראות הבאות: חוק מתן מענה טלפוני אנושי מקצועי (חוק 6 דקות); מהלך להורדת העמלות לעסקים קטנים וזעירים המחייב את הבנקים להעביר באופן יזום עסקים קטנים וזעירים למסלול עמלות מתאים; תיקון חוק הבנקאות (שירות ללקוח) בעניין דחיית מועדי הפירעון החודשי של הלוואה לדיור בנסיבות מיוחדות (לידה, מחלה, חופשת לידה, פטירה); חוק אשראי הוגן (לשעבר חוק הסדרת הלוואות חוץ-בנקאיות) והוראת ניהול בנקאי "פישוט הסכמים ללקוח" המתייחסת ליישומם של החוק ושמטרתה להקל על לקוחות להתמצא בהסכמי אשראי בנקאיים מורכבים; וכן חוק שירותי תשלום המחליף את חוק כרטיסי חיוב ומקנה הגנות צרכניות ביחס לאמצעי תשלום שונים, וכן צו הבנקאות (שירות ללקוח), לפיו הוכרזו השירותים הבאים כשירותים בני פיקוח וסכומי העמלה המרביים שניתן לגבות עבורם הוגבלו, כמפורט להלן: פעולה על ידי פקיד במוקד הטלפוני - שניים וחצי ש"ח לפעולה; מכתב התראה של עורך דין - חמישים ש"ח למכתב; דמי כרטיס חיוב מיידי - חל איסור על גביית עמלה. הצו חל לגבי לקוחות שהם יחידים ועסקים קטנים, ותוקפו לתקופה קצובה, כקבוע בצו.

- מניעת פשיעה פיננסית - איסור הלכנת הון, שוחד ושחיתות לצד כל זאת נמשכת המגמה, שרואה בבנקים הגורם שאחראי למנוע את הפשיעה הכלכלית. בנקים נדרשים לנטר פעילות חשודה ולהגיש דיווחים לרשויות. הבנק מתמודד עם יישום ה-FATCA והתקן האחד של ה-OECD לאיסוף והחלפת מידע על חשבונות פיננסיים (ה-CRS), וזאת במקביל להמשך יישום מדיניות הכסף המוצהר ויישום החוק לצמצום השימוש במזומן.
- הגנת הפרטיות ואבטחת מידע נושאים אלה מצויים על סדר היום בארץ ובעולם וצוברים תאוצה עם המעבר לדיגיטציה, למיקור חוץ ולשימוש בשירותי מחשב ענן במערכת הפיננסית.

המגמות והשינויים הנ"ל משפיעים וצפויים להשפיע בשנים הקרובות על המערכת הבנקאית בישראל. הבנק פועל לניטור ואיתור הוראות הרגולציה הרלוונטיות, בוחן את היערכותו לתנאי השוק המשתנים, להגברת התחרות והשקיפות, לכניסתם של שחקנים חדשים לתחומי הבנקאות הקלאסיים, להשוואת עלויות בין הבנק לגופים נוספים, לשימוש במאגרי המידע והנתונים של לקוחות הבנק על ידי גופים חוץ בנקאיים וכן למתן הצעות ערך מתאימות ללקוחות הבנק. במקביל, הרגולציה גורמת לשחיקה בהכנסות, לגידול בהוצאות הנדרשות לשם עמידה בהוראות הרגולציה, ולצורך בשיפור מתמיד ברמת השירות והחדשנות.

השפעת משבר הקורונה

על רקע התפתחות אירוע נגיף הקורונה והשלכותיו על הכלכלה בישראל ובעולם, ובתוך כך על משקי הבית והעסקים, קבעו הפיקוח על הבנקים ורגולטורים נוספים, שורה של צעדים רגולטוריים, במטרה לסייע למשקי הבית והעסקים לצלוח תקופה זו, תוך מתן גמישות עסקית נדרשת לתאגידים הבנקאיים.

הצעדים האמורים מתמקדים, בין היתר, בהמשכיות מתן השירותים הבנקאיים לציבור הרחב, בדגש על מעבר לערוצי הדיגיטל השונים, מתן שירותים ללא צורך בהגעה לסניפי הבנק וביצוע התאמות לעבודה מרחוק; במתן הקלות שונות לבנקים שיאפשרו את תפקודם התקין בכוח אדם חסר; ובדרישה כי הבנקים יירתמו לסיוע למשק בצליחת המשבר על ידי הגדלת האשראי ותמחור הוגן של הלוואות.

הצעדים האמורים קצובים לתקופות שונות, בהתאם להערכות לגבי משך התמשכות אירוע נגיף הקורונה, והם מתעדכנים באופן דינאמי בהתאם לצרכי הלקוחות והבנק, והמצב במשק. הוראות הרגולציה האמורות הינן חלק מההשפעה הכוללת של האירוע על הבנק והקבוצה.

סיכון ציות

סיכון ציות הינו הסיכון להטלת סנקציה משפטית או רגולטורית, להפסד פיננסי מהותי, או לנזק תדמיתי, אשר התאגיד הבנקאי עלול לספוג כתוצאה מכך שאינו מקיים את הוראות החוק/הרגולציה.

הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 308 "ציות ופונקציית הציות בתאגיד הבנקאי" מגדירה את תחומי האחריות של הציות באופן פורמאלי וברמה הקבוצתית. ההוראה מפרטת את ההגדרה של הוראות ציות וקובעת כי "סיכון הציות" נגזר מחוקים, תקנות, הוראות רגולציה, נהלים פנימיים, כללי התנהגות ועמדות רשות. ההוראה קובעת כי נדרש להעריך את אפקטיביות ניהול סיכון הציות ולמצוא אמצעים למדידתו כאשר, כאמור, סיכון הציות נגזר ממכלול החקיקה הרלוונטית לפעילות הבנק.

על פי מדיניות הבנק, מנוהל סיכון הציות על בסיס קבוצתי. במסגרת זו, ננקטים צעדים שונים לפיקוח ובקרה על השלוחות וחברות הבנות לצורך מעקב על יישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית. נוכח משבר הקורונה, מתבצעות התאמות באופן ניהול סיכון הציות, תוך איתור סיכונים מתפתחים המאפיינים עיתות משבר.

א. ציות, איסור הלכנת הון ואיסור מימון טרור

לצורך ניהול אפקטיבי של סיכוני הציות פועל בלאומי מערך ציות ואכיפה שבראשו עומדת קצינת הציות הראשית (Chief Compliance Officer). קצינת הציות הראשית אחראית, בין היתר, למילוי החובות לפי הוראות החקיקה בנושאי איסור הלכנת הון ואיסור מימון טרור. קצינת הציות הראשית משמשת גם כממונה על האכיפה בתחום דיני ניירות ערך וגם כ-Responsible Officer בתחום ה-FATCA.

מערך ציות ואכיפה כפוף ליועצת המשפטית הראשית.

שמירה על תרבות ציות נאותה, לרוחב הארגון, מחייבת קיומה של מסגרת בקרה ואכיפה אפקטיבית, אשר תעוגן בתהליכי העבודה ותאפשר עמידה במכלול הוראות הציות. לצורך כך, נקבעו תהליכי בקרה ואכיפה סדורים על מכלול תהליכי העבודה וסיכוני הציות הנגזרים מהם. מטרתה של מסגרת הבקרה והאכיפה הינה, בין היתר, לאתר פערים וחשיפות קיימים ופוטנציאלים לשם בחינת הצורך בעדכון תהליכי עבודה, נהלים, ביצוע הדרכות והטמעות. תהליכי הבקרה מתבססים, בין השאר, על ניתוח הוראות ציות, ממצאי הביקורת הפנימית והחיצונית, תלונות הציבור שימצאו רלוונטיות, הליכים משפטיים כנגד הבנק או בנקים אחרים היכולים להצביע על חשיפות ציות אפשריות, ניתוח מגמות ואירועים בארץ ובעולם.

המערך נמצא בקשר שוטף עם חברות הבנות בארץ ובח"ל לצורך מעקב ליישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית.

בהתאם למגמות המתפתחות בעולם, מטפל הבנק במגוון נושאים בתחום ציות לרבות איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור והיבטי מיסוי, לרבות FATCA ו-CRS.

בין היתר, מתמקד הבנק במוקדי סיכון בעולם טכנולוגי פיננסי (כגון: פינטק, P2P, קרנות גידור, נותני שירותים פיננסיים, מטבעות וירטואליים וכדומה) - ניהול סיכונים ציות ואיסור הלבנת הון בעולם טכנולוגי פיננסי מתפתח המאופיין בהיעדר פיקוח רגולטורי מוגדר לצד מורכבות מקצועית והיעדר פרקטיקות מובנות לתהליכי בקרה עקב חדשנותם של הנושאים.

ב. אכיפה מנהלית

חוק ייעול הליכי האכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011 בא לייעל את הליכי האכיפה של הוראות החקיקה בתחום דיני ניירות הערך. במסגרת חקיקה זו ניתן יהיה להטיל סנקציות שונות על תאגיד, שהפך את ההוראות הרלוונטיות וכן על עובדי התאגיד, לרבות נושאי המשרה.

קצינת הציות הראשית של הקבוצה משמשת גם כממונה על האכיפה, האחראית על יישום תכנית האכיפה הפנימית בתחום ניירות הערך וניהול השקעות אשר אושרה על ידי דירקטוריון הבנק. בשנת 2019 בוצע הליך של תיקוף חוזר של תכנית האכיפה על ידי מומחה חיצוני.

ג. FATCA – Foreign Account Tax Compliance Act, CRS – Common Reporting Standard ומדיניות כסף מוצהר

ביום 14 ביולי 2016 פורסם החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 227), התשע"ו-2016 בנושא יישום הסכם FATCA שנחתם בין מדינת ישראל לארה"ב והסכמים לחילופי מידע בין מדינת ישראל למדינות אחרות לפי התקן לחילופי מידע אוטומטיים לגבי חשבונות פיננסיים שפרסם ה-OECD.

תקנות מס הכנסה (יישום הסכם FATCA) התשע"ו-2016 פורסמו ביום 4 באוגוסט 2016 ומכוחן נדרש הבנק לבצע הליכי זיהוי לקוחות ולהעביר מידע לרשות המיסים בישראל אודות חשבונות המוחזקים על ידי לקוחות אמריקאים לצורך העברתו לרשות המיסים האמריקאית.

תקנות מס הכנסה (יישום תקן אחיד לדיווח ולבדיקת נאותות של מידע על חשבונות פיננסיים), התשע"ט-2019 פורסמו ביום 6 בפברואר 2019, ומכוחן נדרש הבנק לבצע הליכים לזיהוי לקוחות תושבי מדינות זרות, ולדווח על לקוחות שזוהו כתושבי מדינות שישראל חתומה עמן על הסכמים לחילופי מידע לרשות המיסים בישראל לצורך העברת המידע לרשות המוסמכת במדינת התושבות שלהם.

הבנק מבצע את הדיווחים הנדרשים לרשות המיסים בישראל בהתאם להוראות החקיקה האמורה.

הבנק מיישם מדיניות כסף מוצהר תוך הקפדה כי לא ינהלו בבנק כספים שאינם מוצהרים לרשויות המס הרלוונטיות, בהקשר זה נערכו מהלכים רבים לאיתור זיהוי האוכלוסיות הרלוונטיות. במידת הצורך, נדרשים לקוחות להמציא הצהרות ואישורים שונים.

הבנק פועל במספר נדבכים על מנת לוודא ציות של קבוצת לאומי ויחידים בה להוראות החקיקה, בהם: מינוי קצינת הציות כממונה לנושא, אימוץ מדיניות ונהלי עבודה מתאימים, פיתוח כלים ממוכנים תומכים בתהליכי העבודה, גיבוש מנגנוני הדרכה והטמעה, בדיקה, בקרה ותפעול הנדרשים למילוי ההנחיות והנחיית החברות הבנות בקבוצה להיערכות מתאימה.

סיכון משפטי

הסיכון המשפטי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מהעדר אפשרות לאכוף באופן משפטי קיומו של הסכם או מהתחייבויות תלויות לרבות בגין תביעות ודרישות מהבנק. ההגדרה כוללת סיכונים הנובעים מחקיקה, תקנות, פסיקה והוראות רשויות, סיכונים הנובעים מפעילות ללא גיבוי בהסכמים מספקים, ללא ייעוץ משפטי או על פי ייעוץ משפטי לקוי וכן כתוצאה מפרשנות לגבי זכויות הצדדים מכח הסכמים שבין הבנק לבין לקוחותיו.

קיימת חשיפה כללית, אשר לא ניתן להעריכה או לכמתה, הנובעת, בין היתר, ממורכבותם של השירותים הניתנים על ידי הבנק והחברות המאוחזות ללקוחותיהם. מורכבות שירותים אלו צופנת בחובה, בין היתר, פוטנציאל לטענות, פרשנויות ואחרות, הנוגעות לשורה ארוכה של תנאים מסחריים ורגולטורים. לא ניתן לצפות מראש את כל סוגי הטענות שיועלו בתחום זה ואת החשיפה הנובעת מטענות אלו ואחרות בקשר עם שירותי הבנק והחברות המאוחזות, המועלות, בין היתר, באמצעות המנגנון הדיוני הקבוע בחוק תובענות ייצוגיות.

כמו כן, קיימת חשיפה בשל שינויים רגולטורים והנחיות של המפקח על הבנקים, רשות ניירות ערך ורגולטורים אחרים להם כפופה פעילות הבנק. ההתקשרויות עם הלקוחות הינו, בחלקן, התקשרויות הנמשכות לאורך שנים רבות, במהלכן עשויים להתרחש שינויים במדיניות, ברגולציה ובמגמות הדין, לרבות בפסיקת בתי המשפט. הבנק והחברות המאחדות פועלים באמצעות מערכות מיכניות מורכבות, אשר לאור השינויים כאמור, יש צורך להתאימן באופן שוטף. כל אלו יוצרים חשיפה תפעולית ומשפטית מוגברת.

בנוסף קיימת חשיפה כללית הנובעת מכך שכנגד הבנק והחברות המאחדות מוגשות מעת לעת תלונות למפקח על הבנקים, שעלולות בנסיבות מסוימות להביא לנקיטת הליכים משפטיים נגד הבנק. לעת הזו, לא ניתן להעריך האם קיימת חשיפה בגין תלונות אלו ולא ניתן להעריך אם תינתן הכרעה רוחבית של הפיקוח בעניין תלונות כנ"ל ו/או אם תוגשנה תביעות ייצוגיות או אחרות כתוצאה מהליכים שכאלו, וכן לא ניתן להעריך את החשיפה הפוטנציאלית לתלונות כנ"ל. לפיכך, לא נכללה הפרשה בגין החשיפה האמורה.

למידע נוסף ראה [סיכון משפטי בדוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2019](#).

סיכון מוניטין

סיכון מוניטין הינו הסיכון לפגיעה באמון של בעלי עניין שונים (לקוחות, בעלי מניות, מחזיקי אג"ח וכו'), זאת כתוצאה מהתנהגות, פעולה, או הימנעות מפעולה של הקבוצה, נושאי משרה בקבוצה, העובדים או מעורבים אחרים. סיכון מוניטין מתייחס לתפיסותיהם של בעלי המניות, בעלי העניין, הציבור, מעצבי דעת הקהל והתקשורת, בין אם מתבססות על עובדות ובין אם אחרת. סיכון המוניטין הינו דינאמי ומשתנה בין נושאים שונים ואוכלוסיות שונות.

למידע נוסף ראה פרק [סיכונים אחרים בדוח הדירקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2019](#).

סיכון אסטרטגי

סיכון אסטרטגי הוא סיכון עסקי אשר הפגיעה שלו מהותית ונוגעת במודל העסקי של הבנק או של אחד מקווי העסקים שלו. למעשה זהו סיכון שההשפעה המיידית שלו על הרווח יכולה להיות לא משמעותית בטווח המידי, אך בטווח הבינוני או הארוך עלולה להיות משמעותית. סיכונים אסטרטגיים כוללים איומים אשר יכולים לנבוע מהחלטות עסקיות שגויות, מיישום בלתי נאות של החלטות או מהעדר תגובה לשינויים מאקרו כלכליים, ענפיים, רגולטוריים, צרכניים או טכנולוגיים.

הסיכון האסטרטגי העיקרי נובע מכך שענף השירותים הפיננסיים עובר שינויים משמעותיים בתחום הדיגיטיזציה. פתיחת ענף הבנקאות לתחרות וכניסת שחקנים חדשים כדוגמת חברות הטכנולוגיה המבוססות (גוגל, אמזון, פייסבוק, אפל), חברות הפינטק, חברות הביטוח וחברות האשראי החוץ בנקאי, מחייבות התאמת המודל העסקי. בנוסף, החוק להגברת התחרותיות בשירותים בנקאיים ופיננסיים נפוצים ("חוק שטרומ") כולל בתוכו רכיבים העלולים להשפיע בצורה אסטרטגית על מפת התחרות בישראל. בבנק לאומי, התוצאה הישירה הינה המכירה של לאומי קארד. נושאים נוספים הינם הפעלת מערכת נתוני אשראי החל מאפריל 2019 והבנקאות הפתוחה.

משבר הקורונה משפיע מהותית על הסביבה שבה הבנק פועל מבחינה מאקרו כלכלית, ענפית, רגולטורית, צרכנית וטכנולוגית. במשבר שכזה עולה החשיבות של ניתוח נכון של משמעותיות המשבר, קבלת החלטות עסקיות ותפעוליות נכונות, יישום נאות של החלטות ותגובה מהירה ואפקטיבית לשינויים. בנק לאומי נערך בהתאם, גם באמצעות התאמת האסטרטגיה שלו.

למידע נוסף ראה פרק [סיכונים אחרים בדוח הדירקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2019](#).

סיכון מודל

סיכון מודל הינו החשיפה להפסד או פגיעה במוניטין הבנק עקב קבלת החלטות שגויה, מבוססת מודל, כתוצאה משימוש במודל שגוי, הישענות על נתונים לא משקפים, טעויות ביישום המודל ו/או שימוש שגוי במודל. על רקע משבר הקורונה, נוכח אי הוודאות המתמשך, והשינויים המשמעותיים והמהירים בתנאים הכלכליים, בשווקים הפיננסיים, בפעילות העסקית ובהתנהגות הלקוחות, קיימת עלייה בסיכונים הפוטנציאליים העולים משימוש במודלים. הבנק פועל באמצעים שונים לאתר מודלים החשופים לפגיעה ולצמצום סיכונים המודל המתגברים על רקע המשבר.

למידע נוסף ראה פרק [סיכונים אחרים בדוח הדירקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2019](#).

סיכון סביבתי

סיכון סביבתי לבנק מורכב משני תחומים:

- סיכון סביבתי כתוצאה מעלויות הכרוכות ביישום הוראות רגולציה הנוגעות לאיכות הסביבה ואכיפתן. הבנק יכול להיחשף לסיכון הסביבתי הנ"ל באופן עקיף, בהיבטים השונים של פעילותו ובכלל זה במסגרת ניהול סיכון האשראי וזאת באם תחול הרעה במצבו הפיננסי של לווא, עקב צורך בכיצוע השקעות שמקורן בהוראות הנוגעות לאיכות הסביבה או כתוצאה מירידת ערך של ביטחונות שמומשו, אך גם באופן ישיר במקרה בו הבנק יימצא אחראי באחריות ישירה למפגע סביבתי, לרבות האפשרות שהבנק יידרש לשאת בעלויות של הסרת מפגע סביבתי או שיימצא אחראי בגין מפגע סביבתי כלפי צד שלישי.

כמו כן, יתכן סיכון מוניטין לבנק במקרה בו ייוחס לבנק קשר לגורם מפגע סביבתי, בין באופן ישיר כיוצר המפגע ובין באופן עקיף כמממן של המפגע.

- סיכון סביבתי שמקורו בשינויי אקלים ומפגעי טבע הקשורים אליהם, כגון: אירועי מזג אוויר קיצוניים, עליית מפלס פני הים וכו' וכתוצאה מתהליך מעבר לאנרגיה שאינה מזהמת. הבנק עלול להיפגע משינויים אלו באופן ישיר במתקניו, או באופן עקיף במסגרת סיכונים אשראי של לווה.

למידע נוסף ראה פרק [סיכונים אחרים בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2019](#).

סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct)

סיכון הבנקאות ההוגנת הינו הסיכון שהתנהלות הבנק תוביל לתוצאה בלתי רצויה עבור לקוח בשל מתן שירות באופן לא הולם, מתן שרות שאינו מתאים או התנהלות בלתי הוגנת. בסיכון זה נכללת גם התנהלות לא ראויה המשפיעה על מהימנות השוק (MARKET INTEGRITY), אמון הציבור בפעילות המגזר הבנקאי. התממשות הסיכון עלול לגרום לבנק הפסדים הנובעים מתביעות משפטיות (לרבות תביעות ייצוגיות), מהטלת עיצומים או קנסות (בשל הפרת הוראות ציות אשר משיקות לנושאי הקונדקט) ו/או מנזקי מוניטין.

נמשכת מגמת הרגולציה הצרכנית בדגש על הוגנות (Conduct). במסגרת זו, מושם דגש על התאמת המוצרים הפיננסיים השונים לצרכי הלקוח, תוך מתן גילוי מירבי, שקיפות והוגנות.

הבנק מקפיד על התנהלות שקופה והוגנת במטרה להעניק ללקוחותיו שירותים ומוצרים בעלי ערך. עיקרון זה מקבל ביטוי בחזון הבנק - להוביל בנקאות יוזמת וחדשנית עבור הלקוח. כמו כן, תהליכי הייזום והמכירה כפופים לנהלים ולבקורות אשר מבטיחים התנהלות ראויה. תהליכים אלו נבחנים באופן שוטף, במטרה לשדרגם.

הבנק הציע ללקוחותיו שנקלעו למשבר זמני ואשר להערכת הבנק יצלחו את המשבר לבצע התאמות בתנאי ההלוואות, לרבות בהתאם למתווים לדחיית תשלומים שיזם ב". ההערכה הינה שבעוד שחלק מהלקוחות יוכלו לחזור ולשלם את התשלומים החוזיים בסוף תקופת השינוי בתנאי הלוואה, לקוחות אחרים עלולים שלא לעמוד בהתחייבויות שלהם בעקבות התמשכות המשבר והאתגרים הפיננסיים. הבנק גבש מתווה לטיפול באוכלוסיית הלקוחות שאושרה להם דחיית תשלומים. לצד זאת, הבנק ממשיך לקדם מתן שירותים פיננסיים באמצעות פלטפורמות דיגיטליות וההערכה היא שמהלך זה, בין יתר יתרונותיו, יפחית את סיכון הבנקאות ההוגנת.

למידע נוסף ראה פרק [סיכונים אחרים בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2019](#).

סיכון מאקרו-כלכלי

סיכון מאקרו-כלכלי הינו סיכון להכנסות ולהון הקבוצה הנובע מתנאים מאקרו כלכליים לרבות צמיחה כלכלית, סביבת ריבית נמוכה, יחסי הכח הפוליטיים בעולם והשפעתם על הסחר הבינלאומי.

התפרצות נגיף הקורונה בחודש ינואר 2020, ומידת אי הוודאות הגדולה לגבי השפעותיו השונות, מהווה סיכון מאקרו כלכלי גלובלי משמעותי מאוד המשבש את הפעילות העסקית והכלכלית. קיים קושי ניכר בהערכת ההתפתחויות הכלכליות העתידיות, זאת לנוכח מידת חוסר הוודאות המשמעותית לגבי אורכו ומידת השפעתו על מסלול החיים של מדינות העולם. על כן, השלכות המשבר על הכלכלה העולמית והמקומית וכן על עסקי הבנק עלולות להיות מהותיות. משבר הקורונה, הצפוי להביא בשנת 2020 לפגיעה הגדולה ביותר בצמיחה העולמית מאז מלחמת העולם השנייה, ובהיקף גדול במידה ניכרת מאשר במשבר הפיננסי הגלובלי, יותיר כלכלות רבות כרחבי העולם עם חובות ריבוניים גדולים מאוד, התפתחות אשר עלולה להוות סיכון עתידי למידת היציבות בשווקים הפיננסיים. מדובר בפגיעה מהותית בפעילות העסקית של ענפים רגישים כמו תיירות, תעופה, פנאי, בידור, שירותי אוכל ועוד וכן השפעות עקיפות משמעותיות על מכלול רחב של ענפים בתחומי המסחר והשירותים וכן נדל"ן שאיננו למגורים. הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בסביבה המאקרו כלכלית באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים, ובכלל זה עורך תרחישי קיצון אחידים לבקשת הפיקוח על הבנקים. כמו כן, מתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, ככל שיידרש.

למידע נוסף ראה פרק [סיכונים אחרים בדוח הדירקטוריון והנהלה ליום 31 בדצמבר 2019](#).

מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים

כללי

הדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים ובהתאם להוראות המפקח על הבנקים והנחיותיו בדבר עריכת דוח כספי שנתי ורבעוני של תאגיד בנקאי כמפורט [בביאור 1 בדוחות הכספיים השנתיים ליום 31 בדצמבר 2019](#).

הכנת הדוחות הכספיים המאוחדים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים ובהתאם להוראות המפקח על הבנקים דורשת מהנהלה שימוש באומדנים והערכות המשפיעים על הסכומים המדווחים של נכסים, התחייבויות וכן על סכומי הכנסות והוצאות.

התוצאות בפועל של אומדנים אלו עלולות להיות שונות מהאומדנים ו/או ההערכות. האומדנים וההערכות מתבססים בדרך כלל על תחזיות כלכליות, הערכות לגבי השווקים השונים וניסיון העבר, תוך הפעלת שיקול דעת ואשר הנהלה מאמינה כי הינם סבירים בעת החתימה על הדוחות הכספיים.

הנושאים החשבונאיים הקריטיים העיקריים שצוינו בדוח השנתי ליום 31 בדצמבר 2019 הינם כדלהלן: הפרשה להפסדי אשראי וסווג חובות בעייתיים, מכשירים נגזרים, ניירות ערך, התחייבויות לזכויות עובדים, התחייבויות בגין תביעות משפטיות, ומיסים על ההכנסה.

הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי

ההפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי מבוססת על שיעורי ההפסד ההסטוריים בענפי המשק השונים בחלוקה לאשראי בעייתי ולאשראי לא בעייתי בטווח שנים מיום 1 בינואר 2011 ועד למועד הדיווח. בנוסף לצורך קביעת שיעור ההפרשה הנאות, הבנק לוקח בחשבון התאמה בגין גורמים סביבתיים.

תהליך הערכה זה לקביעת גובה ההפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי הפך מורכב במיוחד לאור התפרצות משבר הקורונה שהינו אירוע משמעותי ומתמשך המשבש את הפעילות העסקית והכלכלית.

משבר הקורונה מלווה בחוסר וודאות משמעותית לגבי אורכו ומידת השפעתו ועל רקע זה הגדיל הבנק את ההפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי. הגידול נובע בעיקר מהחמרה באינדיקטורים כלכליים העומדים בבסיס חישוב ההפרשה ובעיקר אלו המתייחסים לשיעור אבטלה ולסיכון הגלום בענפי המשק השונים.

לאור רמת אי הוודאות הגבוהה בתקופה זו, תתכנה סטיות משמעותיות באומדנים שבוצעו לקביעת יתרת ההפרשה להפסדי אשראי כפי שמוצגת בדוחות הכספיים. אומדנים אלה יותאמו בהמשך וזאת בהתאם להתפתחויות במשק והשפעתן על רמת הסיכון הגלומה בתיק.

לפרטים נוספים ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

התחייבויות לזכויות עובדים

זכויות הפרישה והפנסיה בבנק נקבעות על פי סיווג תקופות ההעסקה השונות בבנק כאשר לעובדים שהחלו עבודתם בבנק מיום 1 בינואר 1999 קיימות הפקדות שוטפות לפיצויים ותגמולים ולגביהם לבנק אין חבות פנסיונית למעט השלמה לפיצויי פיטורין. לעובדים שהחלו את עבודתם בבנק לפני 1 בינואר 1999 הפורשים מעבודתם בבנק בגיל פרישה הזכות לבחור בקבלת פיצויי פרישה וכספי התגמולים או לקבל פנסיה מהבנק, הכל בהתאם ובכפוף להוראות ההסכמים השונים החלים על העובדים. הבנק מפקיד עבור עובדים אלה כספים לתגמולים ופיצויים בקופת גמל לתגמולים ופיצויים של עובדי הבנק אשר מנוהלת על ידי חברה מנהלת המוחזקת על ידי עמיתי הקופה (להלן - "עודה").

הסכומים של ההתחייבויות לפנסיה מחושבים על פי מודלים אקטואריים. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבות האקטוארית לזכויות עובדים, של הבנק לפנסיה נעשה על בסיס תשואות השוק בהתאם לחלופה שהבנק בחר מתוך החלופות שנקבעו על ידי בנק ישראל, לפיהם העקום מורכב מתשואות אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח קבוע של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

כמו כן החישובים האקטואריים לוקחים בחשבון את תחזית עליית השכר הריאלית על סמך ניסיון העבר שמשנתה בהתאם לגיל העובד.

המודלים האקטואריים כוללים הנחות לגבי: תוחלת חיים, שיעורי נכות, שיעורי עזיבה, שיעורי עזיבה עם תנאים מועדפים, שיעור ניצול זכויות הפנסיה ושיעור משיכת כספי פיצויים ותגמולים וכד'. על אף שהפרמטרים נקבעו בזהירות ובמקצועיות ראויה, שינוי בכל אחד מהפרמטרים האקטואריים או בכמה מהם ו/או בשיעור ההיוון ו/או בשיעור עליית השכר יביא לשינוי בגובה ההתחייבויות של הבנק.

הערכת האקטואר של זכויות העובדים נמצאת באתר מגנ"א של רשות ניירות ערך וכתובתו: www.magna.isa.gov.il.

ליום 30 בספטמבר 2020 יתרת רווח כולל אחר מצטבר בגין הטבות לעובדים הסתכמה ביתרה שלילית בסך 3,323 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס, קיטון של 625 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס ביתרת הקרן השלילית בהשוואה ליום 31 בדצמבר 2019.

יתרת ההתחייבות להטבות לעובדים ליום 30 בספטמבר 2020 לפי שיעור היוון על בסיס אגרות חוב קונצרניות בישראל ("שוק עמוק לגישת הרשות לניירות ערך") נמוכה בכ-352 מיליון ש"ח מיתרת ההתחייבות בפועל.

בקורות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי

הוראות המפקח על הבנקים מחילות על תאגידי בנקאיים את דרישות סעיפים 302 ו-404 של ה-Sox Act. בהתייחס לסעיפים אלו נקבעו על ידי ה-SEC וה-Public Company Accounting Oversight Board הוראות באשר לאחריות ההנהלה לקביעתם וקיומם של בקורות ונהלים לגבי הגילוי ולקיום בקרה פנימית על הדיווח הכספי וחוות דעת רואי החשבון המבקרים לגבי הביקורת של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי.

הוראות המפקח קובעות:

- תאגידי בנקאיים יישמו את דרישות סעיפים 302 ו-404 וכן את הוראות ה-SEC שפורסמו מכוחם.
- בקרה פנימית נאותה מחייבת קיום מערך בקרה על פי מסגרת מוגדרת ומוכרת, ומודל ה-COSO (Committee Of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) עונה על הדרישות ויכול לשמש לצורך הערכת הבקרה הפנימית.

הבנק מיישם באופן שוטף את ההוראה בקבוצת לאומי.

במהלך שנת 2020 מבצע הבנק תיקוף ועדכון של תהליכי בקרה מהותיים ובדיקות אפקטיביות של כל מערך הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי.

הערכת בקורות ונהלים לגבי הגילוי

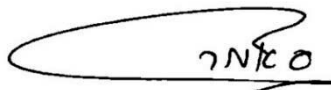
הנהלת הבנק, בשיתוף המנכ"ל, ראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, העריכו לתום התקופה המכוסה בדוח זה את האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של הבנק. על בסיס הערכה זו, המנכ"ל של הבנק, ראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, הסיקו כי לתום תקופה זו, הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של הבנק הינם אפקטיביים כדי לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על המידע שהבנק נדרש לגלות בדוח הכספי בהתאם להוראות הדיווח לציבור של המפקח על הבנקים ובמועד שנקבע בהוראות אלו.

שינויים בבקרה הפנימית

במהלך הרבעון שהסתיים ביום 30 בספטמבר 2020 לא אירע כל שינוי מהותי בבקרה הפנימית על הדיווח הכספי של הבנק, אשר השפיע באופן מהותי או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי על הבקרה הפנימית של הבנק על הדיווח הכספי.

דירקטוריון

בתקופה ינואר-ספטמבר 2020 התקיימו 40 ישיבות של מליאת הדירקטוריון ו-62 ישיבות של ועדות הדירקטוריון. בישיבת הדירקטוריון שהתקיימה ביום 16 בנובמבר 2020, הוחלט לאשר ולפרסם את תמצית הדוחות הכספיים המאוחדים - הבלתי מבוקרים של הקבוצה ליום 30 בספטמבר 2020 ולתקופה שהסתיימה באותו תאריך. דירקטוריון הבנק מביע את הערכתו ותודתו לעובדים ולמנהלים של הבנק ושל חברות הקבוצה, בארץ ובח"ל, על עבודתם המסורה ותרומתם לקידום עסקי הקבוצה.

ד"ר סאמר חאג'י יחיא
יו"ר הדירקטוריון

חנן פרידמן
מנהל כללי

16 בנובמבר 2020